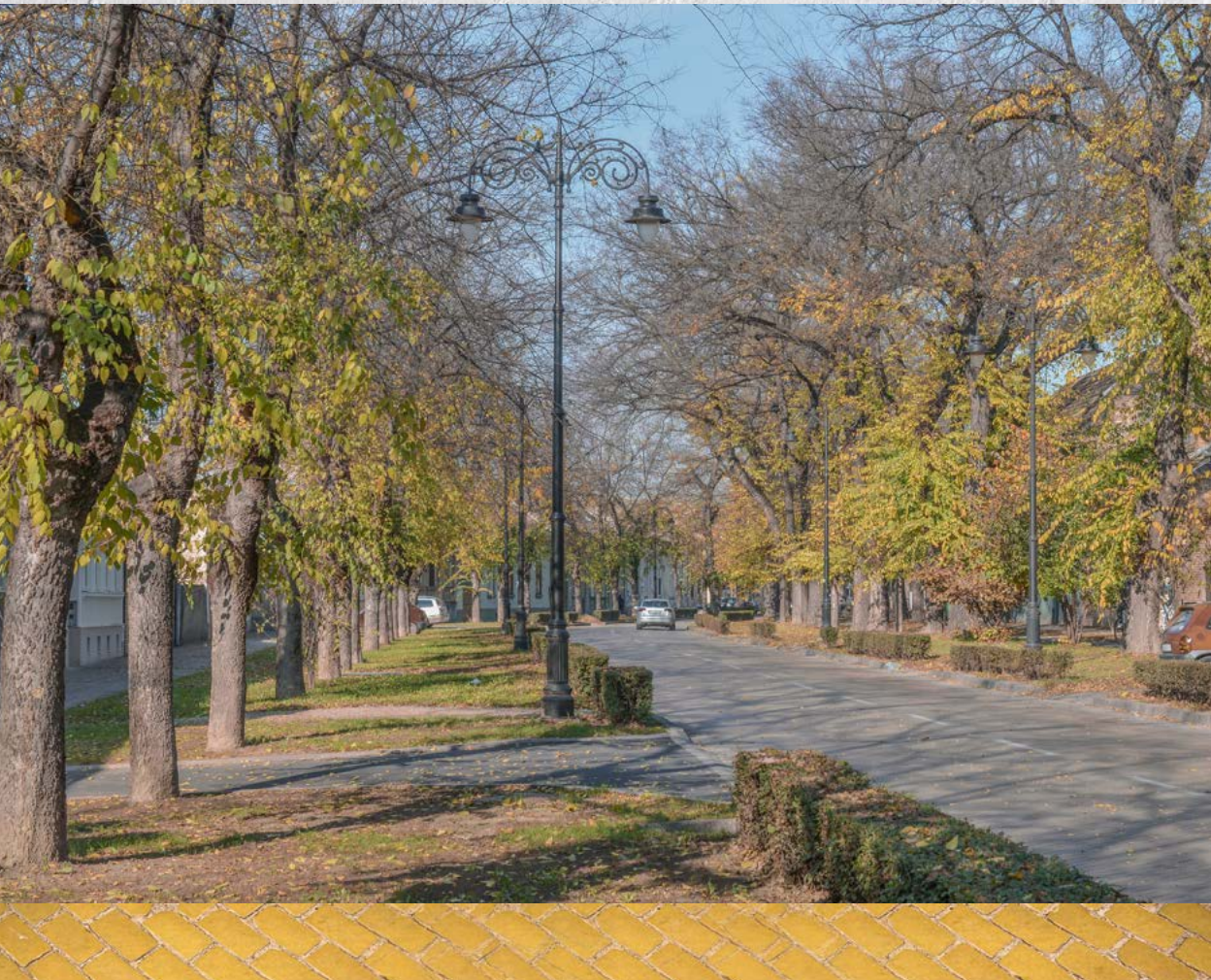

Neda Džamić | Gordana Prčić Vujnović

ULICA BRAĆE RADIĆ u Subotici

-Proces nastanka nepokretnog kulturnog dobra-

RADIĆ FIVÉREK UTCA Szabadkán

-Építészeti örökségünk létrejöttének folyamata-

MEĐUOPŠTINSKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE SUBOTICA
KÖZSÉGGKÖZI MŰEMLÉKVÉDELMI INTÉZET SZABADKA

ULICA BRAĆE RADIĆ u Subotici

-Proces nastanka nepokretnog kulturnog dobra-

RADIĆ FIVÉREK UTCA Szabadkán

-Építészeti örökségünk létrejöttének folyamata-

Izložba i katalog pod nazivom „*Ulica braće Radić- proces nastanka nepokretnog kulturnog dobra*“ je realizovana sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije

A „Radić fivérek utca Szabadkán – Építészeti örökségünk létrejöttének folyamata“ kiállítás és katalógus a Szerb Köztársaság Kulturális és Tájékoztatási Minisztériuma támogatásával valósult meg.

Subotica | Szabadka
2017

Ulica braće Radić u Subotici

Proces nastanka
nepokretnog kulturnog dobra

Radić fivérek utca Szabadkán

Építészeti örökségünk létrejöttének
folyamata

Uvod

O kulturnim, istorijskim, urbani-
stičkim i arhitektonskim vrednostima
Ulice braće Radić u Subotici do sada nije
postojao celovit prikaz. Pojedini članci i
naučni radovi bavili su se samo delovima
ove celine – određenim graditeljskim
ostvarenjima ili njihovim arhitektama,
istorijom ili sakralnim objektima, kojih u
Ulici braće Radić ima nekoliko. Međutim,
sveobuhvatni pristup u istraživanju Ulice
braće Radić do sada nije postojao.

Stoga su autori izložbe i kataloga težili
da prikažu celokupan razvoj ulice- od 18.
veka, kada se na karti iz 1787. godine naziru
njene prve parcele, pa sve do današnjih
dana, kada je i pored viševjekovnog protoka
vremena i modernizacije uspela da, u velikoj
meri, sačuva svoju autentičnost veoma
značajnu za Suboticu.

Pored Somborskog puta, kojim se
u grad ulazilo iz središta Bačkobodruške
županije i ulice Šandora Petefija, kojom
su pristizali putnici i roba iz pravca
Budimpešte, trasa današnje Ulice braće
Radić bila je treći najznačajniji putni

Bevezető

Napjainkig nem készült bemutató
tanulmány, a Radić fivérek utca kulturális,
történelmi, városi és építészeti értékeiről.
Egyes újságcikkek, tanulmányok csak
a témakör egyes részeit dolgozták fel –
bizonyos építészeti megoldásokról
vagy ezen építmények építészeiről,
történelméről vagy szakrális épületeiről
szóltak, amelyekből a Radić fivérek utcában
jónéhány megtalálható. Mindeddig
azonban a Radić fivérek utca feltárásának
átfogó megközelítése nem létezett.

A kiállítás, és a katalógus szerzői
törekedtek bemutatni az utca több
évszázados fejlődését, a XVIII. századtól,
amikor már az 1787. évi térképen,
fellelhetők első telkei, a napjainkig terjedő
időszakot, ugyanis több évszázaddal
később, a modernizáció ellenére is, az
utcának sikerült megőriznie Szabadka
város szempontjából jelentős egyediségét.

A Zombori-úton, amelyen keresztül
Bács-Bodrog vármegye központjából
lehetett bejutni a városba, valamint a Petőfi
Sándor utcán kívül, ahová Budapestről

pravac, koji je u centar grada dovodio sve namernike pristigle iz pravca Novog Sada, Beograda i ostalih južnih destinacija. Uz važne putne pravce, građene su i kuće imućnijih građana, a Ulica braće Radić predstavlja jednu od najlepših celina, sa očuvanim prizemnim građanskim kućama, većinom nastalih krajem 19. i početkom 20. veka.

Podstrek za istraživanje predstavljale su promene koje je Ulica braće Radić doživela pre desetak godina, kada je dotrajalo popločanje zamenjeno novim, po ugledu na originalnu žutu klinker opeku. Tada su zamenjene kompletne instalacije (vodovod, kanalizacija, električna), postavljena stilska ulična rasveta, a uređeno je i podmlađeno zelenilo.¹ Zatim je 2010. donet Plan detaljne regulacije za ovaj deo grada, a u okviru Plana i detaljne mere zaštite. Po prvi put se Ulica braće Radić, našla u jednom planskom dokumentu koji je predviđao njene granice, zaštićenu okolinu kao i pojedinačno valorizovane objekte. Vrednovanjem su u okviru ove celine definisane četiri kategorije objekata: nepokretna kulturna dobra, objekti od posebne vrednosti, objekti od vrednosti, objekti bez spomeničnih vrednosti, i u skladu sa tim su za svaki utvrđene posebne mere zaštite.²

Tokom 2015. godine pristupilo se

¹Uslovi za preduzimanje mera tehničke zaštite za rekonstrukciju dela ulice- Braće Radić, 2007.god., broj: 154-1/60

² Detaljne mere zaštite za potrebe Plana detaljne regulacije za prostor oivičen ulicama Maksima Gorkog, Beogradski put, Blaška Rajića i Senčanski put (pripadajućeg dela zaštićenog okruženja prostorno kulturno-istorijske celine od velikog značaja – zaštićeno gradsko jezgro Subotice i ulice Braće Radić – prostorne celine pod prethodnom zaštitom) u Subotici obuhvaćen planom detaljne regulacije- PDR 27-60/10,2010. god., broj: 306-2/12

došli az utasok és az árú, a mai Radić fivérek utca volt a legjelentősebb útirány, amelyen keresztül az Újvidékről, Belgrádból és más déli helyekről érkezők bejuthattak a városba. A Radić fivérek utca a jelentős útvonalak miatt, valamint a tehető polgárok XIX. század végén és a XX. század elején épült, a még ma is jól megőrzött állapotú földszintes házai miatt is az egyik legszebb része városunknak.

A kutatásra való ösztönzés oka, hogy a Radić fivérek utca, tíz évvel ezelőtt változásokon ment keresztül, amikor a kopott útburkolati lapokat, új sárga klinker téglákra cserélték fel. Ugyanakkor teljesen felújították a vezetékeket is (vízvezeték-, szennyvíz-, villanyhálózat), stílusos utcai világítással szépült az utca, de a zöld területek parkosítására is sor került.¹ Az említett városrész *Részletes védelmére vonatkozó intézkedések* kidolgozására került sor 2010. folyamán. Ez volt az első tervdokumentum, amely meghatározta a városrész határait, a környék védett övezeteit, valamint értékes objektumait. Négy objektumcsoportot határoztunk meg: kulturális értékű javak- kulturális örökség, különleges értékű objektumok, értékes épületek, műemléki értékkel nem rendelkező objektumok – ezzel összhangban mindegyik kategóriára külön védelmi intézkedéseket határoztak meg.²

¹ A Radić fivérek utca műszaki védelmében fogantatott követelmények a felújítás idején, 2007., 154-1/60 iktatószám

² A Maksim Gorkij, a Belgrádi út, a Blaška Rajić, valamint a Zentai-út elnevezésű utcákkal körülvett térség (a hozzá tartozó különleges kulturális, történelmi jelentőségű térséggel – a védett városrész, valamint a Radić fivérek utca – korábbi védelem alatt álló térbeli egységekre) vonatkozó Részletes szabályozási tervben meghatározott védelmi intézkedések Szabadkán a Részletes szabályozásra vonatkozó 2010. év PDR 27-60/10,2010. év megnevezésű 306-2/12 számú terv hatálya alá tartozik.

detaljnomo istraživanju predmetne ulice kako bi se proglasila za nepokretno kulturno dobro, odnosno *prostorno kulturno-istorijsku celinu*. U iduće dve godine urađena je kompletna tehnička dokumentacija za sve građevine, istražena je raspoloživa građa u Istorijskom arhivu Subotice i izvršeno ponovno vrednovanje objekata, od kojih su pojedini sanirati i restaurirani. Predlog Odluke o utvrđivanju Ulice braće Radić u Subotici za prostorno kulturno-istorijsku celinu završen je početkom 2017. godine i predat Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture na mišljenje. Nakon brojnih konsultacija i dopuna, predlog je prosleđen Ministarstvu kulture i informisanja, koje je nakon završenih provera Predlog prosledilo Vladi Republike Srbije, koja shodno *Zakonu o kulturnim dobrima* proglašava nepokretno kulturno dobro.

S obzirom da je tokom realizacije ovako složenog projekta, koji je trajao skoro dve godine, sakupljena obimna dokumentacija koja baca novo svetlo na prelepu i senovitu Ulicu braće Radić, kroz predstavljanje (izložbom i publikacijom) obaviće se završni deo procesa nastanka novog nepokretnog kulturnog dobra. Cilj je da se kroz slojevit pristup predoči sveukupna važnost ove ulice u razvoju grada, i to kroz delove koji obuhvataju njen istorijski, urbanističko-prostorni i arhitektonsko-stilski značaj. Kroz ova tri poglavlja autori će pokazati vrednosti novog kulturnog dobra koje će doprineti jasnijoj slici kulturnog nasleđa čitavog grada. Takođe, smatrali smo da je za

Annak érdekében, hogy az említett utcát kulturális értékű javak, azaz *térbeli kulturális-történelmi egység* meghatározás illethesse 2015. folyamán részletekbemenő kutatásra került sor. Két éven keresztül minden építményre vonatkozóan elkészült a teljes műszaki dokumentáció, megtörtént a Szabadkai Történelmi Levéltárban rendelkezésre álló anyag vizsgálata, az objektumok újraértékelése, egyesek felújítására és restaurálására is sor került. A szabadkai Radić fivérek utca térségi, kulturális-történelmi egységgé nyilvánítására vonatkozó Határozat meghozatalára vonatkozó javaslat 2017. év kezdetén készült el, majd véleményezésre került a Köztársasági Műemlékvédelmi Intézethez. Számos konzultációt és kiegészítést követően a javaslat eljuttatva a Művelődésügyi és Tájékoztatási Minisztériumnak, ahonnan a felülvizsgálatot követően Szerbia Kormányának továbbítják, a kormány, döntésével, a *Kulturális javakról szóló törvény* értelmében kulturális örökségnek nyilvánítja.

Tekintettel, hogy egy nagyon összetett, két évig tartó projektben, nagyon részletes dokumentáció gyűlt össze, amely új megvilágításban tünteti fel az árnyékos Radić fivérek utcát, a bemutató által (kiállítás és kiadványok) lezárul az új kulturális örökség létrehozási folyamatának utolsó szakasza. Célunk, sokoldalú megközelítés által bemutatni az utca történelmi, városépítési-térbeli, valamint építészeti- stilsztikai jelentőségén keresztül a város fejlődésében betöltött szerepét.

očuvanje novog kulturnog dobra važna apsolutna obaveštenost i razumevanje samog procesa svih neposrednih aktera: žitelja ulice, lokalnog stanovništva i organa gradske vlasti. Iskustva drugih pokazuju da je bez razumevanja zajednice, bez pozitivnog odnosa i shvatanja istorijskih, umetničkih i arhitektonskih vrednosti – održavanje kulturnog dobra često otežano, a očuvanje njegovih vrednosti ugroženo. Stoga smatramo da će ova izložba i katalog doprineti pozitivnom odnosu prema nasleđu iz prošlosti, koje je neophodno dalje čuvati i negovati za generacije koje dolaze.

E három fejezeten keresztül a szerzők megmutatják az új kulturális örökség értékét, ezáltal hozzájárulnak a város teljes kulturális örökségének pontosabb ismeretéhez. Ugyanakkor, gondoltuk, hogy az új kulturális örökség megőrzéséhez, fontos, a teljeskörű tájékoztatás, valamint az össz szereplő által foganatosított tevékenységek megértése: az utca lakói, helyi lakosok valamint a városvezetés szervei. Mások tapasztalatai rámutattak, hogy a közösség általi támogatás, annak pozitív hozzáállása, valamint a történelmi, művészeti és építészeti értékek megértése nélkül – a kulturális javak fenntartása gyakran körülményes, értékeik megőrzése veszélyeztetett. Ezért úgy véljük, hogy ez a kiállítás, valamint a katalógus hozzájárul a múlt örökségeivel szembeni szükséges pozitív szemlélet, hozzáállás kialakításához, hogy ezt őrizzék és ápolják az eljövendő generációk számára.

I bi ulica!

Nastanak i urbanističke vrednosti
Ulice braće Radić

Ulica braće Radić nastala je naseljavanjem uz put kojim se iz pravca Petrovaradina stizalo do grada. Bio je to jedan od sedam najstarijih putnih pravaca kojima se dolazilo do skromnog utvrđenja, podignutog 1470. godine, u okviru ugarskog sistema za odbranu od najezde turskih osvajača. Utvrđenje se nalazilo na mestu današnje franjevačke crkve. Bilo je obezbeđeno sa dva šanca i okruženo vodenom površinom, istočno se nalazila Rogina bara, a zapadno udolina kojom se voda slivala sa severne teritorije grada u jezero Palić. Ulaz u utvrdu nalazio se sa južne strane, na mestu gde se danas spajaju Trg republike i Trg cara Jovana Nenada. U ovoj tački su se susretali svi putevi koji su zrakasto stizali do Subotice iz pravca Segedina, Sente, Sombora, Baje, Halaša, Majše i Petrovaradina.

Kroz vreme, od prvih saznanja o ulici do danas, ona se menjala saglasno razvoju samoga grada. Urbanu matricu Ulice braće Radić karakteriše vremenska slojevitost i kontinuitet izgradnje koja se može rekonstruisati na osnovu planske dokumentacije od sredine 18. veka. Prva karta naselja sa okolinom, nastala je četiri godine nakon što je 1743. godine proglašeno trgovište Sent Marija. Mada je šematski prikazana, na karti je jasno

Kialakult az utca!

A Radić fivérek utca keletkezése és városépítészeti értékei

A Radić fivérek utca a Péterváradról érkező út mentén történő letelepedés következményeként jött létre. Ez volt az egyike a hét legrégebbi útiránynak, amelyen keresztül el lehetett jutni a magyar védelmi rendszer részeként 1470-ben épült szerény erődítményhez, amely a török hódítókkal szembeni védelmet szolgált. Az erődítmény, a mai Ferences templom helyén állt. Két sáncsal és vízzel volt körülvéve, keleten a Rogina bara, nyugaton pedig egy völgy volt, amelyen keresztül a víz a város északi részeiről a Palicsi-tóba ömlött. Az erődítmény bejárata, a déli részen volt, ott ahol ma kapcsolódik a Köztársaság tér a Jovan Nenad cár térrel. Ez a pont volt azon utak kereszteződése, amelyeken keresztül Szeged, Zenta, Zombor, Baja, Halas, Majsa és Pétervárad irányából lehetett eljutni Szabadkára.

Az idők folyamán, az utca első ismert adataitól napjainkig, az utca a várossal együtt fejlődött. A Radić fivérek utca városi mátrixát, időbeli rétegeltség, és építési folyamatosság jellemezte, ami rekonstruálható a XVIII. századbeli tervrajzok által. A város Szent Mária kamarai mezővárosként 1743-ban történt kihirdetését követően, négy évvel később, jelent meg a település és környékének első térképe. Habár vázlatosan is látható,

Prilog 1-karta grada iz 1747, | 1. Melléklet-az 1747. évi várostérkép

obeleženo šest putnih pravaca koji su vodili do središta naselja (Prilog 1). I pored nepreciznosti karte, uočljivo je da je sredinom Sent Marije prolazio put koji je na sever vodio u pravcu Baje i Halaša, a na jug prema Senti i Petrovaradinu. On je definisao karakterističnu izduženu matricu grada. Naselje se izgradilo uz utvrđenje i ove putne pravce, na uzvišenjima istočno i zapadno od udoline.

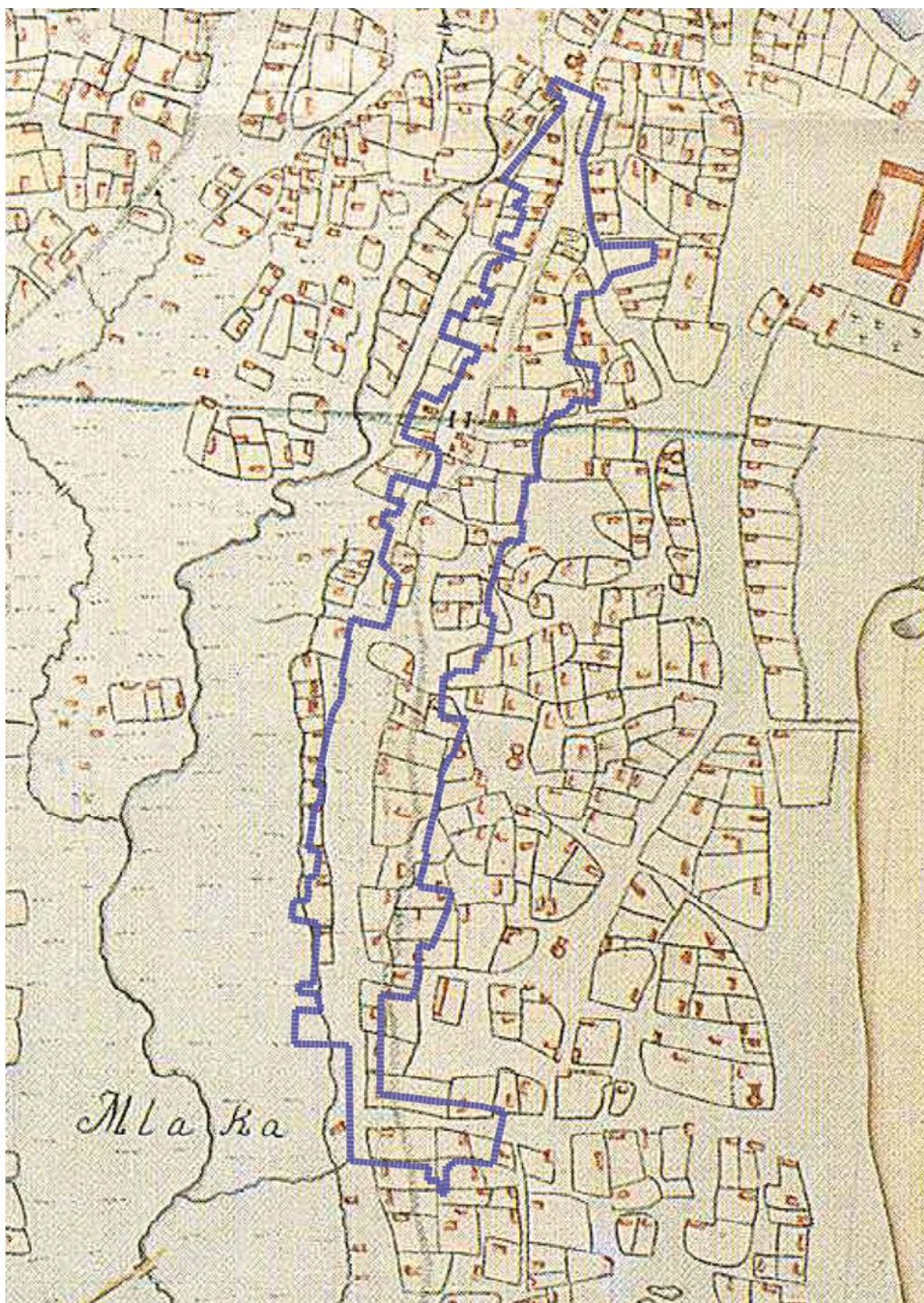
Urbana matrica današnje Ulice braće Radić nastala je spontano. Zacrtna je sredinom 18. veka, a početak planskog razvoja može se pratiti od prve detaljne karte grada iz 1778. godine (Prilog 2). Na uzvišenju zapadno od udoline i močvarnog

a térképen érthetően megjelölték a település központjához vezető hat útirányt. (1. Melléklet). A térkép pontatlansága ellenére, jól látható, hogy a Szent Mária mezővároson át vezetett úton, északi irányban Bajára és Halasra, délre pedig Zentára és Péterváradra lehetett eljutni. Ez határozta meg a város jellegzetes hosszúkás formáját. A település, az erődítmény és az említett útirányok mellett, a magaslatokon keletre és nyugatra épült.

A mai Radić fivérek utca városi mátrixa spontánul alakult ki. A XVIII. század közepén berajzolták, a tervszerű fejlődés pedig már lekövethető az 1778. évi első részletes várostérképen. (2. Melléklet). A

dela grada, Mlake, koji je na pojedinim mestima bio od dva do pet metara viši od najnižeg dela kojim je tekao Vrbov potok, kao i drugi ogranci kojima se voda slivala do jezera Palić, nalazio se Petrovaradinski put. To je ujedno bio i najraniji naziv Ulice braće Radić, koji se nije menjao sve do kraja 19. veka. Parcele uz put sa zapadne strane izlazile su na vodotok Šemljek (Sömljek) koji se ulivao u Vrbov potok. Bila je to, krajem 18. veka, jedna od najdužih ulica u gradu. Ona je krivudala, prateći gotovo čitav južni krak vodotoka, sužavala se i proširivala u zavisnosti od postojećeg rasporeda građevina i bašta. Petrovaradinski put, kao i svi ostali putevi i ulice, bio je neregularan i bez popločanja, što je zimi otežavalo kretanje. Verovatno iz razloga prohodnosti tokom kišnih perioda, ulica se u južnom delu granala u dva pravca: dok je glavni krak išao južno van gradske teritorije, drugi je skretao zapadno, dijagonalno, i prelazio preko mosta na vodotoku i tamo se priključivao na današnji pravac Beogradskog puta, negde oko Gradske bolnice. Zapadna strana puta je do kraja 18. veka naseljena, jedan niz parcela i kuća pružao se uz trasu puta prema Mlaku. Istočno od puta bila je formirana urbana matrica koja se u kontinuitetu razvijala do danas. Put za Sentu i Petrovaradin povezivale su poprečne ulice, koje se poklapaju sa današnjim ulicama Mirka Bogovića, Sonje Marinković, Eugena Kumičića i Danila Mišovića. Između njih su bile raštrkane kuće sa okućnicama. Parcele su bile neujednačene po dimenzijama i obliku, kuće su bile podužne seoskog tipa, dvodelne ili trodelne. Nije bilo nikakvog

völgytől, valamint a város mocsaras részétől, a Mlakától nyugatra a buckán, amely egyes helyeken 2-5 méterrel magasabb volt a legalacsonyabb résztől, ott ahol a Fűzfás-éren és más vizes ágakon keresztül a víz a Palicsi-tóba ömlött, onnan terjeszkedett a Péterváradra vezető út. Ez volt a Radić fivérek utca legkorábbi elnevezése is, ami nem változott a XIX. század végéig. Az út mellett nyugati oldalon lévő telkek, a Fűzfás-érbe ömlő Sömljekhez vezettek. Szabadkán a XVIII. század végén ez volt a leghosszabb utcák egyike. Az utca kanyarogva követte a vízárám déli ágát, szűkült és szélesedett a meglévő épületek és kertek helyétől függően. A Pétervárad-út, akárcsak a többi út és utca szabályozatlan és burkolat nélküli volt, ami télen megnehezítette a közlekedést. Valószínűleg az átjárhatóság érdekében, az esős időszakban az utca délen két részre ágazott: a fő ág délre a város területén kívül, a másik nyugatra, átlósan, a hídon át a vízfolyamon, ahol valahol a Közkórháznál kapcsolódott a mai Belgrádi-út irányához. A XVIII. század végéig az út nyugati részét betelepítették, a telkek és házak egy része az út mellett sorakozott a Mlaka felé. Az úttól keletre kialakították a városi mátrixot, ami folyamatosan fejlődött napjainkig. Zentára és Péterváradra vezető utakat, útkeresztezések kötötték össze, ezek megegyeznek a mai Mirko Bogović, Sonja Marinković, Eugen Kumičić és Danilo Mišović utcákkal. Köztük elszórtan házak és kertek kerültek el. A telkek nagysága és formája egyenetlen volt, hosszú két vagy három részből álló falusi házakkal. A telkeken a házak minden rendszer nélkül épültek, a nyugati részen, többnyire

Prilog 2-detaljna karta grada iz 1778, | 2. Melléklet-az 1778. évi első részletes várostérkép

reda u rasporedu objekata na parcelama, na zapadnoj strani su većinom kuće podužno postavljene, zabatom izvučene na ulični front, dok je sa istočne strane bilo najviše slobodnostojećih objekata izgrađenih na sredini parcele. Na severnom delu i u sredini ulice, sa njene zapadne strane, krajem 18. veka, nalazile su se dve suvače, što govori o karakteru ulice u tom periodu.

Na karti iz 1778. godine je kvadratom bio označen unutrašnji grad sa gradskim kapijama, što ukazuje na početke planskog razvoja naselja. Unutar kvadrata se nalazio deo Petrovaradinskog puta, od centralnog gradskog trga do današnje ulice Mirka Bogovića i na tom mestu je planirana jedna od sedam gradskih kapija. Ipak, kapija nije tu podignuta, već na obodu grada, shodno obavezama koje je grad preuzeo 1779. godine, kada je proglašen slobodnim kraljevskim gradom. Tada je grad stekao pravo na ubiranje carine od robe koja je stizala na pijace, te je krajem 18. veka podignuto sedam kapija sa carinarnicama (trošarine) na ulazu glavnih puteva u grad (Segedinska, Halaška, Bajska, Majšanska, Somborska, Šandorska i Senčanska). Petrovaradinska, odnosno Šandorska kapija, podignuta je na južnom obodu grada na današnjem Beogradskom putu, na prostoru oko Gradske bolnice.

Kako bi se izgradio grad dostojan novog statusa, pristupilo se izradi regulacionih planova za uređenje grada i hidroinžinerskih planova za isušivanje bara i vodotokova. Veoma polako su se razvijali različiti segmenti života u gradu. Tako

hosszirányban helyezkedtek el az utcai részre kihúzott oromfallal, míg a keleti oldalon, a telek közepén épültek a szabadon álló épületek. Az északi részen és az utca derekán, a nyugati oldalon a XVIII. század végén szárazmalom volt, ez hűen tükrözi az utca akkori jellegét.

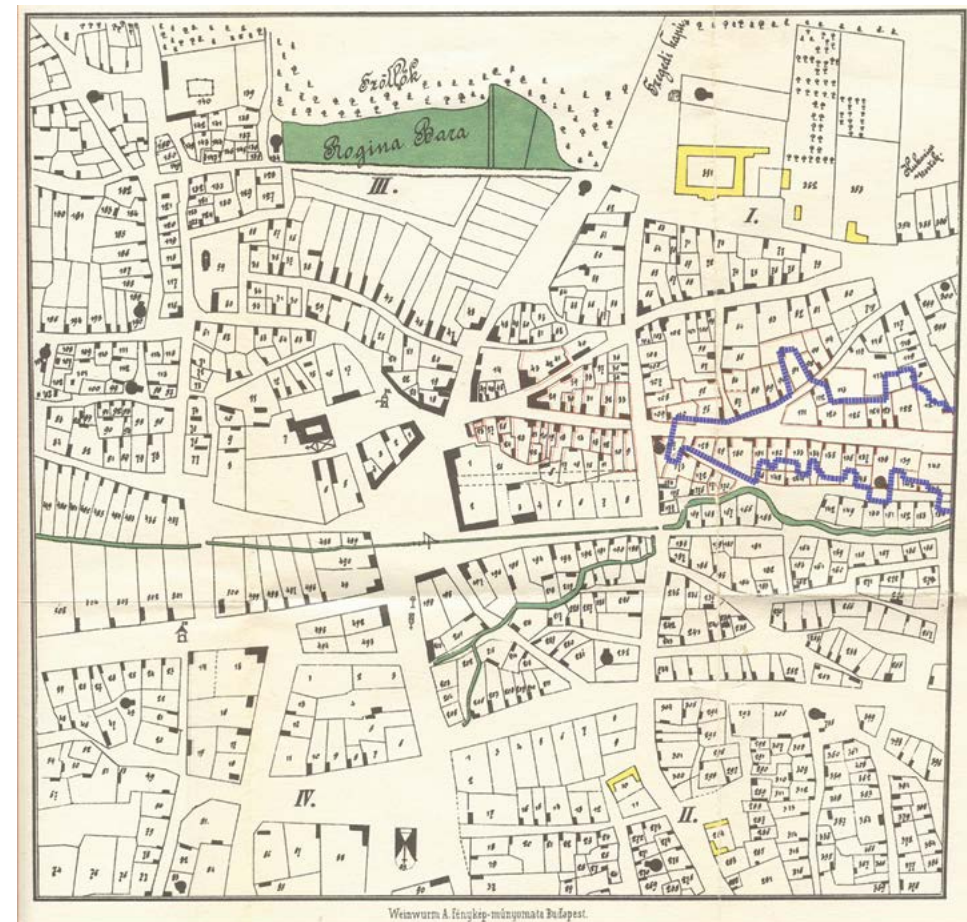
Az 1778. évi térképen négyzettel jelölték meg a belvárost a városi kapukkal, ez a település tervezett fejlesztésének kezdeteire utal. A négyzeten belül volt a Pétervárad-út egy része, a város főterétől a mai Mirko Bogović utcáig, ahová tervezték a város hét kapujának egyikét. A kaput mégsem itt építették, hanem a város peremén, összhangban a város 1779-ben szabad királyi várossá nyilvánításakor felvállalt kötelezettségeivel. Ekkor jogosult a város, a piacaira érkező árú megadóztatására, ugyanakkor a XVIII. század végén a városba vezető főutaknál (Szegedi-út, Halasi-út, Bajai-út, Zombori-út, Sándori-út és Zentai-út) megépült a hét kapu a vámházakkal együtt. A Pétervárad, azaz a Sándori-kapu a város déli peremén épült a mai Belgrádi-úton, a Közkórház környékén.

Annak érdekében, hogy az új státushoz méltó város épülhessen, megkezdtek a várostervezésre vonatkozó szabályozási tervek, valamint a mocsarak és vízfolyamok kiszáraitására vonatkozó vízgazdálkodási tervek kidolgozását. Nagyon lassan, fejlődésnek indultak a városi élet különböző szegmensei. A Pétervárad-úton keresztül, Pest és Zimony között 1789-ben indult el a postaforgalom.

je poštanska linija, uspostavljena 1789. godine na relaciji od Pešte do Zemuna, prolazila Petrovaradinskim putem.

Jedan od najznačajnijih planova koji je usmerio dalju izgradnju severnog dela Ulice braće Radić je regulacioni plan iz 1799. godine (Prilog 3). Sačuvani deo plana obuhvata unutrašnji grad, teritoriju zacrtanu kvadratom na karti iz 1778. godine, koja danas obuhvata centar grada od crkve Sv. Terezije do današnje ulice Jovana Mikića u pravcu istok-zapad, i od kraja Trga Komora i Jakaba na severu, do današnje ulice Mirka Bogovića na jugu. Već tada je zacrtan građanski karakter severnog dela ulice, što je i danas čitljivo na urbanoj matrici. Značajno je da je ovim regulacionim planom Ulica braće Radić ispravljena, nepravilni oblici parcela su regulisani, velike parcele su preparcelisane na dve i više manjih, ali logika spontano nastale urbane matrice ostala je čitljiva do današnjih dana. Kuće su i dalje bile seoske, podužne, ali je u njihovu postavku uveden red. Sve su kuće bile izvučene na regulacionu liniju ulice, zabatom orijentisane prema ulici i prislonjene na susednu parcelu. Ulica se izgradila prema ovom planu što jasno pokazuje i katastarska karta iz 1838. godine (Prilog 4). Tada ulica više nije imala južni izlaz iz grada, presečen je novoformiranim urbanim blokom na južnom obodu naselja. Jedini izlaz iz grada skretao je na zapad, vodio je dijagonalno preko Mlake prema Šandorskoj kapiji. Prostor Mlake je isparcelisan, ali još nije bio naseljen. Dalji razvoj grada se u najvećoj meri formirao prema uputstvima koje je 1820. godine

Az egyik legjelentősebb terv, ami a Radić fivérek utca északi részének kiépítésére vonatkozott az 1799. évi szabályozási terv. (3. Melléklet). Az említett terv fennmaradt része, felöleli a belvárost, az 1778. évi térképen a négyzettel megjelölt részt, amely ma magába foglalja a városközpontot a Szent Teréz Székesegyháztól, a mai Jovan Mikić utcáig kelet-nyugat irányban, északon a Jakab és Komor tér végéig, délen pedig a mai Mirko Bogović utcáig terjedő részt. Az utca északi részének városi jellege már akkor megmutatkozott, ami ma is olvasható a városi mátrixon. Nagyon fontos, hogy az említett szabályozási tervvel szabályozták a Radić fivérek utca telkeinek nagyságát és formáját, a nagy telkeket, két-, vagy több kisebb telekre osztották, de a spontánul generált városi mátrixról, a mai napig leolvasható. A házak még mindig, hosszú falusi házak voltak, de már rendszerezték elhelyezkedésüket. Minden házat az utca szabályozási vonalához igazítottak, az utca felé tájolt oromfallal, a szomszédos telekre támasztva. Az utca kiépítése az említett terv szerint épült, ez jól látható az 1838. évi kataszteri térképen. (4. Melléklet). Abban az időben az utcának már nem volt déli kijárata a városból, egy újonnan alakult városi blokk vágta el a kijáratot, a település déli peremén. A városból egyedüli kijárat nyugaton volt, átlósan a Mlakán keresztül a Sándori-kapu felé. A Mlaka térségét felosztották, de még nem volt lakott terület. A város a legnagyobb mértékben Skultéti János, királyi biztos 1820-ban kiadott utasításai alapján formálódott. Az

Prilog 3- regulacioni plan grada iz 1799, | 3. Melléklet-az 1799. évi szabályozási terv

izdao kraljevski komesar Janoš Škulteti (Skultéti János). Po ovim uputstvima definisan je tip građevina i materijal za njihovu izgradnju. Prema njima je svaki vlasnik kuće, u centru i duž glavnih ulica koje vode u grad, imao obavezu da poploča stazu opekama u širini od četiri stope kako bi se omogućilo kretanje ulicama i u kišnim danima.

Ulica braće Radić je već polovinom 19. veka u potpunosti formirana u današnjem obliku, i gotovo sa svim parcelama. Tada se tu nalazilo pet objekata

utrasításokban pontosan meghatározták az épületek típusát, valamint az épületanyagot is. Ennek értelmében a város központjában, valamint a városba vezető fő utcák mentén lévő házak tulajdonosainak kötelessége volt, négy láb szélességben kitéglázni az utat, ennek köszönhetően lehetővé téve a közlekedést az esős napokon is.

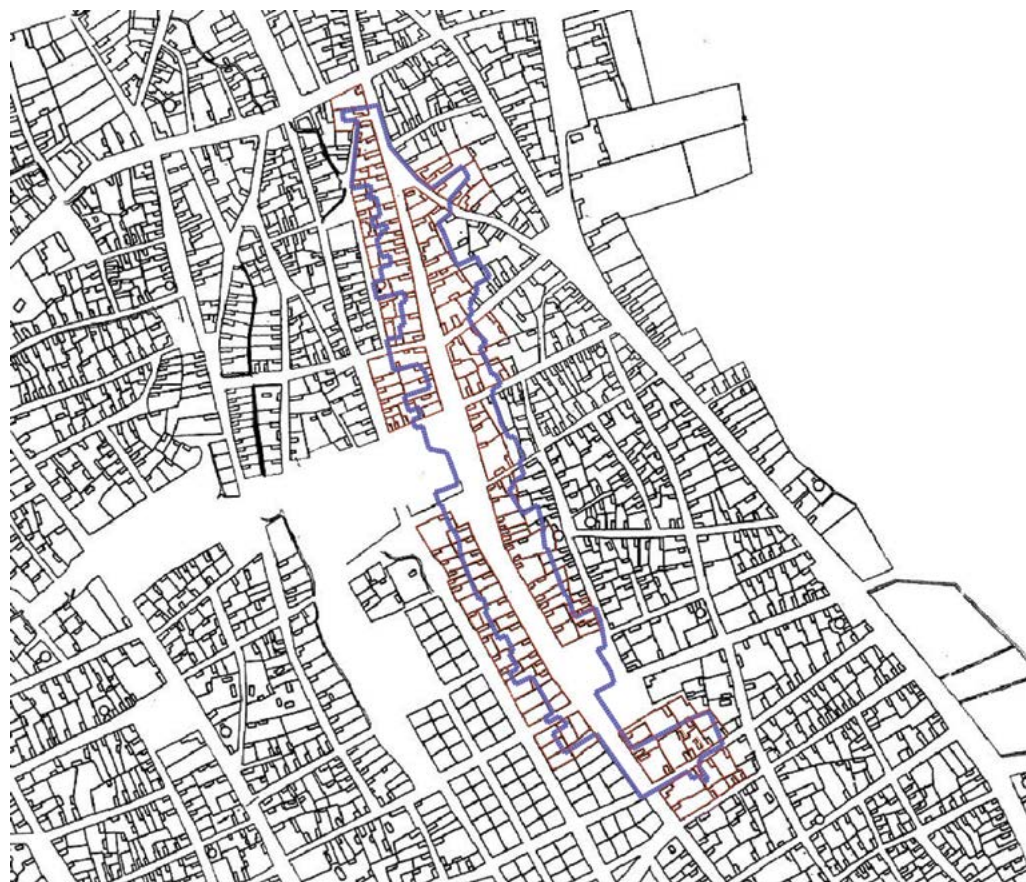
A Radić fivérek utca már a XIX. század közepén szinte minden parcella kijelölésével, teljesen a mai formáját képviselte. Akkoriban 5 épület volt itt, amelyek teljesen lezárták a telek utcai

koji su u potpunosti zatvarali ulični front parcele, tri objekta u obliku slova L, dok su ostali objekti još uvek bili seoskog tipa, podužno postavljeni na parcelu. Do 1838. godine suvače su uklonjene, što ukazuje na postepenu promenu karaktera ulice.

Dalji razvoj Petrovaradinskog puta usmeren je regulacionim planom iz 1847. godine. U ovome periodu su započeli veliki radovi na popravkama puta i trotoara. Umesto jelovih dasaka postavljeni su trotoari od opeke, dok je kolovoz popločan 1880. godine kamenom slabog kvaliteta - trahitom. Ubrzo je zamenjen, jer nije

rešetak, 3 zgrada L obliku izgrađena, dok je ostatak još uvek seoskog tipa, podužno postavljen na parcelu. Do 1838. godine suvače su uklonjene, što ukazuje na postepenu promenu karaktera ulice.

A Pétervárad-út további fejlesztését az 1847. évi szabályozási tervben határozták meg. Ebben az időszakban megkezdődtek a nagyobb út és járdajavítási munkálatok. A fenyőfa deszkákat téglából készült járdára cserélték fel, míg a kocsiutat, 1880-ban gyengébb minőségű travit kőburkolattal vonták be. A kőburkolatot hamarosan lecserélték, mert alkalmatlan

Prilog 4- katastarska karta grada iz 1838, | 4. Melléklet-az 1838. évi kataszteri térkép

odgovarao pojačanom kolskom prevozu. Popločan je žutom klinker-opek, koja je zamenjena tokom poslednje rekonstrukcije ulice.

Poređenjem katastarskih karata iz 1838. i 1878. godine (Prilog 5) sa današnjom kartom, očigledno je da se urbana matrica Ulice braće Radić nije bitno izmenila. Menjale su se kuće u skladu sa razvojem društva i arhitekture.

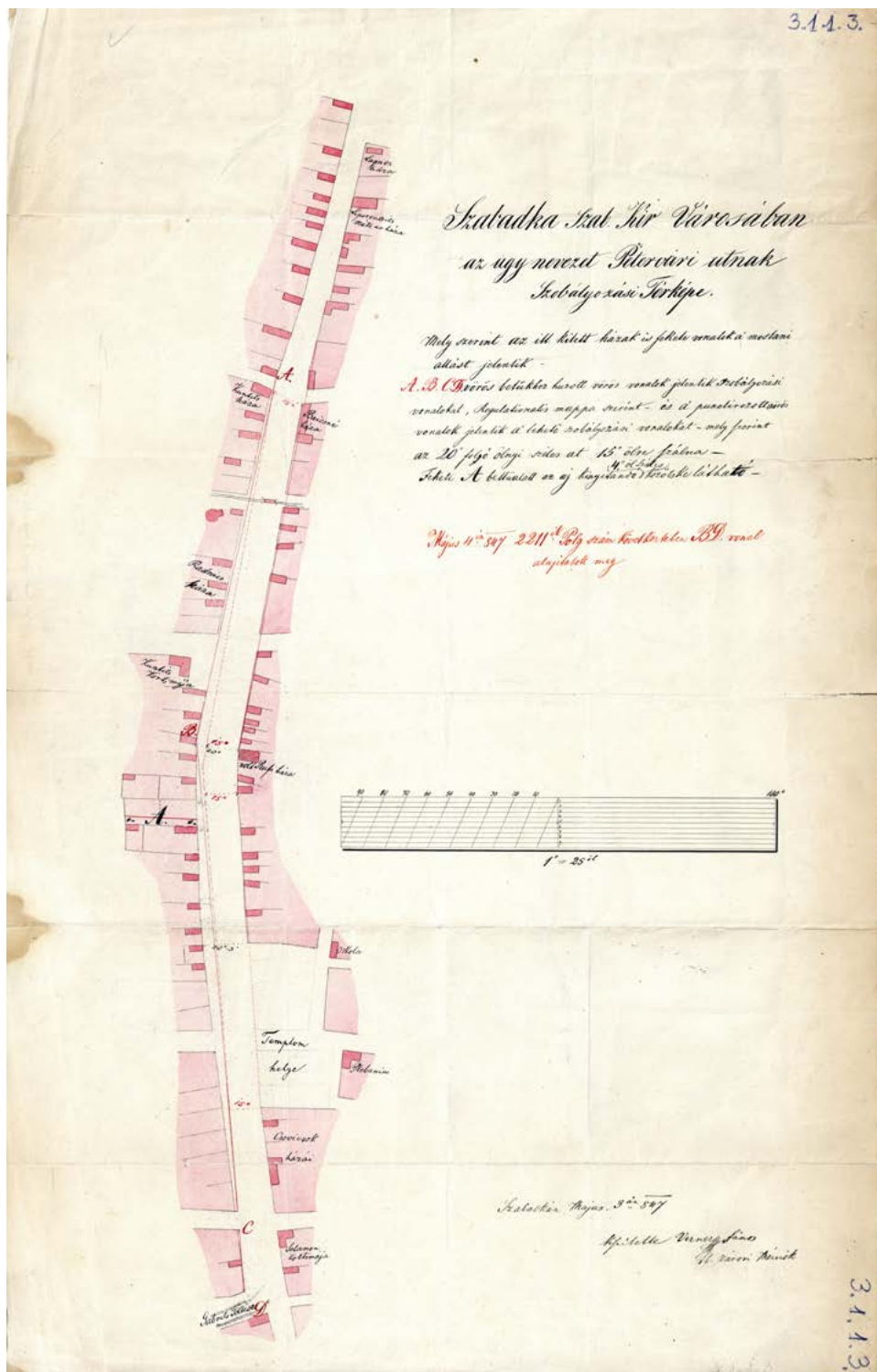
Ulica braće Radić je bila jedna od najznačajnijih saobraćajnica u gradu sve do sredine 19. veka kada prestaje da bude putni pravac koji vodi iz grada, ali je pored Somborskog puta, jedini put od starih koji se još uvek završava na centralnom gradskom trgu. Sve ostale ulice i dalje povezuju Suboticu sa drugim naseljima, ali su promenile trasu urbanizacijom centra grada, presečene su građevinama ili čitavim urbanim blokovima.

Prvobitni naziv, Petrovaradinski put, ulica je zadržala sve do kraja 19. veka, a od tada nosi ime mađarskog političara i revolucionara Miklósa Vešelenjija (Wesselényi Miklós). Posle Prvog svetskog rata, kada Subotica ulazi u okvir Kraljevine SHS, kasnije i u sastav Kraljevine Jugoslavije, ulica dobija ime po Paji Kujundžiću, rimokatoličkom svešteniku, koji je tokom druge polovine 19. veka i početkom 20. veka bio lider u borbi za nacionalna prava Bunjevaca. Tokom Drugog svetskog rata dobija opet naziv Vešelenjijeva, da bi nakon Drugog svetskog rata, ulica ponovo promenila ime: ovoga puta dobila je ime po

volt a fokozottabb közúti közlekedés lebonyolítására. Sárga klinker téglával kövezték ki, amelyet az utca legutóbbi felújításakor cseréltek fel. Az 1838. és 1878. évi kataszteri térképeknek, a mai térképekkel való összehasonlításával (5. Melléklet), szemmel látható, hogy a Radić fivérek utca városi képe nem változott jelentősen. A társadalom és az építészet fejlődésével, a házak változtak.

A Radić fivérek utca, volt egyike a legjelentősebb utaknak, egészen a XIX. század közepéig, amikortól már nem a városból kivezető út szerepét tölti be, de a Zomboti-út mellett, az egyetlen, amely még mindig a város főterén ér véget. Az összes többi út, továbbra is összeköti Szabadkát más településekkel, de a városközpont urbanizációjával épületekkel vagy teljes épületblokkokkal kereszteződve megváltozott útvonaluk.

A Pétervárad-út, mint elsődleges nevét az utca, a XIX. század közepéig megőrizte, majd átvette Wesselényi Miklós magyar politikus és forradalmár nevét. Az Első világháború után, amikor Szabadka a SZHSZ Királysághoz tartozik, majd később a Jugoszláv Királyság részét képezi, az utca nevét Pajo Kujundžić, római katolikus papról kapta, aki a XIX. század második felében, valamint a XX. század elején a bunyevácok nemzeti jogaiért folytatott harc vezére volt. A Második Világháború utáni években, amikor ismét Wesselényi utca lett, ismét névváltoztatásra került sor: ez alkalommal Jovan és Dušan Radić fivérekről- a helyi szerb közösség

braći Jovanu i Dušanu Radiću – uglednim članovima lokalne srpske zajednice i zadužbinarima.

Neospornu vrednost ulice čini to što se razvijala u kontinuitetu od sredine 18. veka i na njenoj urbanoj matrici su i danas čitljivi svi slojevi gradogradnje, zastupljeni su svi karakteristični tipovi kuća, od podužne seoske do poprečne građanske kuće.

Prvobitne kuće seoskog tipa podužne osnove nastale su spontano, da bi se kasnije, tokom 19. veka, ovaj tip građevine planski gradio. Bile su to uglavnom dvodelne ili trodelne građevine, od dve sobe i kuhinje sa otvorenim odžakom u sredini između soba. Prostorija orijentisana prema ulici nazivala se čista soba, za goste, dok je u sobi prema dvorištu boravila porodica. Kuhinja je bila uvučena u odnosu na sobe, tako da se ispred nje nalazio mali predprostor iz kojeg se ulazilo u obe sobe i kuhinju. Gradile su se sa ili bez trema. Bile su izgrađene od naboja sa krovom od trske ili slame. Odžak je često bio otvoren, napravljen od drveta. Tek je 1820. godine kraljevski komesar Janoš Škulteti izdao uputstva prema kojima se u unutrašnjosti grada, kao i duž glavnih ulica, kuće nisu smele pokrivati trskom ili slamom, nego samo crepom ili šindrom. Propisano je da kuće treba graditi celom širinom u liniji ulice, a ukoliko ona ne zauzima celu širinu kućnog placa, onda se na preostalom delu do susedne zgrade morao podići zid. Ovakav način izgradnje je zadržan do danas.

kiemelkedő tagjairól nevezték el az utcát.

Az utca vitathatatlan értékét képezi, a XVIII. század közepétől tartó folyamatos fejlődés, városi mátrixán ma is leolvashatók a városépítés rétegei, megtalálhatók a különböző jellegzetes háztípusok, a hosszabb falusitól, a polgári keresztházakig.

Az elsődleges hosszú falusi típusú házak, spontánul keletkeztek, később a XIX. század folyamán, ezt a típusú építményt tervszerűen építették. Ezek többnyire két, és háromrészes épületek voltak, két szobakonyhával, a szobák között, középen épült nyitott kéménnyel. Az utca felőli szoba, a tiszta szoba nevet viselte, a vendégeknek, míg az udvarra néző szoba a család részére épült. A konyha, a szobáktól egy kicsit beljebb volt, ennek köszönhetően előtte egy előtér volt, ahonnan a szobákba és a konyhába lehetett bemenni. Tornáccal, vagy anélkül épültek. Ezek a házak, nád, vagy szalmatetőű vályogházak voltak. Gyakran fából készült nyitott kéményekkel. Skultéti János, királyi biztos, 1820-ban kiadott utasításai értelmében, a város központjában, valamint a főutcák mentén a tetőket nem boríthatták náddal vagy szalmával, kizárólag cserepes és zsidelyes tetők fedhették házaikat. Az előírásokkal összhangban, a házakat az utca vonalával teljes szélességben építhették, abban az esetben ha nem foglalta el a telek teljes szélességét, akkor a szomszédos épületig fennmaradt részen kerítést kellett építeni. Az építkezésnek ez a módja napjainkig fennmaradt.

Kuće seoskog tipa zadržale su se u južnom delu zaštićenog dela ulice i to njeni razvijeniji oblici sa zatvorenim tremom (broj 71, 75 i 110).

Tradicionalne trodelne osnove seoske kuće su krajem 19. veka menjale položaj, te se tako umesto seoskog tipa postavljenog podužno na parcelu, lociraju dužom stranom na ulični front (broj 94), a nešto kasnije izgrađene kuće, već imaju i suvi ulaz (broj 84). Oba slučaja predstavljaju prilagođavanje trodelne kuće pravilnicima i želju za reprezentativnošću, odnosno pretvaranje seoske u građansku kuću.

Prelazni tip kuće, koja je samo delimično zatvarala ulični front dok je ostali deo činila drvena ili zidana ograda sa drvenom kolsko-pešačkom kapijom, nalazimo u projektima sa kraja 19. veka (broj 112) i početkom 20. veka (broj 106), pri čemu je često, prilikom izgradnje, podignut i suvi ulaz.

Kako se seoska podužna kuća postepeno transformisala u građansku možemo ispratiti na primeru kuće pod brojem 102, kod koje je na postojeći podužni gabarit dograđena još jedna soba prema ulici, pri čemu je umesto zabata formirana podužna građanska fasada. Na ovaj način su dogradnjom i adaptacijom nastale kuće L osnove. Međutim, kasnije se projektuju objekti prelaznog tipa (broj 36, 52, 73, 77, 82 i 96) sa dve ili tri sobe okrenute prema ulici, zatvorenim hodnikom prema dvorištu, dok se u dvorišnom kraku nalazi spavaća soba, kupatilo, kuhinja i soba za poslugu. Mali je broj kuća koje krajem 19.

A falusi tipusú házak közül, a korszerűbb csukott tornácos házak maradtak fenn az utca védelem alatt álló déli részén. (71., 75. és 110. házszámok).

A XIX. század végén, a hagyományos háromrészes alapú falusi házak elhelyezkedését megváltoztatták, a telken hosszanti irányú falusi háztípus helyett, hosszabb részükkel az utcai frontot foglalják el (94. házszám), a valamivel később épült házaknak már van szárazbejárata is (84. házszám). A szabályzatokkal, valamint a reprezentálhatóság igényével összhangban, mindkét esetben a háromrészes házak, azaz a falusi házak polgári házakká formálása volt a cél.

Az átmeneti típusú házak, amelyek csak részben takarták az utcai frontot, a többi részen fából készült vagy falazott kerítés, fa kocs-, és gyalogosbejáró volt, a XIX. század végi, (112. házszám), valamint a XX. elejéről származó tervrajzokban (106. házszám), gyakran megtalálhatók a szárazbejáratok is.

A falusi ház, fokozatos polgári házzá alakulását láthatjuk a 102. házszámot viselő ház esetében, amelynél a meglévő hosszú alapra, hozzáépítettek még egy utcai szobát, ahol az oromfal helyett, hosszanti polgári homlokzatot alakítottak ki. Így, hozzáépítéssel és felújítással alakultak ki az L alapú házak, viszont a későbbiekben már terveztek is ilyen átmeneti típusú épületeket (36., 52., 73., 77., 82. és 96. házszámok) két vagy három utcára néző szobával, udvarra néző csukott folyosóval, ezenkívül az udvari részen a hálószoba,

veka imaju kupatila, WC je obično lociran na kraju trema.

Razvijeniji oblik objekata U osnove (broj 62 i 64) sa po jednim stanom u uličnom delu i po dva, odnosno tri stana za poslugu i za izdavanje u dvorišnim krakovima, sa suvim ulazom u osovini čini jednu od luksurnijih varijanata kuća u Ulici braće Radić (broj 104).

Dodelna osnova sa suvim ulazom je bila veoma omiljena (broj 98), a često su se sa suprotne strane uz suvi ulaz nalazile dve povezane prostorije, jedna orijentisana ka ulici, a druga ka dvorištu. Tu je vlasnik imao poslovni prostor ili su bile za izdavanje (broj 29, 88). Specifičan vid najamne kuće pravougaone osnove sa dva jednosobna stana predstavlja kuća pod brojem 66, pri čemu se u sredini nalazilo stepenište kojim se silazilo u suteran do kuhinja i ostava.

Ugaone kuće su uvek imale poseban tretman, jer imaju luksurniju prostornu organizaciju sa većim brojem prostorija (broj 49, 58).

U međuratnom i posleratnom periodu su često prethodno izgrađeni objekti sa linijskom organizacijom prostora adaptirani, prilagođavani savremenim potrebama jedne građanske porodice, a i fasade su pratile modu i bile uglavnom moderno oblikovane. Nefunkcionalne linijski organizovane prostore, koji su se redali uz podužni hodnik, pri čemu se ulazilo iz prostorije u prostoriju, u ovom periodu zamenjuje centralna organizacija oko hola, pri čemu je jasno odvojen

fürdőszoba, konyha, valamint a cselédszoba volt. A XIX. század végén kevés házban volt fürdőszoba, a wc általában a tornác végén volt.

A fejlettebb U alapú épületek, száraz bejárattal, (62. és 64. házszámok) egy-egy utcai részen lévő lakással, valamint az udvari részben 2 vagy 3 cselédlakással, bérlakásokkal a Radić fivérek utca luxuskivitelű házai között szerepletek (104 házszám).

Igen közkedvelt volt a kétrészes alap, szárazbejárattal (98. házszám), de gyakran, a túloldalon a szárazbejárat mellett, két egymásbanyíló helyiség volt, az egyik az utcára, míg a másik az udvarra nézett. Itt volt a tulajdonos üzlethelyisége, vagy kiadta ezeket a helyiségeket (29., 88. házszámok). A bérházak különleges formája a négyzetalapú, két egyszobás lakás a 66. házszám alatt, középen lépcsőházzal, amelyen keresztül lejutottak az alagsorban lévő konyhához és az éléskamrához.

A sarokházak, mindig különlegesebb figyelmet kaptak, luxusosabb tereprendezésű, nagyobb számú helyiséggel rendelkeztek. (49, 58 házszámok).

A háború közötti, valamint a háború utáni időszakban, gyakran a lineáris térszervezésű régebbi épületeket, a polgári család modern igényeivel összhangban felújították, ugyanakkor a homlokzat is modern tervezésű volt. A nem funkcionális lineáris térszervezésű helyiségeket, a hosszabb folyosón sorakozó, egymásbanyíló helyiségeket

društveni bučni deo stana od mirnog dela za spavanje. Prema Ulici braće Radić su bile orijentisane društvene prostorije, najčešće ručavaona, soba za gospodina i salon, dok su prema sporednoj ulici ili dvorištu grupisane spavaća soba, kupatilo, dečja soba i soba za mlade, kuhinja, ostava i WC sa predprostorom (broj 68, 56, 59). Ujedno je fasadni omotač dobio izgled moderne svedene arhitekture, sa velikim otvorima naglašenih horizontala.

Ulični front ni danas nije u potpunosti zatvoren objektima. Od ukupno 83 parcele duž zaštićenog dela ulice, 56 (67%) čine objekti koji zatvaraju ulični front parcele, na petnaest parcela građanske kuće sa zidanim ogradama izlaze na regulacionu liniju ulice, devet objekata ima podužnu osnovu koja zabatom izlazi na ulicu, jedna parcela je neizgrađena, a samo je jedan slobodnostojeći objekat. Mnogi objekti su tokom vremena izgrađeni u gabaritu starijih, a mnogi unutar svojih zidova još uvek imaju delove objekata iz 18. i 19. veka.

ebben az időszakban felváltja, a hall köré összpontosuló központi térszervezés, ennek köszönhetően különválaszthatták, a társadalmi, zajosabb részét a háznak, a csendes hálórésztől. A Radić fivérek utca felől voltak a társadalmi helyiségek, leggyakrabban az ebédlő, a háziúr szobája, valamint a szalon, míg a mellékutca vagy az udvar felőli részben a hálószoba, a fürdőszoba, a gyerekszoba, az ifjú pár szobája, a konyha, az éléskamra, valamint a wc (68., 56., 59. házszámok). Ugyanakkor a homlokzati burkolat is modern, letisztult építészeti jelleget kapott nagy nyílásokkal és hangsúlyos vízszintes vonallal.

Az utcai front még ma sincs teljesen bezárva épületekkel. Az utca védett részén összesen 83 parcellából összesen 56 (67%) az utcai frontvonalat bezáró épület, 15 parcellán az épített kerítésekkel rendelkező polgári házak kinyúlnak az utca szabályozási vonaláig, 9 épület hosszirányú alappal és tornáccal az utcáig terjed, egy parcella üres, és mindössze egy szabadonálló épület van. Az idők folyamán több objektumot, a régebbi épület alapjain építettek, de több olyan épület is van, amelyek falain belül még mindig fennmaradtak a XVIII. és XIX. századbeli épületrészek.

Ko to tamo gradi?

Graditelji kuća u Ulici braće Radić

U pokušaju da se analizira ko su bili stanovnici jedne ulice, ili preciznije – graditelji kuća u njenom najvećem delu, najlakše je osloniti se na metodološke pristupe mikroistorije. Polazeći od *studije slučaja*, mikroistorija često ima aspiracije da postavlja velika pitanja na malim mestima. Od 47 objekata za koje je u ovom projektu utvrđen određen nivo spomenične vrednosti, uspešno je identifikovano 30 osoba, koje su od kraja 19. veka do druge polovine 20. veka gradile svoje domove u Ulici braće Radić. Svojim potrebama i estetskim zatevima ispostavljenim projektantima, vlasnici tih objekata su na posredan način uobličili jednu od najlepših subotičkih ulica. Ko su, dakle, bili ti ljudi?

Počev od Evangelističke crkve, pa sve do rimokatoličke Crkve Sv. Đorđa, leva strana ulice je tokom 19. veka bila prostor na kome su živele bunjevačke zemljoposedničke porodice. Neretko su rođaci sa istim prezimenom zauzimali po nekoliko uzastopnih placeva, gradeći na njima svoje kuće i nastavljajući da i dalje žive u formi koja je jako podsećala na porodičnu zadrugu, i očigledno, iz nje proistekla. Tako je objekat koji je danas označen kućnim brojem 19 sagradio zemljoposednik Ivan Lipozenčić. Na placu do njega (broj 21), na kome se danas nalazi spratni objekat, živeo

Ki épít ott?

a Radić fivérek utca házépítői

Ha szeretnénk megállapítani, kik voltak egy utca, lakói, vagy pontosabban – a házak építői az utca legnagyobb részében, legkönnyebb a mikrotörténelem módszertani megközelítésére támaszkodni. Egy *esettanulmányból* kiindulva, a mikrotörténelem gyakran arra törekszik, hogy kis helyeken nagy kérdéseket vessen fel (Charles Joyner). Ebben a projektben, a 47 épület közül, amelyeknél meghatározták a műemlékvédelmi érték egy bizonyos szintjét, 30 olyan személyt azonosítottak sikeresen, akik a XIX. század végétől a XX. század második feléig a ma Jovan és Dušan Radić fivérek nevét viselő utcában építették otthonaikat. A tervezők irányában kinyilvánított igényeikkel, valamint esztétikai követelményeikkel ezen objektumok tulajdonosai közvetetten formálták az egyik legszebb szabadkai utcát. Ismerjük meg ezeket az embereket!

Az Evangélikus-templomtól, egészen a Római katolikus Szentgyörgyi templomig, az utca bal oldalán a XIX. század folyamán bunyevác földbirtokos családok laktak. Nemritkán az azonos családnevet viselő rokonok néhány egymásutáni telket foglalták el, amelyeken felépítették házaikat, ugyanakkor továbbra is családi szövetkezetre hasonlító közösségben élve, emiatt nagyon valószínű, hogy innen ered a szövetkezet. Ilyen épület a ma 19.

je tokom 19. veka zemljoposjednik Tomislav Lipozenčić, pre nego što je početkom 20. veka njegov vlasnik postao veterinar Aladar Mukić (Mukits Aladár). Celu ovu „zajednicu” kompletirao je zemljoposjednik Pajo Lipozenčić, vlasnik kuće koja danas nosi broj 23.

Slična situacija bila je i malo niže niz ulicu, počev od broja 29. Na uglu je, 1883. godine, po projektima Janoša Molcera (Molczer János), podignuta kuća zemljoposjednika Luke Vujkovića Cvijina, koja i danas odoleva vremenu. Na drugom uglu nalazi se kuća koja je obeležena brojem 19, u ulici Mirka Bogovića. Iako je za njen današnji izgled zaslužan dr Mačaš Šefer (Schöffner Mátyás), pre 1927. godine ona je bila u vlasništvu naslednika zemljoposjednika Lovre Vujkovića Cvijina. I na naredna dva placa, na onima na kojima su kuće sa brojevima 33 i 35, članovi porodice Vujković Cvijin bili su vlasnici u vreme kada su građeni objekti koji i danas stoje na njima. Kuću sa brojem 33 gradio je Mate Vujković Cvijin, a onu sa brojem 35 Đuro Vujković Cvijin, obojica virilisti i zemljoposjednici sa posedima na Kelebiji.

Da ova dva traga nekadašnjih porodičnih zadruga nisu pojedinačni egzemplari, svedoči i situacija na placu na kome je izgrađena današnja kuća sa brojem 43. Podaci iz subotičkog katastra svedoče da su na tom velikom placu krajem 19. veka živeli Đeno, Stipan, Ivan i Lajčo Vojnić Tunić, zajedno sa svojim suprugama i decom, pretpostavljamo.

šáamot viselő ház, amelyet Ivan Lipozenčić, földbirtokos építtetett. A mellette lévő telken (21. házszám), amelyen ma emeletes épület áll, itt a XIX. században Tomislav Lipozenčić, földbirtokos élt, még mielőtt XX. században a ház Mukits Aladár, állatorvos tulajdonába került volna. Ezt a „közösséget” Pajo Lipozenčić, földbirtokos, a ma 23. számot viselő ház tulajdonosa tette teljessé.

Hasonló volt a helyzet az utcában kicsit lejjebb, a 29. házszámtól kezdve. Ott a sarkon Molczer Mátyás tervei alapján 1883-ban Luka Vujković Cvijin, földbirtokos háza épült fel, amely még ma is ellenáll az idő vasfogának. A másik sarkon, a Mirko Bogović utca 19. számot viselő ház található. Annak ellenére, hogy a mai kinézetét Schöffner Mátyásnak köszönheti, 1927 előtt Lovro Vujković Cvijin földbirtokos örökösének tulajdonában volt. Az utána lévő két telken, ahol a 33. és 35. házszámot viselő házak találhatók, abban az időben, amikor épültek az említett objektumok, amelyek még most is ott állnak a Vujković Cvijin család tagjai tulajdonát képezték. A 33 házszám alatt lévő házat Mate Vujković Cvijin, a 35. számmal rendelkező házat Đuro Vujković Cvijin építtette, mindketten virilisták, és kelebiai birtokokkal rendelkező földbirtokosok voltak.

Hogy a korábbi családi szövetkezeteknek ez a két nyomvonala nem egyedi példány, bizonyítja a mai 43. számú ház telkén fenálló állapot. A Szabadkai Kataszteri Hivatal adatai tanúsítják, hogy azon a nagy telken a XIX. század végén

Sa leve strane ulice identifikovana su samo još dvojica vlasnika kuća sačuvanih do danas. Prvi je bio Josip Švab, čija je prizemna kuća, izgrađena 1928. godine, na placu sa brojem 45a vremenom postala spratni objekat i Mihalj Racko (Raczkó Mihály), kome je Titus Mačković 1909. godine projektovao kuću koja danas nosi broj 73.

Ako su identifikovani vlasnici kuća s leve strane ulice u najvećem broju bili zemljoposjednici, koji su svoje život provodili u nekoj formi zajedništva, sasvim suprotna situacija može se uočiti s druge strane. U najkraćem – to je bio svet preduzetništva i individualizma. Postojale su i ovde neke forme zajedništva, ali znatno drugačije zasnovane. Odmah iza trospratne zgrade podignute 1959. godine za radnike Sreske pošte (broj 30), sledila su tri placa (brojevi 34, 36, 38) u vlasništvu jedne od najagilnijih osoba subotičkog preduzetništva krajem 19. veka. Bio je to Istvan Dente (Döntő István), koji je svoju poslovnu karijeru počeo kao pekar, da bi do kraja života postao i suvlasnik građevinske firme, član upravnih odbora banaka i fabrika. Arhitekta Titus Mačković mu je, 1888. godine, projektovao kuću koja danas nosi broj 38, dok je četiri godine kasnije sagradio i kuću koja je danas obeležena brojem 36.

Niže niz ulicu nalazimo na još jednu „zajednicu”, formiranu oko arhitekta Nandora Vagnera koji je 1891. godine projektovao kuće čak trojici komšija: Lazaru Kujundžiću (broj 62), Gaboru Šinkoviću (64) i Marku Sudareviću (66). Kuća sa brojem

Stara razglednica, 1913.
Régi képeslap, 1913

Đeno, Stipan, Ivan és Lajčo Vojnić Tunić éltek feltételezéseink alapján feleségeikkel és gyermekeikkel.

Az utca bal oldalán még csak egyetlen máig megőrzött ház tulajdonosa lett azonosítva. Raczkó Mihály, volt az, akinek 1909-ben Macskovics Titusz tervezte a házát, ez a ház ma a 73. házszámot viseli.

Az utca bal oldalán lévő házak azonosított tulajdonosai főként földbirtokosok voltak, akik életüket valamilyen közösségi formában éltek, teljesen ellentétes a

62 pamti i neobičnu sudbinu svog vlasnika. Naime, novinska vest iz oktobra 1898. godine zabeležila je da je Lazar Kujundžić umro u 84. godini – samo četiri sata nakon što je preminula njegova supruga.

Činjenica da su bili komšije poslovno je povezala još dvojicu vlasnika sa desne strane ulice. Trgovac Bartul Stantić, vlasnik kuće sa brojem 50, i Janoš Kočmar (Kocsmár János) Mlađi, čiju kuću je 1907. godine projektovao arhitekta Mačaš Šalga (Salga Mátyás), bili su, uz Ivana Ivčića, suvlasnici trgovine manufakturnom robom, koja je, očigledno, uspešno radila od 1905. godine.

Osim već pominjanog zemljoposjednika Paje Vujkovića Cvijina, člana „zajednice Vujković Cvijin“, formirane na levoj strani ulice, a koji je imao još jednu kuću i sa desne strane (broj 54), svi ostali identifikovani vlasnici kuća pripadaju preduzetničkom ili birokratsko – intelektualnom sloju društva. Kuću sa brojem 44 gradió je učitelj Petar Horvacki,

helyzet az utca túloldalán. Legrövidebben – ez a vállalkozás és individualizmus világa volt. Itt is léteztek különböző közösségi formák, de lényegesen másként létesültek. Közvetlenül a Megyei Posta dolgozóinak 1959-ben épült háromemeletes épülete mögött (30. házszám) három telek (34., 36., 38. házszámok) a XIX. század végén élő egyik legagilisebb szabadkai vállalkozó tulajdonában voltak. Döntő Istvánról van, szó, aki karrierjét pékként kezdte, majd élete végéig egy építészeti vállalat társtulajdonosa, bankok, gyárak igazgatóbizottsági tagja lett.

Titusz Macskovics, építész 1888-ban tervezte Döntő István házát, amely ma a 38. házszámot viseli, majd négy évvel később megépítette a ma 36. házszámot viselő házát.

Az utcán lejjebb Vágner Nándor építész köré szerveződött közösségre bukkanunk, aki 1891-ben három szomszédnak tervezte házát : Kuluncsics Lázárnak

a onu sa brojem 46 vlasnik drvare Feliks Kamerer (Kamerer Felix). Na velikoj ugaonoj parceli sa ulicom Mirka Bogovića prvobitno je bio sagrađen objekat prema tadašnjoj Vešelenjijevoj ulici. Vlasnik parcele bio je zastupnik osiguravajuće kuće Ferenc Rapštajn (Rabstein Ferencz). On je, 1897. godine, u dnu parcele, po projektima Geze Kocke (Koczka Géza), sagrađio kuću koja je danas obeležena brojem 19 u ulici Mirka Bogovića, dok je kuća sa brojem 56 u Ulici braće Radić dobila današnji izgled posle „preinake“ 1936. godine, čiji inicijator je bio Jožef Levi (Löwy József).

Na drugom uglu ove raskrsnice nalazi se kuća dr Kalmana Hofmana (Hofmann Kálmán), koju je podigla njegova žena 1909. godine po projektima Mačaša Šalge. Dr Kalman Hofman je bio finansijski senator u subotičkoj gradskoj vladi. Ova kuća je obeležena brojem 21 u ulici Mirka Bogovića. U nastavku Ulice braće Radić sledi kuća sa brojem 60, koju je pre 1909. godine podigao Janoš Šomodí (Somogyi János).

Na uglu sa ulicom Sonje Marinković, obeležena kućnim brojem 22 u toj ulici, nalazi se objekat koji je 1918. godine, po projektima Istvana Vacija (Vácsi István), sagrađio Karolj Brojer (Breuer Károly), trgovac štavljenom kožom. Šesnaest godina ranije, po projektima arhitekta Beranickog iz Sremskih Karlovaca, sagrađena je velika kuća Joanesa Brauhlera (Joanes Brauchler, broj 74–76). Pored stambenog objekta, na tom velikom placu nalazi se i njegova stolarska manufaktura.

(62. házszám), Sinkovics Gábornak (64.) és Sudarovits Márkónak (66.). A 62. házszámot viselő ház emlékszik a tulajdonos szokatlan sorsára. Ugyanis, 1898. októberében egy újsághírben lejegyezték, hogy Kuluncsics Lázár 84. életévében halt meg – csupán négy órával felesége halálát követően.

A tény, hogy szomszédok voltak üzletileg is összekötött még két háztulajdonost az utca jobb oldaláról. Bartul Stantić, kereskedő, az 50. házszámot viselő ház tulajdonosa, valamint ifj. Kocsmár János, akinek házát 1907-ben Salga Mátyás építész tervezte, Ivan Ivčić mellett, társtulajdonosai voltak egy manufaktúrás jellegű árukat forgalmazó kereskedésnek, amely 1905-ben kezdett üzemelni.

Az említett földbirtokoson, Pajo Vujković Cvijinen, a Vujković Cvijin „közösség” tagján kívül, az utca bal oldalán, akinek az utca jobb oldalán is volt háza (54. házszám), az összes többi azonosított háztulajdonos a társadalom, vállalkozói, bürokratikus – intellektuális szegmenséhez tartozott. A 44. számot viselő házat Petar Horvacki, tanító építtette, a 46. számút, pedig Félix Kamerer, fatelep-tulajdonos. A Mirko Bogović utca sarkán lévő telken elsődlegesen az akkori Wesselényi utcára néző épület épült. A telek tulajdonosa Rabstein Ferencz, egy biztosítótársaság ügynöke volt. Ő 1897-ben a telek alsó részén Koczka Géza tervei alapján építtette meg, a mai Mirko Bogović utca 19. számot viselő házát, ugyanakkor a Radić fivérek utca 56. számban lévő ház 1936-ban a „módosítást” követően megkapta mai

Stara razglednica sa početka 20. veka | Régi képeslap a 20. század elejáról

Što se Ulica braće Radić bliži svom kraju, objekti su sve skromniji, ali su mnogi vlasnici uspevali da svoje objekte sagrađe i ukrase po standardima koji su bili pretpostavljeni za građanski stalež, koji je, očigledno, mnogima bio uzor. Kuća i poslovni prostor bakalina Jožefa Klajna (Klein József, broj 82) sagrađen je 1907. godine po projektima Maćaša Šalge. Klajnov sused Jožef Molcer (Molczer József) sagrađio je svoju kuću (broj 84) još ranije, po projektima Titusa Mačkovića.

Posebno mesto među osobama koje su stvarale izgled Ulice braće Radić pripada još jednoj ženi koja je gradila neku od danas sačuvanih kuća. Bila je to udovica učiteljica Srećka Novakovića – i sama učiteljica – Cilika rođ. Manić. Ona je 1900. godine, po projektima Lajoša Fazekasa (Fazekas Lajos), sagrađila malu ali skladnu građansku kuću (broj 88). Zajedno sa već pominjanom suprugom dr. Kalmana Hofmana, u društvu odabranih *amazonki* iz ove ulice je i Viktorija Zelić, koja je 1910. godine, po projektima Maćaša Šalge, sagrađila kuću koja danas nosi broj 98. Za razliku od prve dve, kuća Viktorije Zelić nije vrednovana kao objekat koji zaslužuje zaštitu, ali ostaje svedočanstvo o hrabrim počecima izlaska žena u javnost, u sve sfere društvenog života.

Na kraju ovog niza su Lajoš Vajnberger (Weinberger Lajos), čiju kuću je projektovao Titus Mačković (broj 96), Ivan Babec i njegova supruga Klara Kopunović (broj 104), kao i bankarski činovnik i horovođa pevačkog društva Svetodurdske

kinézetét, ennek indítványozója Löwy József volt.

Az említett útkereszteződés másik sarkán dr. Hofmann Kálmán, a városi kormány gazdasági tanácsnokának háza áll, amelyet 1909-ben Salga Mátyás tervei alapján feleségével építettek. Ez a ház a Mirko Bogović utcában a 21. házszám. A Radić fivérek utca folytatásában a következő Somogyi János 1909-ben épült háza.

A Sonja Marinković utca sarkán, a 22. számmal jelölt házban, egy 1918-ban épült objektum található, amelyet Váczi István tervei alapján Breuer Károly, cserzettbőr-kereskedő építtetett. Tizenhat évvel korábban, a karlócai Beranicki építész tervei alapján épült fel Joanes Brauchler (74. – 76. házszám) nagy háza. Az említett nagy telken a lakóház mellett a tulajdonos asztalos manufaktúrája is ott volt.

Ahogy a Radić fivérek utca a végéhez közeledik, az épületek mind szerényebbek, de több tulajdonosnak sikerült a polgári házak színvonalának megfelelő házakat felépíteni és díszíteni. Klein József, szatócsmester háza és üzlethelyisége (82. házszám) 1907-ben épült, Salga Mátyás tervei alapján. Klein szomszédja, Molcer József korábban építtette házát (84 házszám) Macskovics Titusz tervei alapján.

A Radić fivérek utca kinézetéért külön elismerés jár egy nőnek, aki a még ma is megőrzött házak közül némelyiket építtette. Ez a hölgy, Srećko Novaković, tanító özvegye volt – maga is tanítónő –

Cecilija Novaković

katoličke čitaonice Petar Vojnić Zelić, koji je svoju kuću (broj 106) sagrađio 1910. godine po projektima arhitekta Maćaša Šalge.

Na primeru stanovništva ove male sredine može se zaključiti koliko su svi segmenti subotičkog društva krajem 19. i u prvoj polovini 20. veka težili da budu na izvorištu događanja – da žive u jednoj od najfrekventnijih gradskih ulica. Isto tako, spremnost svih društvenih slojeva da svoj svakidašnji život provode u objektima građenim od kvalitetnih materijala, koji pružaju savremene stambene sadržaje, govori o spremnosti da se prevaziđu tradicionalni obrasci življenja formulisani u tzv. seoskoj kući- karakteristični za decenije pre ovog vremena.

Cilika, szül. Manich. Ő 1900-ban Fazekas Lajos tervei alapján felépíttetett egy takaros kis házat (88 házszám). A már említett dr. Hoffmann Kálmán feleségével, az utca válogatott amazonjaiból álló társaság tagjai közül, az utcabeli Zélits Viktória, 1910-ben, Salga Mátyás tervei alapján megépíttette a ma 98 házszámot viselő házát. Az előző kettőtől eltérően, Zélits Viktória házát nem értékelték fel védelmet érdemlő épületnek, de bizonyítékként szolgál a nőknek a társadalmi élet minden rétegében megjelenő bátor nyilvánosságra lépésének kezdeteiről.

A sorozat végén van Weinberger Lajos, akinek a házát Macskovics Titusz tervezte (96 házszám), Bebecz János és felesége Klara Kopilovits (104 házszám), valamint Vojnics Zélics Péter, banktisztviselő, ezenkívül a Szentgyörgyi katolikus olvasóköri énekes társaság kórusvezetője, aki házát 1910-ben Salga Mátyás építész tervei alapján építtette (106. házszám).

E kis közösség példája alapján, arra következtethetünk ki, hogy a XIX. század végén és a XX. század elején, a társadalom minden szegmense törekedett a történelem forrásához közel kerülni – azáltal, hogy az egyik legforgalmasabb városi utcák egyikében éltek. Hasonlóképpen, minden társadalmi osztály készen állt arra, hogy mindennapi életét minőségi anyagokból épített, korszerű épületekben élje, tanúsítva hajlandóságukat, hogy leküzdjék az akkori kort megelőző évtizedekre jellemző hagyományos életformákat.

Između dve crkve – ulica

*Arhitektonsko - stilski značaj objekata u
Ulici braće Radić*

Već je pomenuto da se za poslednju deceniju 19. veka vezuje uspon graditeljskih aktivnosti i konačno definisanje urbane slike Ulice braće Radić, koja je najvećim delom i danas sačuvana. Ovakva aktivnost vezana je za nagli ekonomski razvoja grada kada dolazi do velikih graditeljskih pohuvata. U kratkom vremenskom periodu dotrajale prizemljuše zamenjene su jednospratnim ili dvospratnim najamnim i stambenim palatama, bankama, školama i kasinama. Dolazi do popločavanja ulica, sadnje drvoreda i uređenja parkova, pa Subotica poprima izgled koji je u velikoj meri i danas krasi.

Izgradnja grada odvijala se tokom čitavog 19. veka na osnovu građevinskih pravilnika, a posebna pravila gradnje važila su za najuži centar, kao i za pristupne puteve koji su vodili u grad. Najveći deo onog što i danas sačinjava centar grada izgrađen je poslednjih decenija 19. i u početnim godinama 20. veka, sve do izbijanja Prvog svetskog rata, a prema principima definisanim u Građevinskom pravilniku donetom 1882. godine. Ova pravila su bila stroža za gradnju u I i II građevinskoj zoni, nego li u perifernim delovima grada. Prema tim pravilima građena je i Ulica braće Radić, koja je jednim delom

Ulica – a két templom között

*Az épületek építészeti - stilisztikai
jelentősége a Radić fivérek utcában*

Mint már megemlítésre került, a XIX. század utolsó évtizedeihez kötődik az építészeti tevékenységek növekedése, valamint a Radić fivérek utca végleges városi képének kialakítása, ez nagyrésztben máig megmaradt. Az említett tevékenység kötődik a város hirtelen gazdasági növekedéséhez, mert akkor került sor a nagy építőipari tevékenységekre. Rövid idő alatt, a régebbi földszintes házakat, egy vagy kétemeletes lakó-, vagy bérpaloták, bankok, iskolák és kaszinók váltották fel. Kikövezték az utcákat, fasorokat ültettek, parkokat rendezték, Szabadka magára öltötte a még ma is jellemző csodálatos kinézetét.

A XIX. században, a város kiépítése, építési szabályok alapján zajlott, külön építési szabályok vonatkoztak a legszűkebb központra, valamint a városra vezető utakra. A város központjában még ma is meglévő épületek nagy részét a XIX. század utolsó évtizedeiben és a XX. század elején, egészen az Első Világháború kitöréséig, az 1882-ben meghozott Építési Szabályzat alapján építették. Ezek a szabályok sokkal szigorúbbak voltak az I. és II. építési övezetben, mint a külvárosban. Az említett szabályok alapján épült a Radić fivérek utca, amelynek egyik része az I. a másik

pripadala I, a drugim delom II zoni. Dok su pre toga, kao i u ostalim delovima grada, građene podužno postavljene kuće, pravilnik propisuje da se grade građanske kuće poprečno postavljene na parceli koje zatvaraju ulični front. Ovakav tip gradnje nastavlja se i početkom 20. veka, a zatim postaje ustaljeno rešenje koje se, uglavnom, zadržalo do danas.

Ulica čini jedinstvenu celinu sa objektima građanske arhitekture, podignutim na regulacionoj liniji ulice, u rasponu od kraja 19. do sredine 20. veka. Ovi sačuvani arhitektonski objekti pripadaju različitim stilskim pravcima i to: klasicizmu, zatim eklektici sa stilskim obeležjima neorenesanse i neobaroka. Početkom 20. veka su izgrađeni objekti sa obeležjima secesije, i to uglavnom njene geometrijske varijante, da bi se u kontinuitetu nastavila izgradnja i tokom međuratnog perioda u stilu moderne. Tek mali broj objekata izgrađen je nakon Drugog svetskog rata. Iako su se građevine smenjivale u dužem vremenskom periodu, karakteristično za Ulicu braće Radić je da su se projektanti uvek pridržavali principa gradnje na istoj regulacionoj liniji. Čak su se i stambeni višeporodični objekti nastali nakon Drugog svetskog rata, na broju 30 i 21, donekle pridržavali ovog pravila. Iako se objekat na broju 30 gradio malo uvučen u odnosu na regulacionu liniju, možemo reći da se uspešno uklopio u okruženje.

Karakter ulice, odnosno nove prostorno kulturno-istorijske celine snažno obeležavaju dva sakralna objekta,

pedig a II. övezetbe tartozott. A szabályzat alkalmazását megelőzően, akárcsak a város többi részében, hosszirányú elrendezésben építették a házakat, a szabályzat előírta, hogy a polgári házakat, a telken keresztben építhetik, bezárva az utcai frontot. Az ilyen építkezési típus a XX. század elején folytatódik, később állandó megoldássá válik, a mai napig megmaradt.

A XIX. század végétől, a XX. század közepéig terjedő időszakban az utcai szabályozási vonalon épült polgári építészeti objektumokkal együtt az utca egy egyedülálló egységet képez. Ezek a megőrzött építészeti objektumok, különböző stilisztikai irányvonalakhoz tartoznak: a klasszicizmus, az eklektika, a neoreneszansz és a neobarokk stílus jellegzetességeit hordozták magukon. A XX. század elején, szecessziós jellegű objektumokat építettek, főként annak geometriai változatait, majd a háború közötti időszakban az építkezést modern stílusban folytatva. A Második Világháború után csak kevés objektum épült. Annak ellenére, hogy egy hosszabb időszakban változtak az épületek, a Radić fivérek utcára jellegzetes, hogy a tervezők mindig betartották a szabályozási vonalon történő építkezést. A Második Világháború után épült többcsaládos házak a 30. és a 21. házszám részben betartották ezt a szabályt. Habár a 30. számot viselő épület a szabályozási vonaltól beljebb van, mondhatjuk, hogy sikeresen beilleszkedett a környezetbe.

Az utca jellegét, vagyis az új térbeli,

smeštena na njenim krajevima. U severnom delu Ulice braće Radić nalazi se Evangelistička hrišćanska crkva, dok je u južnom Rimokatolička crkva Svetog Đorđa. Podizanjem škole istovremeno sa Rimokatoličkom Crkvom Sv. Đorđa zaokružen je njena funkcionalna raznolikost jer su se u njoj našli objekti stambene, verske i prosvetne namene.

Rimokatolička crkva Svetog Đorđa na Trgu Paje Kujundžića izgrađena je 1900. godine, u sklopu velike milenijumske proslave doseljavanja Mađara u Panonsku niziju, pa je svojim dimenzijama, drevnim neogotičkim stilom i najvišim zvonikom u gradu, svedočila o značaju tog jubileja. Gradski savet je 13. decembra 1894. godine raspisao konkurs za izgradnju crkve, na kome je prvo mesto pripalo Antalu Hofhauseru (Hofhauser Antal). Budimpeštanski arhitekta projektovao je više sakralnih objekata, od kojih su mu najznačajniji karmelićanski samostan u Somboru, crkve u Bekešcabi i Svetog Domonkoša u Budimpešti. Crkvu je izgradila građevinska firma iz Subotice Vilhajma Hertela (Härtel Vilcheim) i Ištvana Dentea (Döntő István). Nadzor nad izgradnjom vršio je subotički arhitekta Đula Vali (Vály Gyula).

Crkva Svetog Đorđa je projektovana kao trobrodna bazilika, osnove u obliku latiničnog krsta, koji sačinjava glavni brod i transept na istočnoj strani. Glavni brod je viši i širi u odnosu na dva bočna, pa je taj raspored saglediv i u spoljašnjoj obradi crkve. U unutrašnjosti je glavni brod odeljen

kulturni, istorijski jedinice vrlo jasno određuju ulicu na krajevima. U severnom delu Ulice braće Radić nalazi se Evangelistička hrišćanska crkva, dok je u južnom Rimokatolička crkva Svetog Đorđa. Podizanjem škole istovremeno sa Rimokatoličkom Crkvom Sv. Đorđa zaokružen je njena funkcionalna raznolikost jer su se u njoj našli objekti stambene, verske i prosvetne namene.

A magyaroknak a Pannon síkáságon évezredek letelepedésére emlékezve, ünnepi rendezvény keretében 1900-ban a Pajo Kujundžić téren felépítették a Szent György Római Katolikus Templomot, amely méreteivel, ősi neogótikus stílusával, valamint a város legmagasabb harangtornyával tanúsította a jubileum jelentőségét. A Városi Tanács 1894. december 13-án pályázatot írt ki a templom felépítésére, első helyezést Hofhauser Antal ért el. A budapesti építész, több szakrális objektumot épített, ezek közül a legjelentősebbek a zombori karmelita kolostor, a békéscsabai templom, valamint a budapesti Szent Domonkos Templom. A templomot Wilhelm Härtel és Döntő István tulajdonában lévő szabadkai építkezési vállalat építette, az építkezés felügyeletével, pedig Vály Gyulát bízták meg.

A Szent György Templomot háromhajós bazilikának tervezték, alapja latin kereszt formájú, ezt képezi a főhajó, valamint a kereszthajó a keleti részen. A főhajó magasabb és szélesebb, a két

u odnosu na bočne brodove elegantnim neogotičkim stubovima koji su u gornjem delu blago prelomljeni lukovima, na koje se oslanjaju rebrasti svodovi. Osvetljena je preko uskih, podužnih prozora koji se nalaze na zidovima bočnih i glavnog broda. Na istočnoj apsidi, nalazi se trifora. Na nekolicini prozora delimično su sačuvani izuzetno vešto izrađeni vitraži.

Unutrašnjost crkve je oslikao Sirmai Antal (Szirmai Antal) 1906. godine, ali su njegovi radovi u brodu crkve uništeni, izuzev dve predstave: *Isusovo uskrsnuće* i *Isusovo uznesenje*. U crkvi je sačuvan rezbareni oltar izuzetne umetničke vrednosti, delo tirolskog skulptora Nandora Štuflezera (Ferdinand Stuflesser) iz St. Ulrich Godena. Dominantna skulptura „Svetog Đorđa“ izrađena je od žolnai keramike.

Stara fotografija, 1925.
Régi fénykép, 1925.

oldalhajóhoz viszonyítva, ez a beosztás látható a templom külső kidolgozásán is. Belül a főhajó, a bordás boltozatot megtámasztó elegáns neogótikus felülről enyhe ível megtört oszlopokkal van elválasztva az oldalsó hajóktól. A főhajó és a kereszthajó falain lévő keskeny, hosszúkás ablakokon keresztül jut be a fény a templomba. A keleti apszison, helyezkedik el a trifora. Néhány ablak részben megőrizte az ügyesen kidolgozott vitrázsokat.

A templom belsejét 1906-ban Szirmai Antal festette meg, de munkái a templomhajóban megsemmisültek, kivételt képez: *Jézus feltámadása, valamint Jézus mennybemenetele*. A templomban

U spoljnjoj obradi crkve fasade su obložene žućkastom fasadnom opekcom. Reprezentativni zvonik na pročelju crkve nalazi se na zapadnom delu i ujedno označava i glavni ulaz u crkvu. Toranj je pokriven glaziranim šarenim žolnai crepom. Bočne fasade crkve su poduprte kontraforima, po ugledu na velike gotičke katedrale.

Iza crkve se nalazi škola (danas OŠ „Sonja Marinković“), podignuta istovremeno sa crkvom. Ovo je primer tipskog spratnog školskog objekta, kakvi su građeni na teritoriji grada krajem 19. i početkom 20. veka.

Na samom početku ulice, sa njene severne strane, nalazi se Evangelistička hrišćanska crkva malih dimenzija, i biskupija do nje, obe podignute 1900. godine u stilu neogotike. U osnovi je jednobrodna, i u celosti je izvedena od žute fasadne opeke. Ulaz je smešten centralno, u istureni rizalit iz kog se iznad uzdiže zvonik, dok su bočno od ulaza konhe. Dekoracija je skromna i svedena oko otvora u vidu opšava i na podužnim fasadama u vidu kontrafora. Ispred crkve, gde se susreću tri ulice, postoji mali trg – Trg reformacije. Na njemu su 2007. godine otkrivene bronzane biste znamenitih ličnosti iz istorije grada i opšte istorije, i to: reformatora dr Martina Lutera (Martin Luther) i Žana Kalvina (Jean Calvin), kao i Ištvana Ivanjija (Iványi István), predsednika Evangeličke crkvene opštine i autora dvotomne istorije grada.³

Ulicom braće Radić ipak dominiraju

³ Portret Martina Lutera izradila je Daniela Mamužić, Žana Kalvina – Vera Gabrić Počuča, a Ištvana Ivanjija je izradio Tibor Sarapka

megőrizték a rendkívüli művészi értékű faragott oltárt, Ferdinand Stuflesser, tiroli Szent Ulrik Goden városból származó szobrász művét. A Szent Györgyöt ábrázoló szobor zsolnay kerámiából készült.

A templomot külsőleg sárga homlokzati téglá borítja. A templom homlokzatán, nyugati oldalon reprezentatív harangtorony helyezkedik el és ez jelzi egyben a templom főbejáratát is. A tornyot mázas, színes zsolnay csempe borítja. A templom oldalsó homlokzatát, a nagy gótikus katedrálisok példájára támpillérek támasztják.

A templom mögött található az iskola (*ma Sonja Marinković általános iskola*), amely egyidőben épült a templommal. Példája egy a város területén a XIX. század végi és XX. század eleji jellegzetes emeletes iskolaépületnek.

Az utca elején, az északi oldalon helyezkedik el a Keresztény Evangélikus Templom. Egy kisméretű templom, mellette a püspökséggel, mindkettő neogótikus stílusban épült 1900-ban. Egyhajós alapú, teljes egészében sárga homlokzati téglá borítja. A bejárat, kihelyezett rizalitban központi helyet foglal, a fölé emelkedő hangtoronnyal, a bejárat mellett oldalirányban pedig apszisok helyezkednek el. A díszítés szerény, a nyílás körüli szegélyre összpontosulva, a hosszirányú homlokzatoknál támpillér formájában. A templom előtt, a három utca találkozásánál egy kis tér helyezkedik el – A reformáció tere. A téren 2007-ben felavatták a város történelmének, valamint az általános

stambeni objekti, a podignute porodične kuće uglavnom su prizemne, ređe jednospratne. Po građevinskom pravilniku morale su biti zidane od dobrog materijala, sa zidovima od opeke ili opeke i čerpiča, dok su fasade morale biti obrađene stilskim elementima u malteru. Posebna pažnja je posvećena obradi dekorativnih elemenata koji su se našli oko otvora, zatim krovnih venaca i atika. Kasnije, u međuratnom periodu, izgled ulice je sačuvan ali se pojedine prizemne kuće ruše ili adaptiraju, a umesto njih se podižu uglavnom jednospratnice, jednostavne i svedene fasadne plastike. Takav primer je kuće Brojera Karolja (Breuer Károly), koja se nalazi na uglu ulica Braće Radić i Sonje Marinković a projekat adaptacije izradio je Istvan Vaci (Váczy István) 1918. godine. Najznačajnija promena se desila nakon Drugog svetskog rata kada su u okviru celine izgrađene dve višeporodične stambene zgrade. Ovi objekti su zanemarili prvobitnu parcelaciju, pojedini su se gradili uvučeni u odnosu na regulacionu liniju, a svojim gabaritom su predominantni u odnosu na druge objekte.

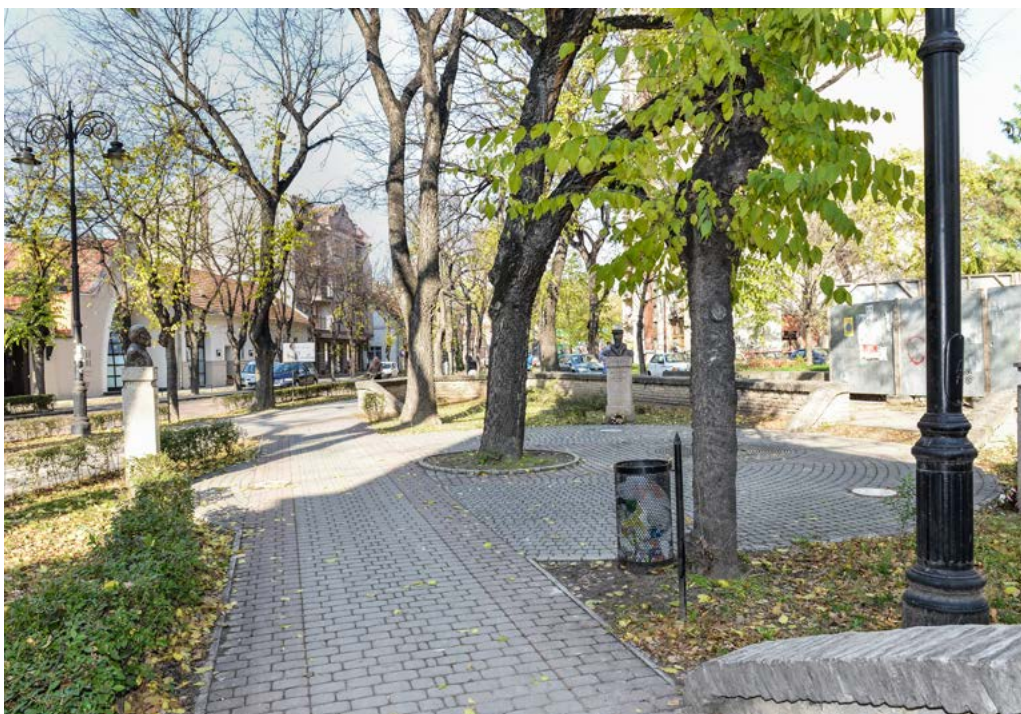
Prema sačuvanim projektima, koje smo pronašli u Istorijskom arhivu Subotice, među najznačajnije projektante u Ulici braće Radić ubrajaju se domaći graditelji: Titus Mačković (6 objekata), Mačaš Šalga (5 objekata), Lajoš Fazakeš (1 objekat), Geza Kocka (1 objekat), Vagner Nandor (5 objekata), Baltazar Dulić (1 objekat), Vaci Istvan (1 objekat) i dr.

Ulica braće Radić jednim svojim delom se već nalazi u okviru prostorno

történelemből ismert személyiségek bronz mellszobrait, mégpedig : dr. Luther Márton, reformátor, Kálvin János, valamint Iványi István, az Evangélikus Egyház elnöke, ezenkívül Szabadka története című, a város történelmét megőrkítő kétkötetes történelmi monográfia szerzője.³

A Radić fivérek utcában lakóházak dominálnak, a családi házak földszintesek, ritkábban egyemeletesek. Az Építkezési szabályzat értelmében, a házaknak minőségi anyagból kellett épülniük, téglá-, vagy vályogtégglából készült falakkal, a homlokzatokat pedig, habarcsba ágyazott stíluselemekkel kellett ékesíteni. Különös figyelmet fordítottak a nyílások körüli díszítőelemek, valamint a tetőkoszorúk és az attika kidolgozására. Később a háború közötti időszakban, az utca kinézetét megőrizték, de egyes földszinti házakat lebontottak vagy felújítottak, helyükre egyszerű, letisztult homlokzati díszítőelemekkel dekorált főként egyemeletes házakat építettek. Példa erre Breuer Károly háza, amely a Radić fivérek és a Sonja Marinković utca sarkán van, a felújítási projektet Váczy István készítette 1918-ban. A legjelentősebb változás a Második Világháború után történt, amikor egy egységen belül két többcsaládos lakóépületet építettek. Ezek az épületek nem vették figyelembe az elsődleges telekfelosztást, egyesek a szabályozási vonalon belül épültek, külméretük pedig dominánsabb volt a többi épülethez viszonyítva.

³ Luther Márton portréját Daniela Mamužić, Kálvin Jánosét–Vera Gabrić Počuča, Iványi Istvánról pedig Szarapka Tibor készített portrét

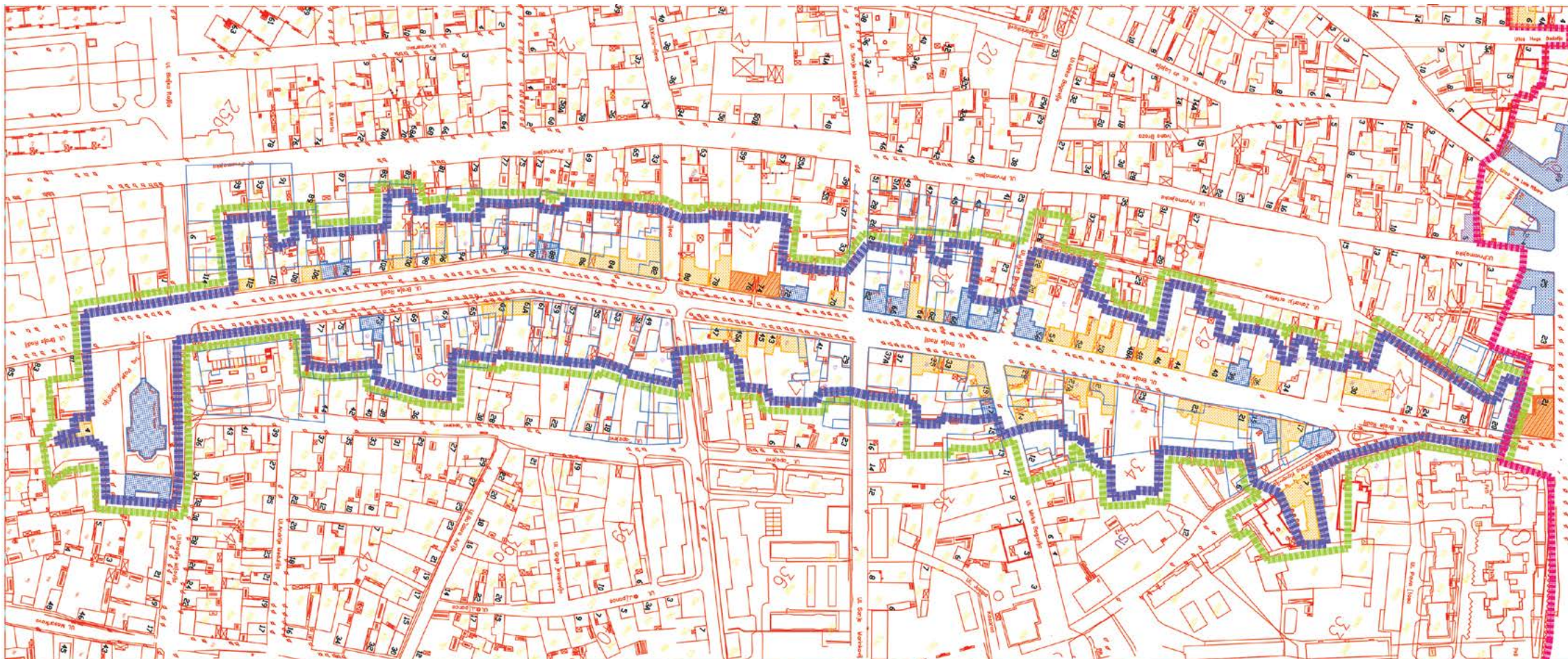

kulturno-istorijske celine *Subotica*, dok je drugi kraj ove ulice potpuno porušen početkom sedamdesetih godina 20. veka, kada je počela izgradnja naselja Prozivka. Tako da Odluka o proglašenju za prostorno kulturno-istorijsku celinu sadrži preko 80 objekata, od kojih je jedan spomenik kulture, dok 56 objekata ima spomenička svojstva, od kojih je 15 valorizovano od posebne vrednosti, a 41 od vrednosti.

U pregledu koji sledi, predstavimo samo kuće za koje smo pronašli originalnu projektnu dokumentaciju u Istorijskom

Szabadkai Történelmi Levéltárban megőrzött tervrajzok között megtalálhatók, a Radić fivérek utca építészeti közé sorolt legjelentősebb hazai tervezők: Macskovics Titusz (6 épület), Salga Mátyás (5 épület), Fazekas Lajos (1 épület), Koczka Géza (1 épület), Vagner Nándor (5 épület), Baltazar Dulić (1 épület), Vaczy István (1 épület) és mások.

A Radić fivérek utca egy része már *Szabadka* térbeli kulturális és történelmi egységét képezi, az utca másik részét pedig a XX. század hetvenes éveiben, amikor

KARTA VALORIZACIJE | ÉRTÉKELÉSI TÉRKÉP

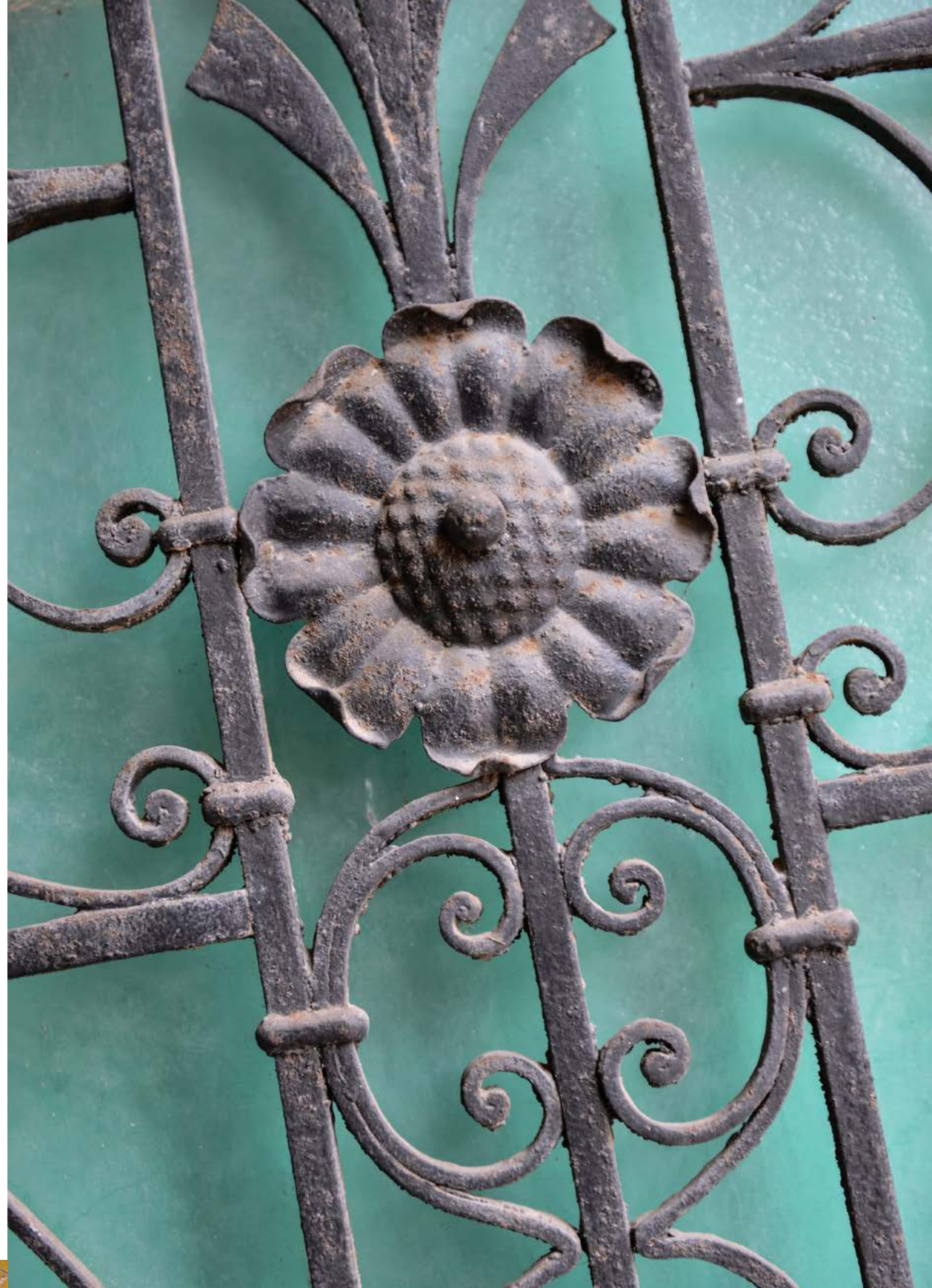
LEGENDA

- Granica zaščitene okolice prostorne kulturno-istorijske celine. Od velikog značaja- zaščitene jezgra subotice
A jelentőségteljes védett kulturális-történelmi egység – Szabadka védett városmagjának határa
- Granica prostorne celine pod prethodnom zaštitom | Előző védelem alatt álló térbeli egység határa
- Granica zaščitene okolice prostorne celine pod prethodnom zaštitom
Az előző védelem alatt álló védett környezet térbeli egység határa
- Nepokretna kulturna dobra | Ingatlan kulturális javak- építészeti örökség
- Objekti od posebne vrednosti | Különleges értékű objektumok
- Objekti od vrednosti | Értékes objektumok
- Objekti bez spomeničke vrednosti | Műemlék értékkel nem rendelkező objektumok

arhivu Subotice, a koje su valorizone kao objekti od posebne vrednosti i vrednosti, kao i kuće koje su tokom vremena zbog niza neprimerenih intervencija izgubile spomenička svojstva. Ti sačuvani projekti sada svedoče o njihovom nekadašnjem izgledu i lepoti, a današnje stanje opominje kako nesavesne adaptacije i dogradnje mogu umanjiti ili u potpunosti negirati izvorne vrednosti objekta.

megkezdődött a Harcosok sorakozója lakótelep építése teljesen lebontották. Szabadka térbeli kulturális és történelmi egységét kihirdető határozat több mint 80 épületet ölel fel, ebből egy kulturális emlékmű, 56 épület műemlék jelleggel rendelkezik, ebből 15 különleges értékű, 41 pedig értékes épületként van felértékelve.

A következő áttekintésben csak azokat a házakat mutatjuk be, amelyekre az eredeti projektdokumentációt a Szabadkai Történelmi Levéltárában találtuk meg, amelyeket különleges értékű és értékes objektumként értékelték fel, valamint azokat a házakat, amelyek az idők folyamán a számos nem megfelelő beavatkozás miatt elvesztették műemlék jellegüket. A megőrzött projektek, ma tanúskodnak az épületek egykori kinézetéről és szépségéről, a mai állapot pedig intészként szolgál, hogyan csökkenthetik, vagy teljesen megfoszthatják eredeti értékétől az épületeket a felelőtlen épületfelújítások és különféle hozzáépítések.

Kuća Luke Vujkovića Vujkovits Lukács háza

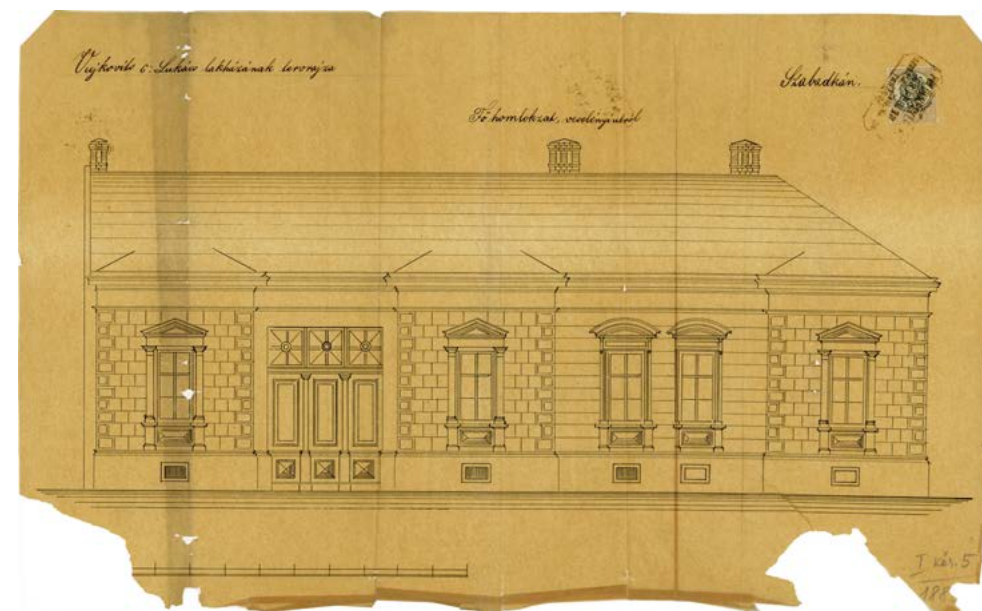
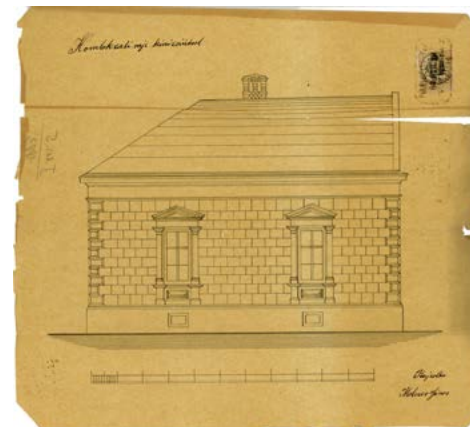

Prizemna kuća Luke Vujkovića smeštena je na uglu ulica Braće Radić i Mirka Bogovića. Kuća je izgrađena 1880. godine, po projektu Janoša Molcera, sa stilskim odlikama neorenesanse. Fasadna dekoracija je smeštena oko prozorskih otvora i to u vidu plitkih pilastera koji pridržavaju timpanone, trougaono ili segmentno završene. Fasadno platno je rustične obrade sa naglašenim ivičnim kvaderima. Drvena kolska kapija je smeštena na krilu Ulice braće Radić.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

Vujkovits Lukács földszintes háza a Radić fivérek és a Mirko Bogović utcák sarkán található. A ház 1880-ban épült neoreneszánsz stílusjegyekkel Molczer János tervei alapján. A homlokzatdíszítés, az ablaknyílások körül sekély pilaszterek formájában, látható, támogatva a szegmentálisan vagy háromszög formában végződő timpanonokat. A homlokzat rusztikus kidolgozása, kihangsúlyozott perem kvaderekkel. A fából készült kocsibejáró kapu a Radić fivérek utcaszárnyon helyezkedik el.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

Višespratnica Többszemeletes ház

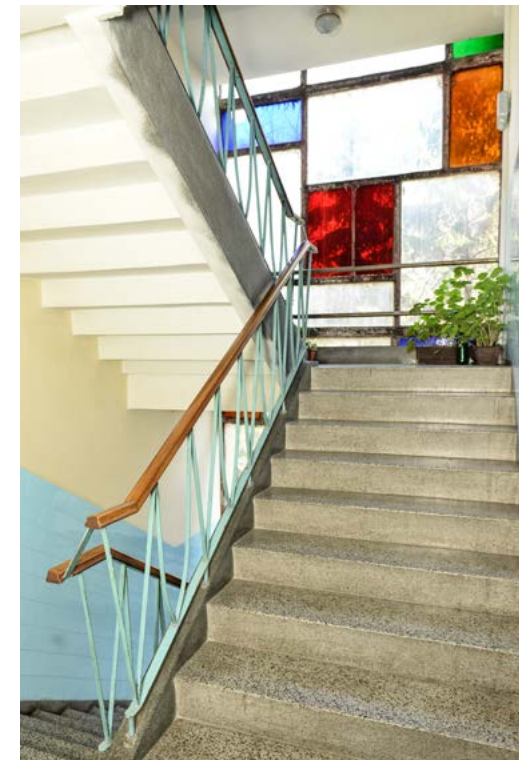
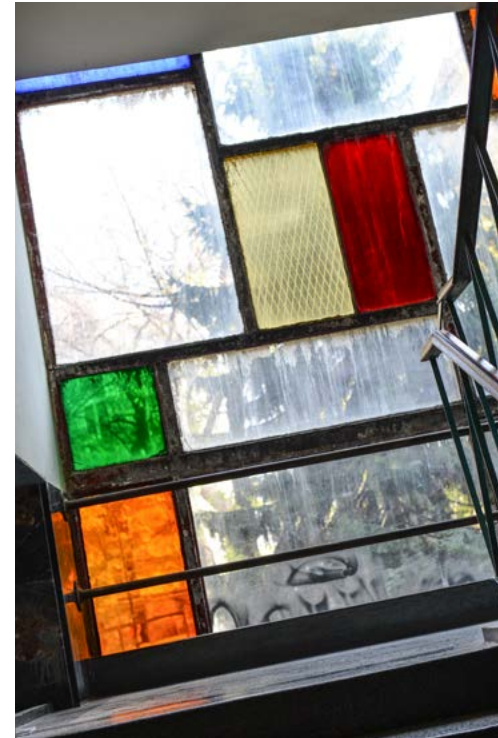

Trospratnu višeporodičnu zgradu, uvučenu u odnosu na regulacionu liniju ulice, podigla je Sreska pošta za svoje službenike 1959. godine. Zgrada je izvedena u kombinaciji betona i stakla. Raznobojne staklene površine, izdijeljene na manja pravougaona polja, dominiraju glavnom fasadom. U objektu je smešteno šest dvosobnih i tri jednosobna stana.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

A szabályozási vonaltól kicsit beljebb húzott háromemeletes többcsaládos épületet 1959-ben a Megyei – Posta építette tisztviselőinek. Az épület kivitelezése beton és üveg kombinációja. A főhomlokzaton a különféle színű kisebb téglalapokra felosztott üvegmezők dominálnak. Az épületben 6 kétszobás, és 3 egyszobás lakás van.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

Kuća Ištvana Dentea Döntő István háza

Prizemna kuća L osnove, za vlasnika Ištvana Dentea, izgrađena je 1892. godine po projektu Titusa Mačkovića. Objekat je podignut sa stilskim odlikama neorenesanse. Fasadnim platnom dominira centralni rizalit koji je malo upušteniji od dva bočna. Šest prozorskih otvora ima istu dekoraciju koja se sastoji od pilastera koji uokviruju otvore sa stilizovanim kapitelima na kojima počiva ahitravna greda i timpanon segmentno završen. Drvena kapija sa polukružnim svetlarnikom smeštena je bočno. Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

Döntő István L alapzatú háza 1892-ben Titusz Macskovics terve alapján épült. Az épület magán viseli a neoreneszánsz stílusjegyeit. A homlokzaton középrizalit dominál, ami egy kicsit süllyesztve van a két oldalrizalithoz viszonyítva. A hat ablaknyílás azonos a díszítésű, stilizált kapiteles pilaszterek keretezik a nyílásokat, rajtuk nyugvó architrávval, szegmentálisan befejezett timpanonnal. A félköríves, világítóablakos fakapu oldalirányban helyezkedik el.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

Kuća Ištvana Dentea Döntő István háza

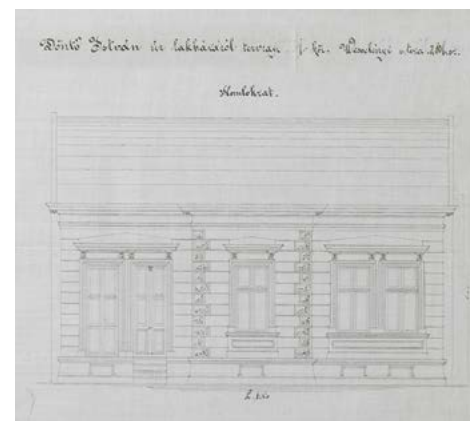

Još jedna prizemna kuća Ištvana Dentea izgrađena je par godina ranije od kuće na broju 36, tačnije 1888. godine. Projektant je i ovog puta bio Titus Mačković, verovatno dobar prijatelj Ištvana Dontoa. Fasadnim platnom dominira centralni riza-lit u kojem je smešten prozorski otvor a uokviruje ga pilaster, robusne obrade u vidu kvadera. Celim fasadnim platnom, u ritmičnom nizu, teče pet prozora, sa T podelom okana, u gornjoj zoni izdjeljeni šprosnama. Iznad bočnih prozora proteže se profilisana traka u kojoj su isprepleteni floralni, mitski i ljudski motivi, kao i inicijali vlasnika. Bočno od otvora smeštena je drvena pešačka kapija, lučno završena.

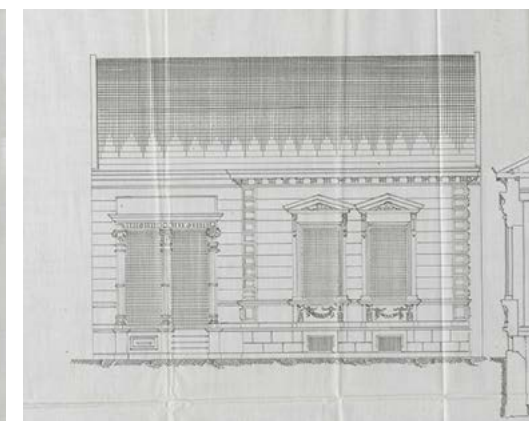
Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

Döntő István újabb földszintes háza, a 36. számú ház megépítése előtt néhány évvel, pontosabban 1888-ban épült. A tervező ez alkalommal is Macskovics Titusz, valószínűleg Döntő István jó barátja volt. A homlokzaton középrizalit dominál, itt helyezkedik el, a robosztus kidolgozású négyzetformájú pilaszterkeretes ablaknyílás. A teljes homlokzaton ritmikus sorrendben öt a felső részen bordázott T üvegbeosztású ablak helyezkedik el. Az oldalablakok feletti szalagvonalban virágos, mitikus és emberi motívumok, valamint a tulajdonos kezdőbetűi fonódnak össze. A nyílástól jobbra ívelt kivitelű gyalogos kaput helyeztek el.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep eng, I kőr, 12/1888

IAS | SZTL- F 2, ep eng, I kőr, 1/1888

Kuća Josipa Švaba Josip Švab háza

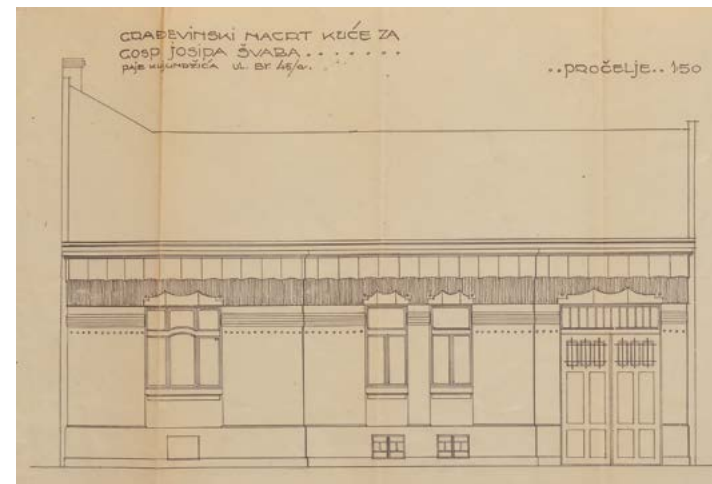

Kuća predstavlja jedan od retkih jednospratnih objekata u ulici, sa L osnovom. Projektovan je 1928. godine za Josipa Švaba i to kao prizemni, što se vidi u projektu, ali je izveden kao jednospratni što je i današnje stanje. Projektant je bio Antun Kopunović, ovlašćeni zidarski majstor. Fasadno platno je jednostavnih elegantnih linija, bez dekoracije. Objekat je akcentovan središnjim rizalitom, gde je na prvom spratu locirana zidana ograda.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

A ház a ritka L alapzatú egyemeletes házak egyike az utcában. Josip Švab részére tervezték 1928-ban mégpedig mint földszintes házat, ami látható a tervrajzon, de egyemeletes háznak épült, ez a mai állapot is. Antun Kopunović, felhatalmazott kőművesmester tervezte. A homlokzat egyszerű elegáns vonalú, díszítés nélküli. Az épületen kihangsúlyozott a középrizalit, ahol az első emeleten falazott kerítés helyezkedik el.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 47, 1509 inž/1928

Kuća Ištvana Kladeka Kladek István háza

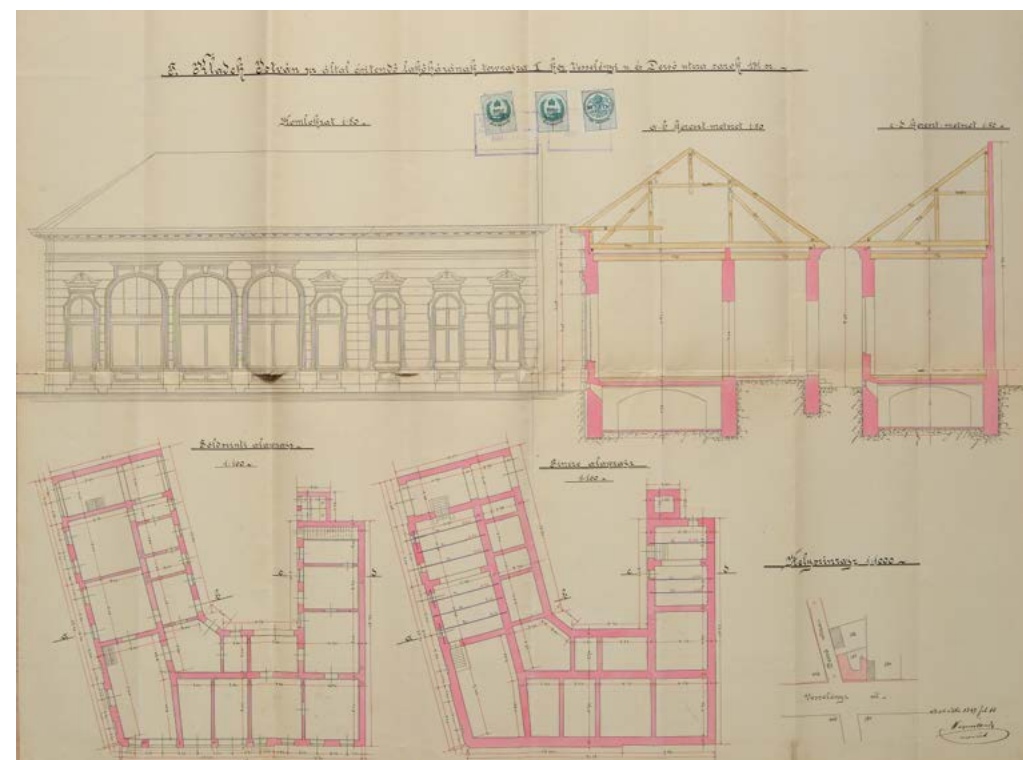
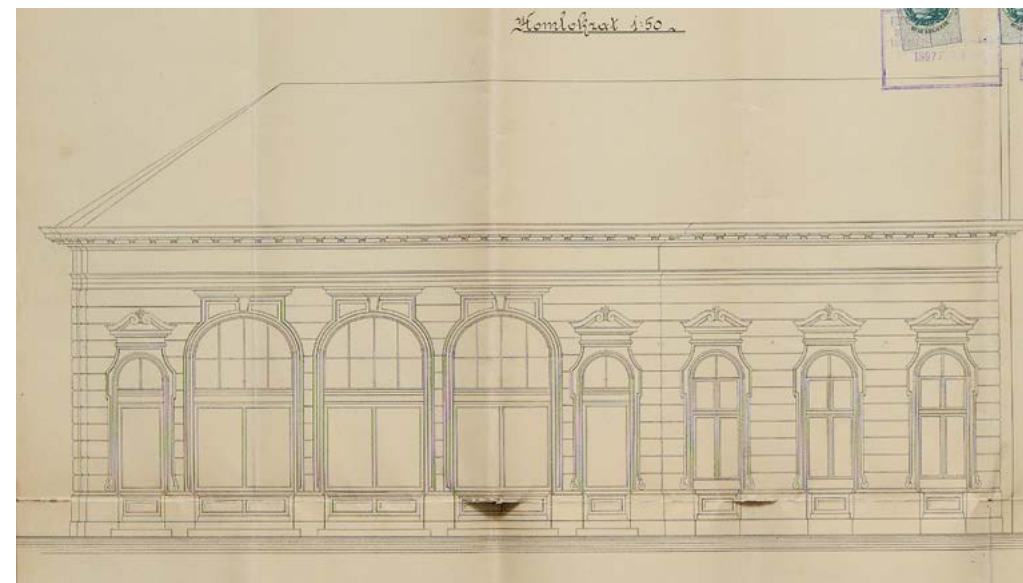

Masivna kuća na uglu ulica Braće Radić i Kumičićeve podignuta je 1897. godine za Ištvana Kladeka. O lepoti kuće možemo da sudimo po projektu koji je sačuvan u IAS. Podignuta je sa stilskim elementima neobaroka, U osnove. U međuvremenu, objekat je pretrpeo značajne promene - fasadna plastika je oguljena, veliki prozorski otvori vidljivi na projektu smanjeni, na pojedinim mestima probijeni novi. Zbog svoje devastirane fasade objekat je izgubio spomeničke vrednosti.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

A Radić fiverek és a Kumičić utca sarkán lévő masszív ház 1897-ben Kladek István részére épült. A ház szépségét az SZTL-ban megőrzött projektum alapján ítélni lehet. A neobarokk stíluselemeivel U alappal épült. Időközben jelentős változások mentek végbe az épületen, a homlokzati plasztikát lehántolták, a projekten látható nagy ablakokat lekicsinyítették, egyes helyeken új ablaknyílásokat vágtek. A lepusztult homlokzata miatt az épület elvesztette monumentális értékét.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II kor 1/1897

Kuća Janoša Kočmara Kocsmár János háza

Prizemnu kuću L osnove podigao je Janoš Kočmar, po projektu Šalge Mačša, 1907. godine u stilu secesije. Objektom u ritmičnom nizu teče pet prozorskih otvora, T podele okana. Iznad, u pravougaonom polju, smeštena je floralna dekoracija i to u vidu suncokreta, čestog motiva secesije koji simboliše bogatstvo i izobilje. Ova polja se zupčasto završavaju. Bočno od prozora smeštena je drvena kapija sa nadsvetlom, a iznad nje se izdiže stilizovani arhitrav.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

Földszintes L alapzatú ház, 1907-ben Salga Mátyás terve alapján, szecessziós stílusban Kocsmár János építtette. Az épületen ritmikus sorrendben öt T üvegbeosztású ablak helyezkedik el. Felette a téglalap alakú mezőben napraforgós virágos díszítéssel, ez a szecesszió. Ezek a mezők fogazottan fejeződnek. Az ablak oldalirányában található a a felső ablakos kapu, felette pedig egy stilizált architráv. Az épület értékes objektumként felértékelve.

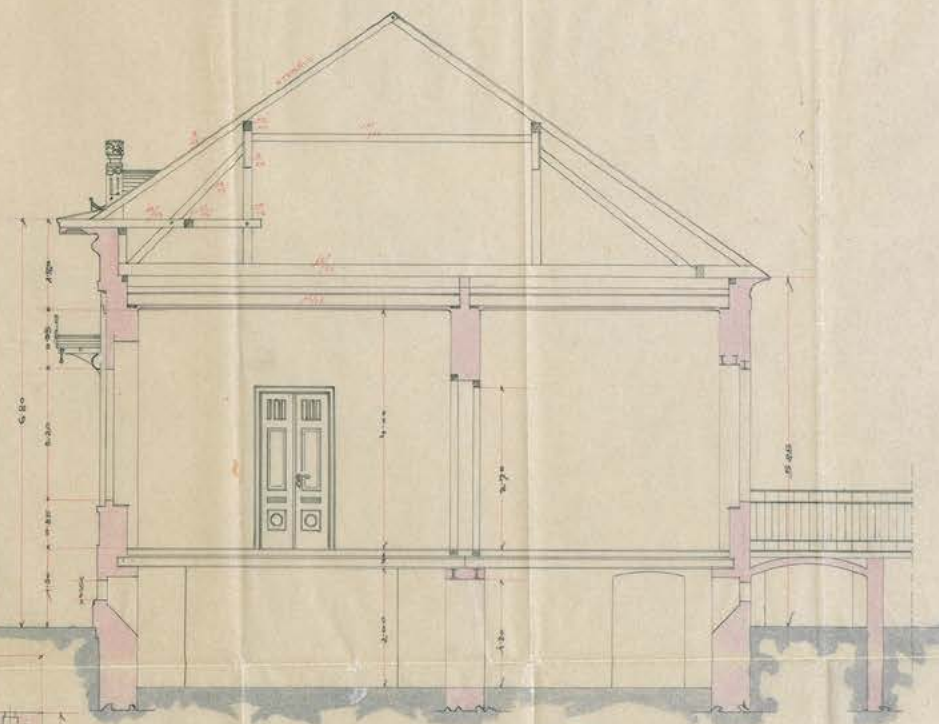

II. KÖRNYELTI FALOS ÉPÍTKEZÉSE

homlokzat 1:100

szelvény 1:100

1907

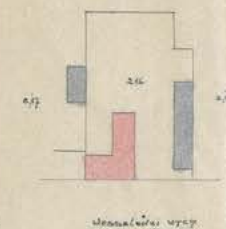

tervezés 1:100

tervezés 1:100

szelvény 1:100

tervezés

tervezés

Magyar Állami Építészeti Hivatal
1907. évi
Siklóssági

Kuća Feliksa Sudarevića Szudárovits Félix háza

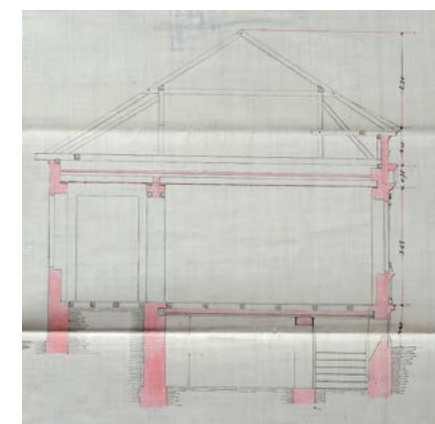
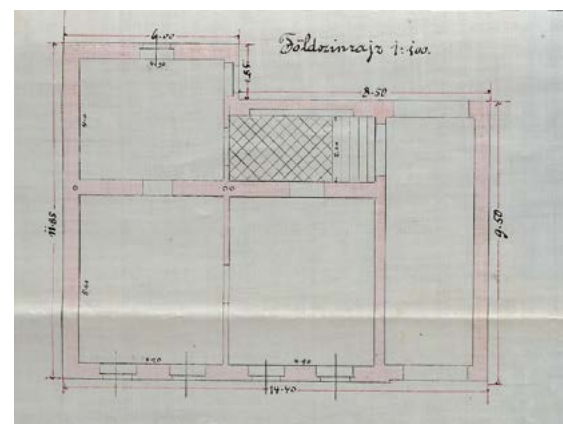

Kuću Feliksa Sudarevića projektovao je Nandor Wagner krajem 1901. godine sa stilskim odlikama eklektike. Kuća je novijim intervencijama devastirana, te o njenom izgledu možemo da sudimo na osnovu sačuvanog projekta u IAS. Fasadom objekta su dominirala četiri prozora iste dekoracije. Bili su uokvireni pilastrima koji su se završavali korintskim kapitelima, a koji su u gornjoj zoni pridžavali trougaoni timpanon. Ispod svakog prozora nalazio se solbank i pravougaono polje. Celo fasadno platno bilo je dekorisano horizontalnim lizenama. Bočno u odnosu na objekat locirana je kapija koja je nekada imala nadsvetlo.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

Szudárovits Félix házát a 1901-ben Wagner Nandor tervezte, az eklektika stílusjegyeivel. A ház az új beavatkozásokkal lepusztult, egykori kinézetéről csak az SZTL-ban megőrzött projektek alapján kaphatunk képet. Az épület homlokzatán négy azonos díszítésű ablak dominált. Az ablakok pillérfővel keretezve, amelyek korintuszi kapitelben fejeződtek, a felső részen pedig megtartották a háromszög alakú timpanont. Minden ablak alatt párkány és egy négyszögletes mező volt. A homlokzat horizontális lizénával volt díszítve. Az épülethez viszonyítva oldalirányban helyezkedett el a kapu, aminek valaha volt felső ablaka.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II kör 7/1901

Kuća Josipa Levija Lówy József háza

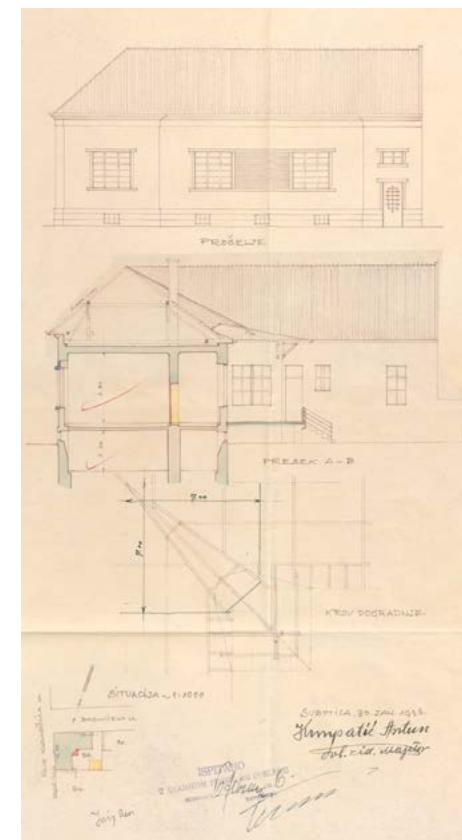

Prizemna kuća L osnove na uglu ulica Braće Radić i Mirka Bogovića značajna je jer svedoči kako su pojedine kuće menjale svoj izgled u periodu između dva svetska rata. Na mestu sadašnje nalazila se kuća podignuta krajem 19. veka. Godine 1936. ovlašćeni zidarski majstor Antun Krmpotić dograđuje kuću, te ona dobija izgled karakterističan za period moderne, sa jednostavnim ravnim fasadnim platnom, gde je ugao objekta blago akcentovan vertikalnom profilacijom. Vlasnik kuće bio je Josip Levi.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

A Radić fivérek és a Mirko Bogović utca sarkán lévő L alapzatú földszintes ház, tanúskodik annak jelentőségéről, hogyan változott egyes házak kinézete a két világháború között. A jelenlegi ház helyén, egy XIX. század végén felépített ház állt. Antun Krmpotić, felhatalmazott kőművesmester 1936-ban hozzáépített a házhoz, ennek köszönhetően a modern időszakra jellemző egyszerű homlokzatú külsőt kapott, az épület sarka vertikális profilációnak köszönhetően pedig enyhén hangsúlyos lett. A ház tulajdonosa Lówy József volt.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 47, V 614/1936-2

Kuća Ferenc Rabštajna Rabstein Ferencz háza

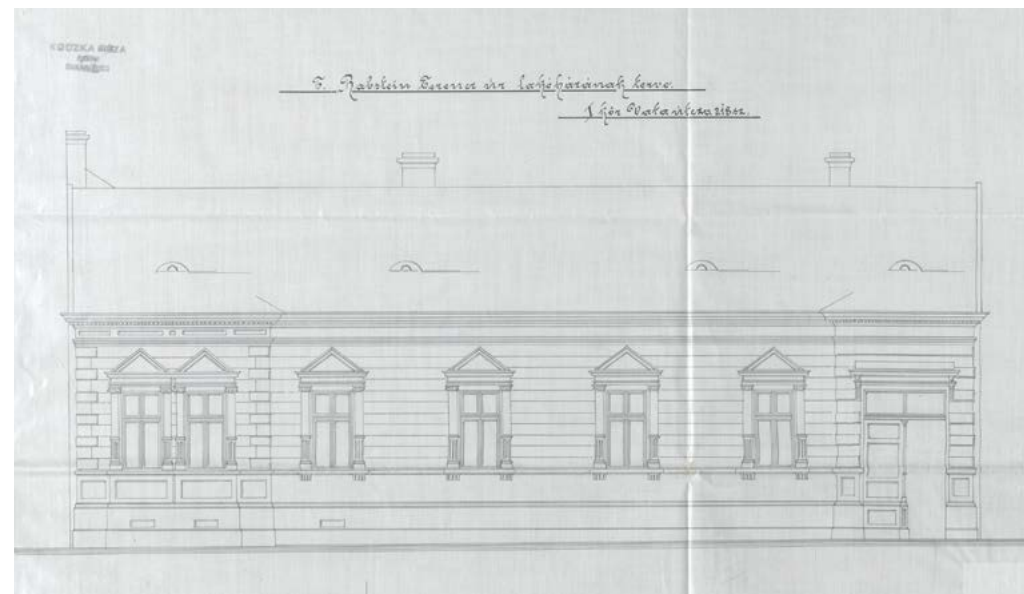
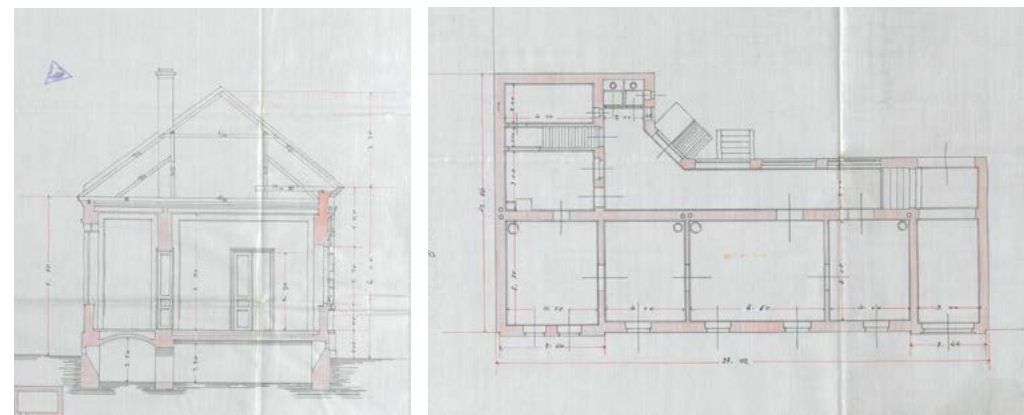

Prizemna kuća poprečno locirana, L osnove, podignuta je 1897. godine za Ferenc Rabštajna, po projektu Geze Kocke. Drvena kapija bočno je locirana, a u produžetku teče u ritmičnom nizu pet prozorskih otvora, koji su uokvireni pilastrima sa stilizovanim jonskim kapitelom na kojima počiva trougaoni timpanon. Ispod prozora su pravougaona kasetirana polja.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

U alapzatú földszintes polgári keresztházház, 1897-ben Rabstein Ferenc részére készült Koczka Ferenc terve alapján. A fakapu oldalirányban helyezkedik el, a folytatásban egymásutáni sorrendben stilizált jón kapitellekkel (a kapitelleken áll a háromszögletű oromfal) és háromszögletű timpanonnal díszített pillaszterrel keretezett öt ablaknyílás volt. Az ablak alatt négyszögletes kazettákkal.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep eng, I kőr, 7/1897

Kuća Žene Kalmana Hofmana Dr. Hoffmann Kálmánné háza

Prizemni objekat na uglu ulica Braće Radić i Mirka Bogovića podigla je žena Kalmana Hofmana, 1909. godine po projektu Šalge Mačaša. Bogata secesijska štuko dekoracija raspoređena je po fasadnom platnu i to u vidu floralnih motiva. Ispod i iznad prozora su pravougaona polja dekorisana vertikalnim ispustima. Pešačka drvena kapija je locirana u obe ulice.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

Földszintes ház a Radić fivérek és a Mirko Bogović utcák sarkán, dr. Hoffmann Kálmánné 1909-ben, Salga Mátyás terve alapján építtetett háza. A gazdag szecessziós stukkó díszítés virágmotívumok formájában terül el a homlokzaton. Az ablakok alatti és feletti négyszögletes mezőket vertikális lefolyók díszítik. A gyalogos bejárat mindkét utcában van.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

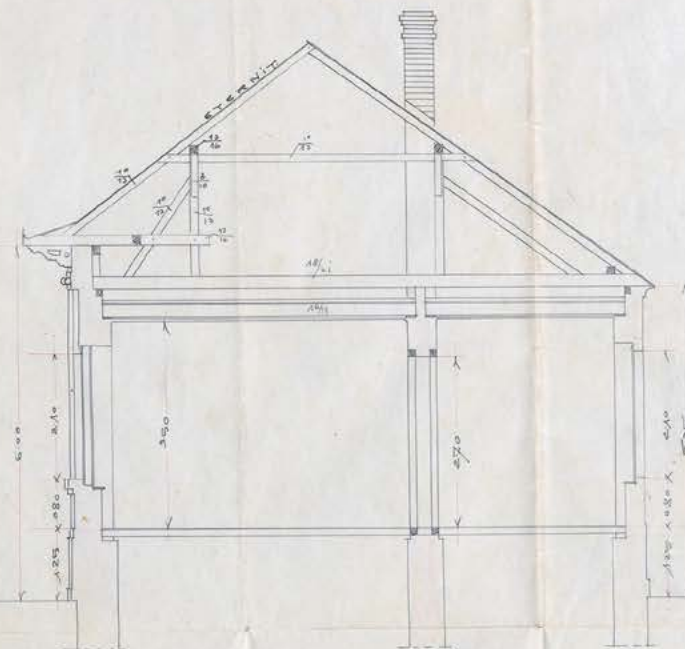
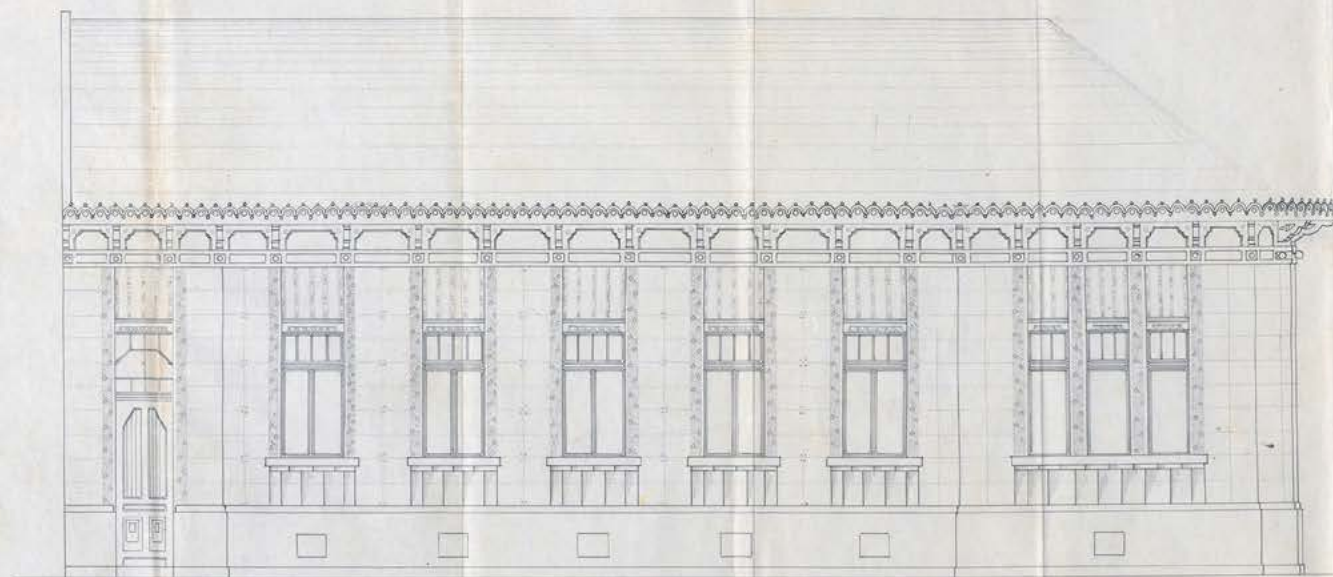

DR. HOFFMANN KÁLMÁNNÉ ÚRASSZONY HÁZTÁRA ÉPÍTÉSI TERVE

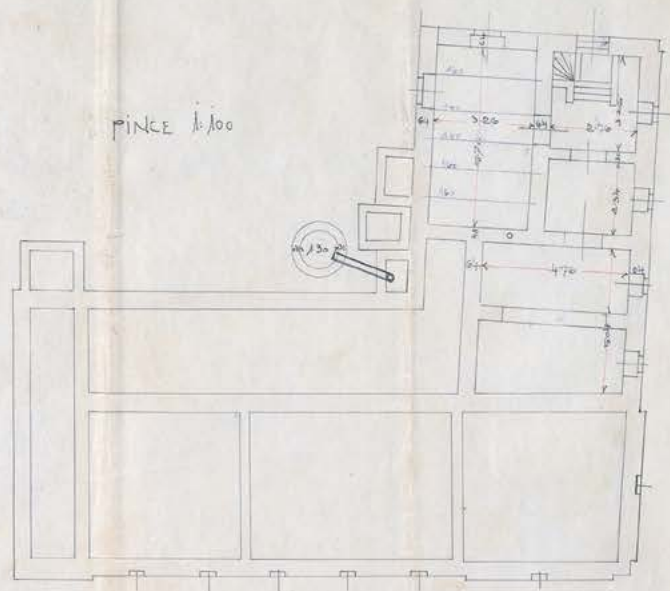
MÁSOLAT

HOMLOKZAT 1/50

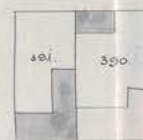
A.B. METSZET 1/50

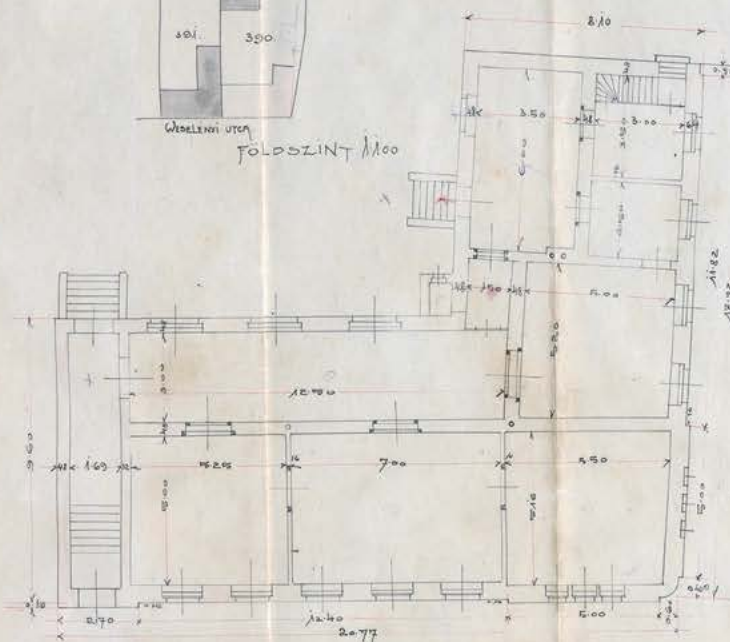
PINCE 1/100

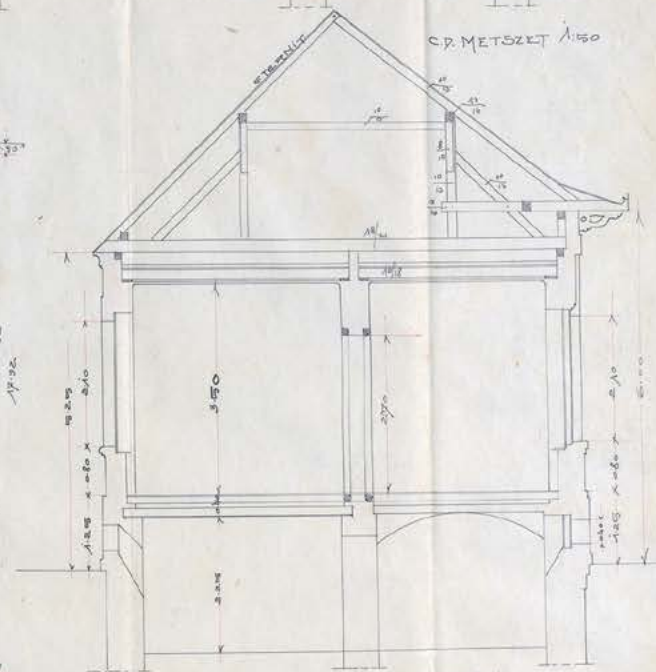
HELYSZINRAJZ

FÖLDSZÍNT 1/100

C.D. METSZET 1/50

SÁGA MŰTÁRS
TERVEZŐ
1909. ÉVI
MÁJUS 20.
KÖZÖSSÉGI
HATÁROZAT
1909. ÉVI
MÁJUS 20.
KÖZÖSSÉGI
HATÁROZAT

Kuća Ferenc Vidakovića Ferenc Vidaković háza

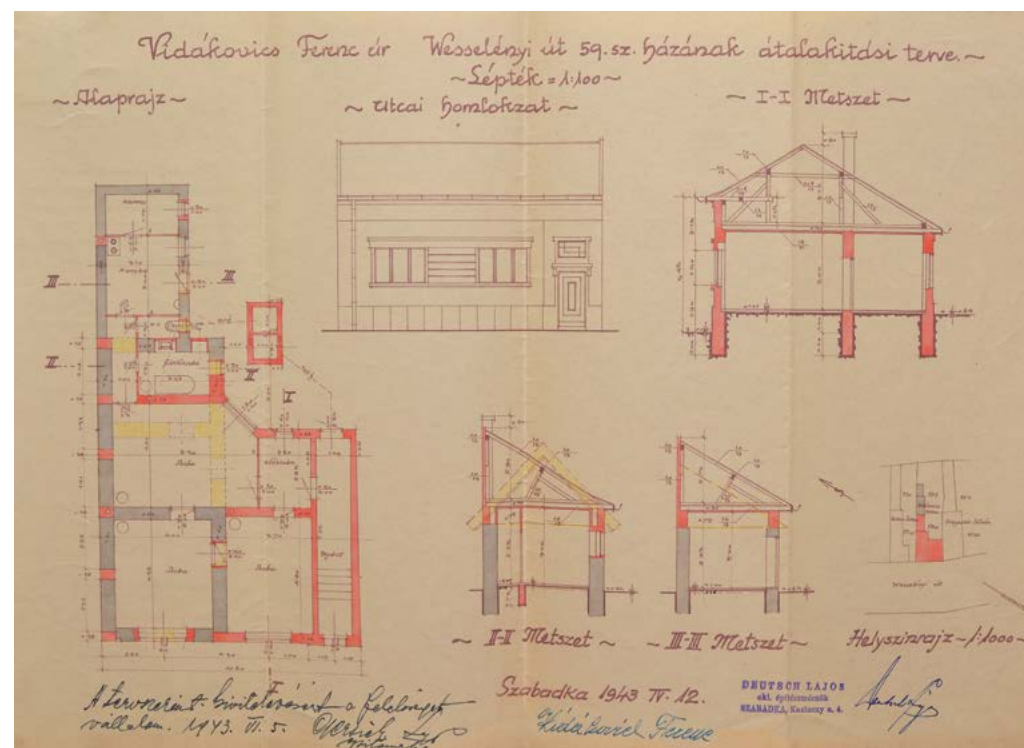
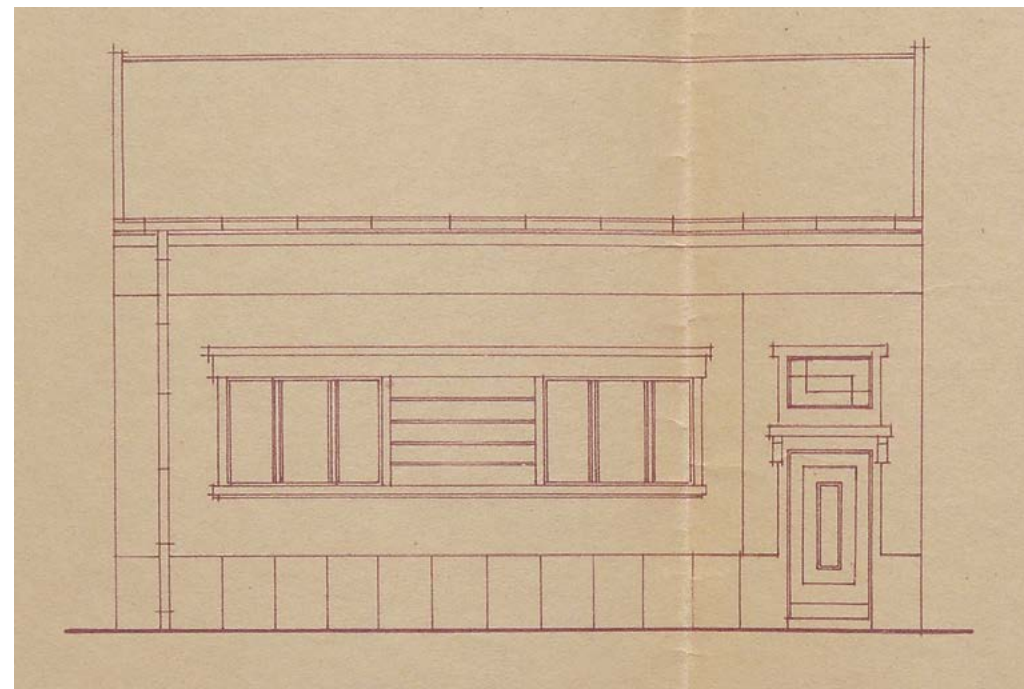

Prizemna kuća L osnove svedoči o tome da su u ulici i 40-tih godina 20. veka još uvek postojale kuće uzdužno postavljene na parceli. Vlasnik kuće Ferenc Vidaković je 1943. godine, po projektu Dojč Lajoša, dogradio još jednu sobu i ulaz prema ulici, tako da je kuća zatvorila ulični front i postala kao i sve druge kuće u ulici. Novijim intervencijama - probijanjem još jednih vrata po sredini kuće, izgubila je sve svoje spomeničke vrednosti.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

Az L alapzatú földszintes ház tanúskodik, hogy a XX. század negyvenes éveiben még mindig voltak hosszirányú elhelyezésű házak a telkeken. A ház tulajdonosa Ferenc Vidaković 1943-ban Deutsch Lajos terve alapján a házhoz hozzáépített még egy szobát, és egy utcai bejáratot, általa a ház bezárta az utcai frontot és ezáltal hasonlóvá vált az utca valamennyi házával. Újabb beavatkozásokkal - egy másik ajtó nyitásával a ház közepén minden monumentális értékét elvesztette.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

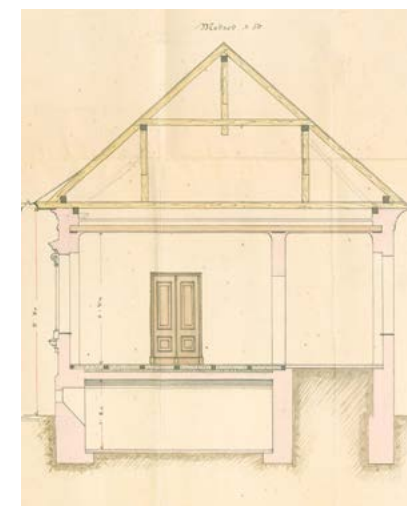
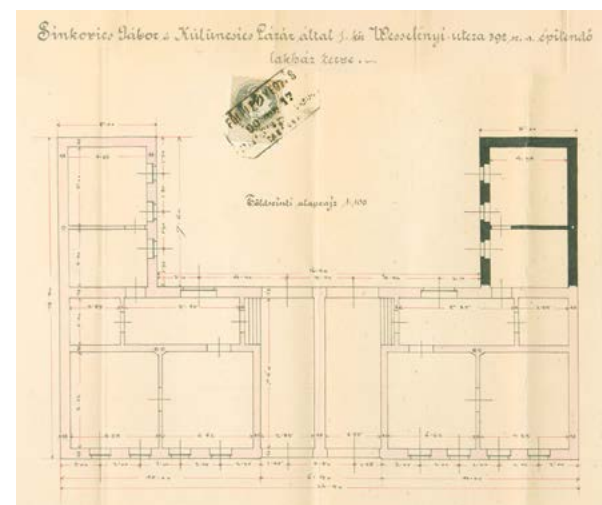
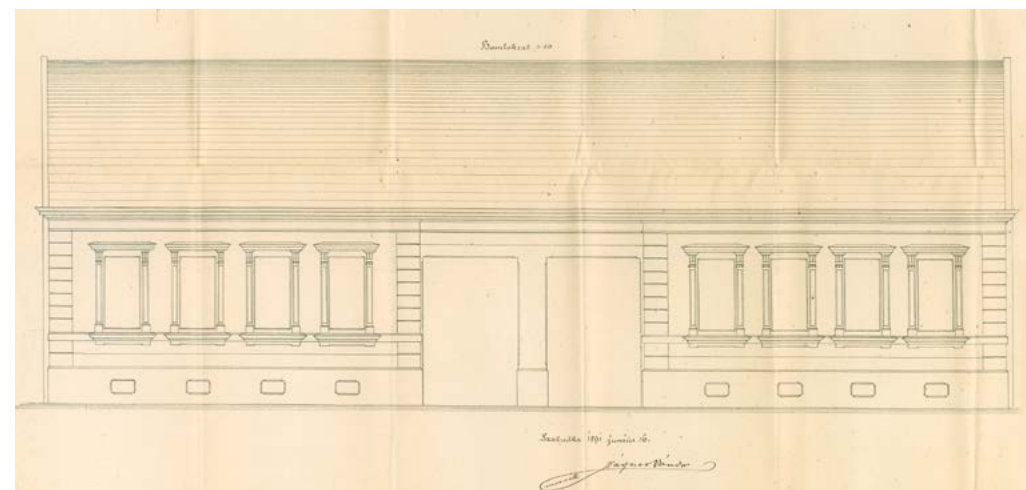

Kuće Gabora Šinkovića i Lazara Kulunčića Sinkovics Gábor és Kuluncsics Lázár házai

Prizemni objekti koji su poprečno locirani, podignuti su 1891. godine, po projektu Nandor Vagnera za Gabora Šinkovića i Lazara Kulunčića, i to kao lik u ogledalu. Oba objekta bočno imaju kolsku kapiju, te u nastavku četiri prozorska otvora koji teku u ritmičnom nizu. Oivičeni su jednostavnim trakom koja se pri vrhu završava u vidu dve konzole na kojima počiva profilisani arhitrav. Objekat na broju 64 je nedavnim neprimerenim intervencijama pretrpeo izmene: jedan prozorski otvor je zamenjen novim, većih dimenzija, a drugi je pretvoren u poslovni ulaz. Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

A földszinti keresztházak épületek 1891-ben Vágner Nandor tervei alapján Sinkovics Gábor és Kuluncsics Lázár részére tükörképként készültek. Mindkét objektumnál oldalirányban helyezkedik el a kocsibejáró, a folytatásban ritmikus sorrendben négy ablaknyílással. Ezeket egy egyszerű szalag keretezi, amely a csúcs felé két konzolon végződik, ezeken támaszkodik a profilozott architráv. A 64. számú objektumon a közelmúltban, nem megfelelő beavatkozásokot fogantatosítottak: az egyik ablaknyílást új, nagyobb méretűre cserélték, a másikat pedig üzleti bejáráttá alakították át. Az épület értékes objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep eng, I kőr, 21/1891

Kuća Marka Sudarevića Szudarovits Márkó háza

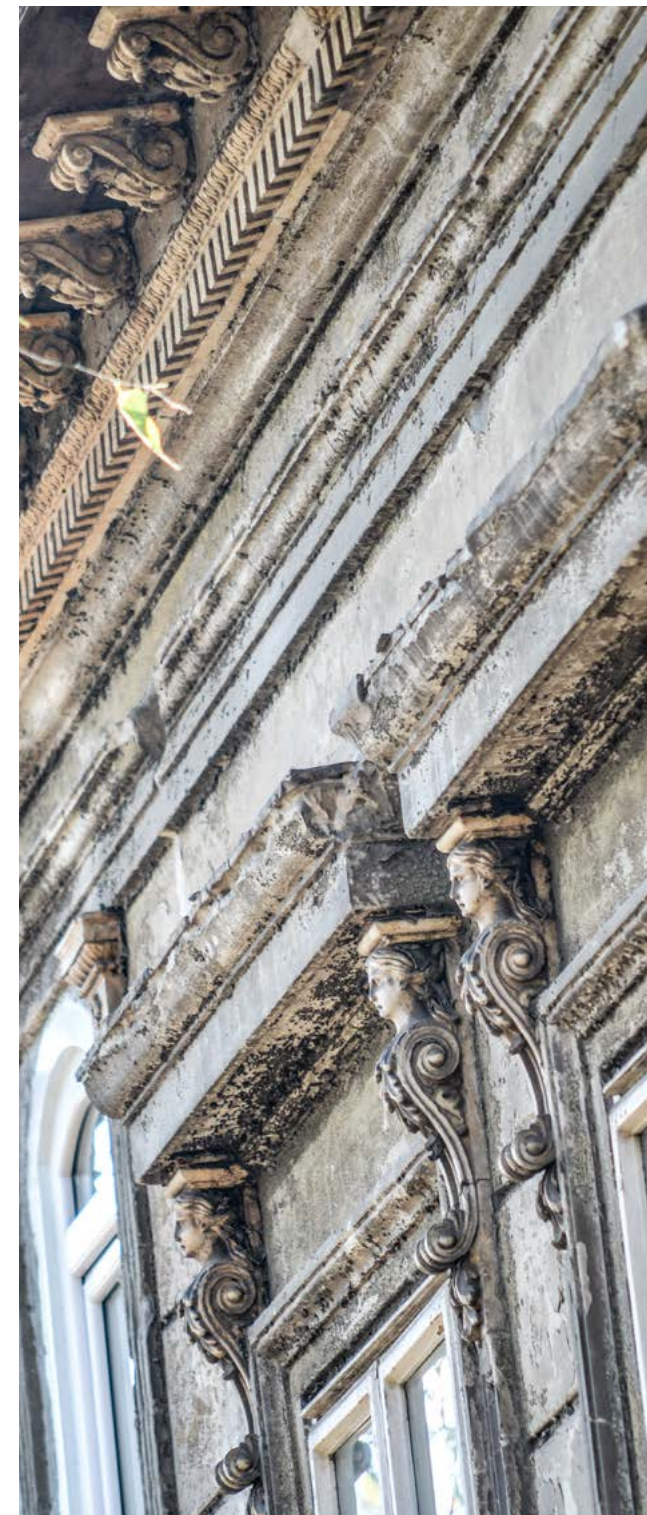

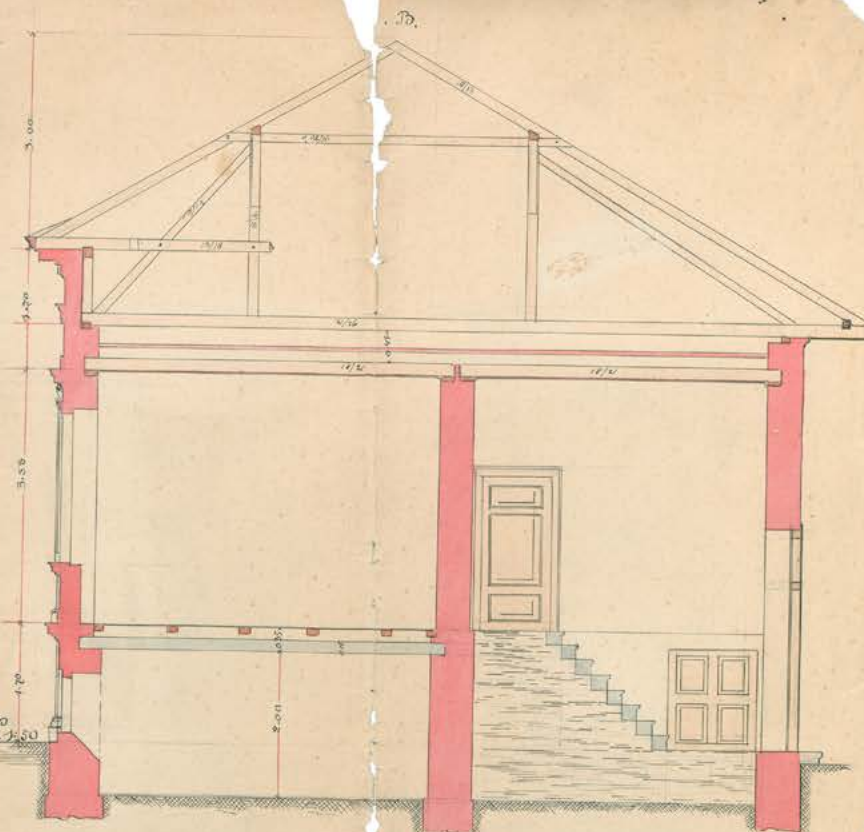
Visoko prizemnu kuću podigao je Marko Sudarević 1891. godine, po projektu Nandora Vagnera, kao i prethodne dve. Iako se sadašnji položaj kolske drvene kapije u odnosu na projekat razlikuje, verujemo da su vlasnici prilikom izgradnje objekta imali slobodu da izvrše i manje izmene. Fasadno platno je dekorisano horizontalnim fugama u kojima je smešteno četiri prozorska otvora. Iznad prozora je arhitravna greda koju pridržavaju konzole sa motivom ženskih glava. Bočno u odnosu na objekat nalazi se drvena kapija. Na kapiji se nalazi grb, inicijali SB i godina 1892. S obzirom da je vlasnik kuće tridesetih godina 20. veka bio Bela Stantić, koji je i izvršio prepravke na kući, verujemo da je tada na kapiji interpolirao grb sa svojim inicijalima i godinom kada je kuća bila izvedena.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

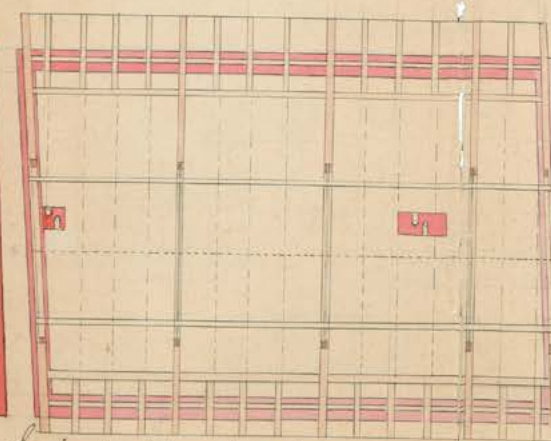
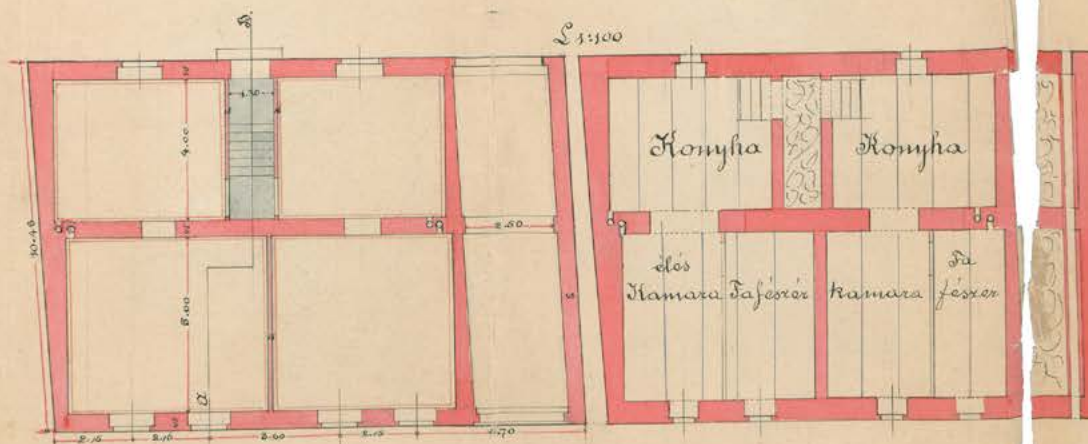
A magashöldszintes házat Szudarovits Márkó építtette 1891-ben Vágner Nándor tervei alapján, akárcsak az előző kettőt. Annak ellenére, hogy a kocsibejáró fikapujának elhelyezkedése eltér a tervrajztól, gondoljuk, hogy a tulajdonosok az építkezés folyamán szabadon végezhettek kisebb változtatásokat. A homlokzat vízszintes fugákkal díszítve, ezekben négy ablaknyílás található. Az ablakok felett a női fej motívumokkal díszített konzolok által megtartott architráv látható. Az épülethez viszonyítva oldalirányban található a fikapu. A kapun a címer, "SB" iniciálék, valamint 1892. évszám. Tekintettel, hogy a XX. század harmincas éveiben a ház tulajdonosa Bela Stantić volt, aki kisebb javításokat végzett a házon, bízunk benne, hogy a ház megépítésekor interpolálta a címet, az iniciálékát, és az évszámot.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

Szudarovits' Marko által építendő lakház tere I kör 393.

Szabadka 1891 October 10°

Mágnor Város

Kuća Karolja Brojera Breuer Károly háza

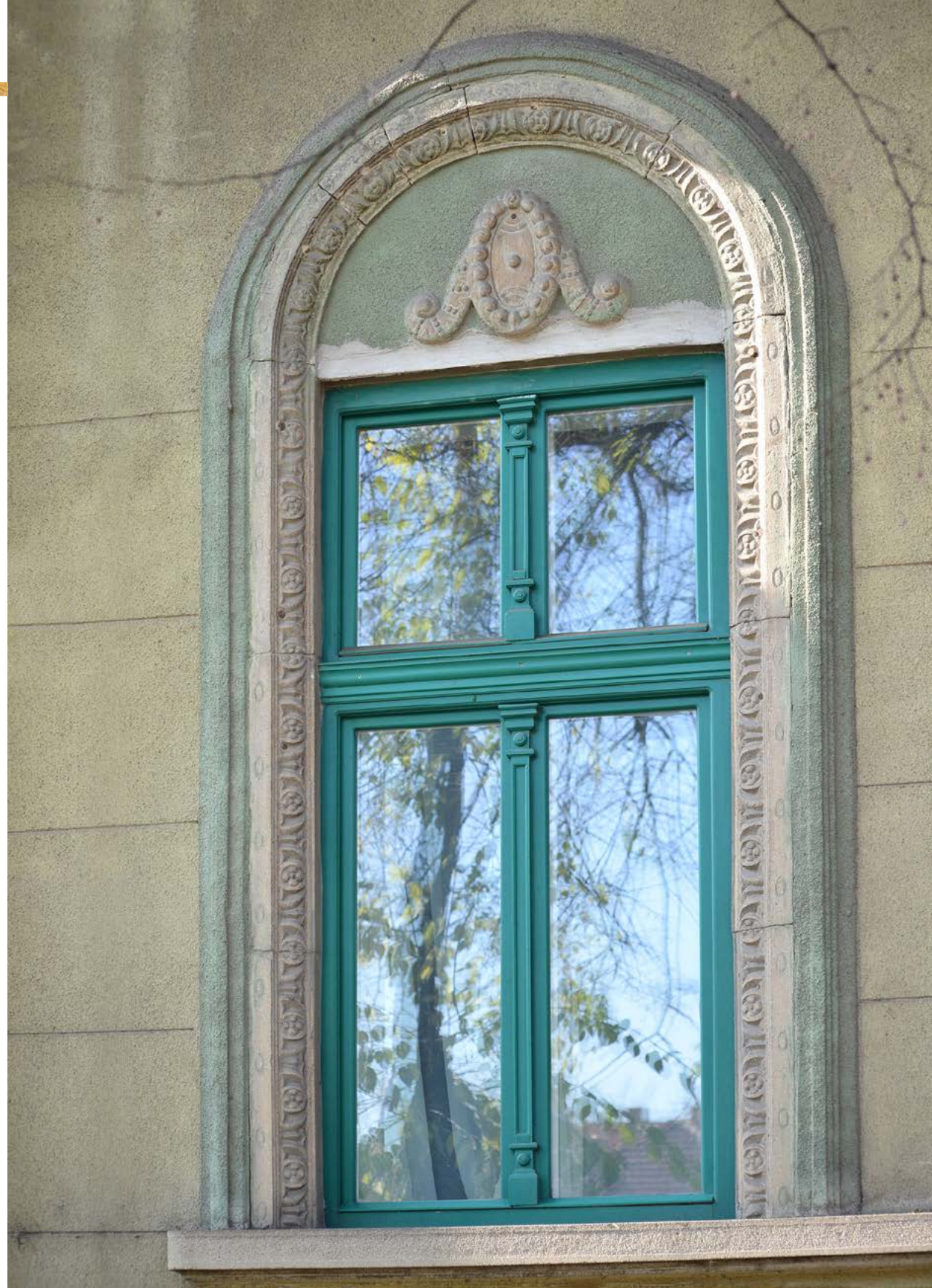

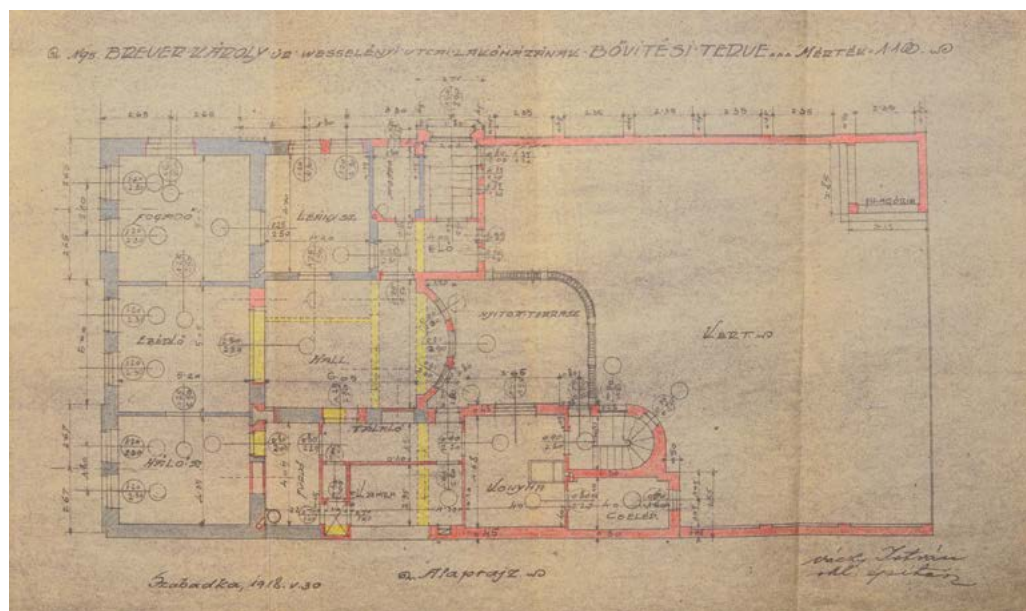
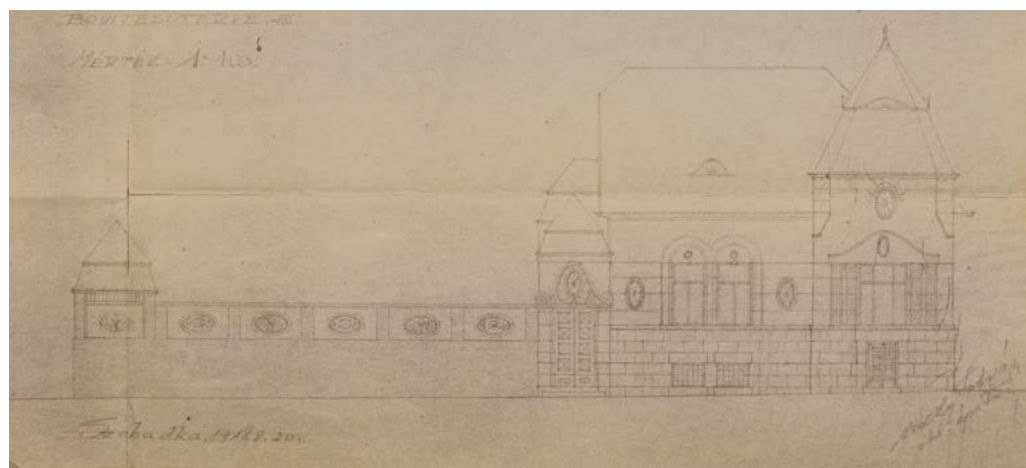
Markantan objekat na uglu ulica Braće Radić i Sonje Marinković je adaptiran i dograđen, na mestu objekta iz 19. veka, sa stilskim odlikama moderne. Vlasnik Karolj Breuer je posao adaptacije poverio arhitekti Ištvanu Vaciju, 1918. godine. Objekat je akcentovan ugaonim delom, koji se u krovistu nastavlja u vidu tornja. U potkrovnom delu tornja se nalaze dva kružna otvora. Fasadno platno je jednostavno, dekorisano horizontalnim fugama. Bogatija dekoracija je koncentrisana oko otvora u vidu medaljona floralnih motiva. Ulazna kapija, manjih dimenzija, smeštena je u ulici Sonje Marinković.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

Markáns objektum, a Radić fivérek és a Sonja Marinković utca sarkán, a XIX. századi objektum helyén felújítva, a modernizmus stílusjegyeivel. Breuer Károly, tulajdonos, a felújítással Váczy Istvánt bízta meg 1918-ban. Az épületen egy kihangsúlyozott sarokrész torony formájában folytatódik. A torony tetőtéri részében két kör alakú nyílás van. A homlokzat egyszerű, horizontális fugákkal díszítve. A gazdagabb díszítés, virágmotívumos medallion formájában a nyílás köré összpontosítva. A kisméretű bejárati kapu a Sonja Marinković utcában van.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

Kuća Mihalj Racka Raczko Mihály háza

Prizemni objekat, osnove latiničnog slova L, podigao je Mihalj Racko po projektu Titusa Mačkovića. Objekat je izgrađen 1909. godine sa stilskim odlikama neorenesanse. Iako se početkom 20. veka već uveliko podižu objekti sa stilskim obeležjima secesije, ova kuća je primer kako su neki vlasnici teško prihvatili novine u gradnji. Fasada je izvedena u vidu žute opeke koju uokviruju četiri pilastera, između kojih su smeštena po dva prozorska otvora. Dekoracija oko otvora je u vidu floralnih motiva i girlandi.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

Földszintes L alapzatú objektum, amelyet Macskovics Titusz tervrajzai alapján Raczko Mihály építtetett. Az épület 1909-ben épült neoreneszánsz stílusjegyekkel. Annak ellenére, hogy a XX. század elején nagyszámban szecessziós stílusú épületeket építenek, ez a ház példája annak, hogy egyes háztulajdonosok nehezen fogadták el az újdonságokat az építészetben. A homlokzat sárga téglából készült, amelyet négy pillaszer vesz körül, amelyek közé két-két ablaknyílást helyeztek. A nyílások körüli dekoráció virágmotívumokból és girlandokból áll.

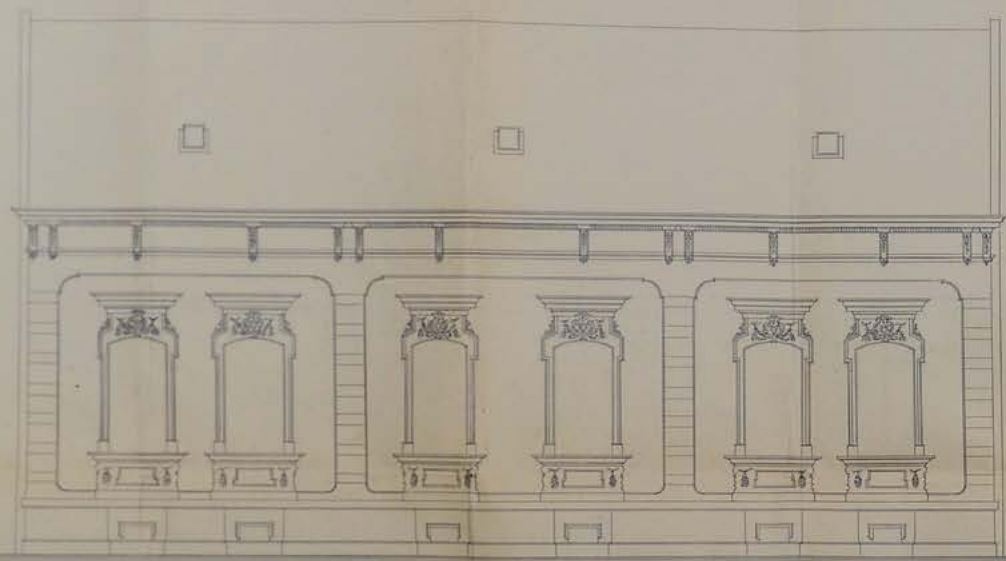
Különleges értékű objektumként felértékelve.

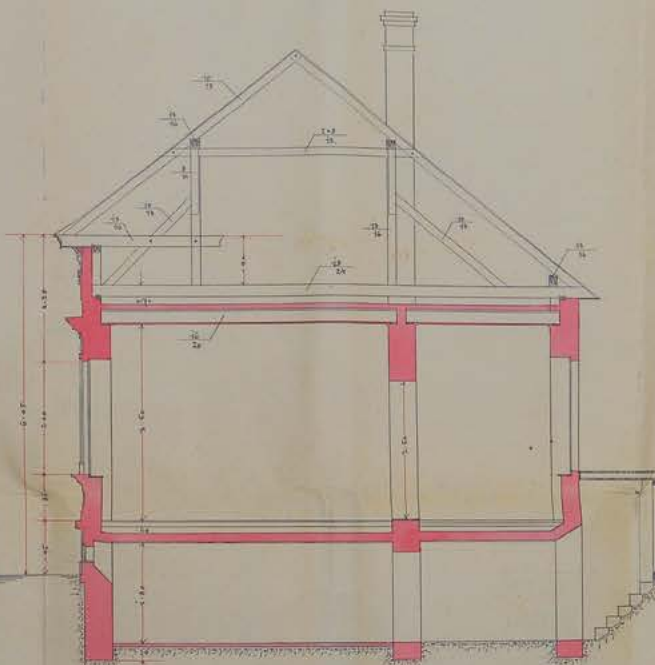
Leh. Mészáros Mihály az építendő lakóházának tervezése a 120 m alatti.

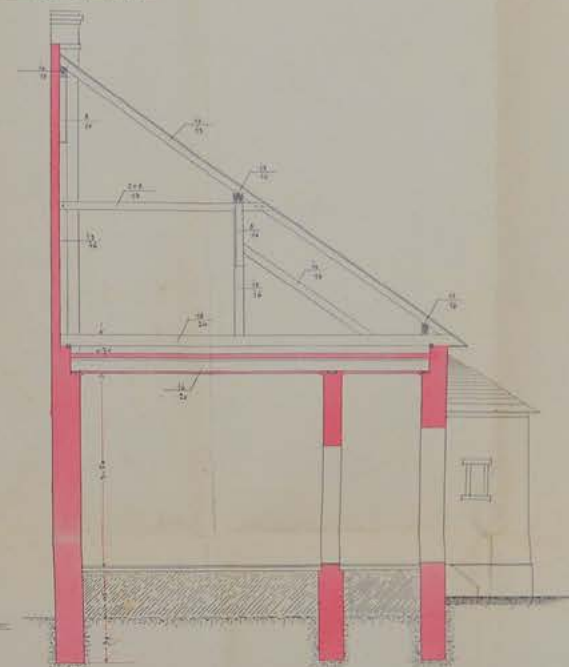
Homlokzat 1:50.

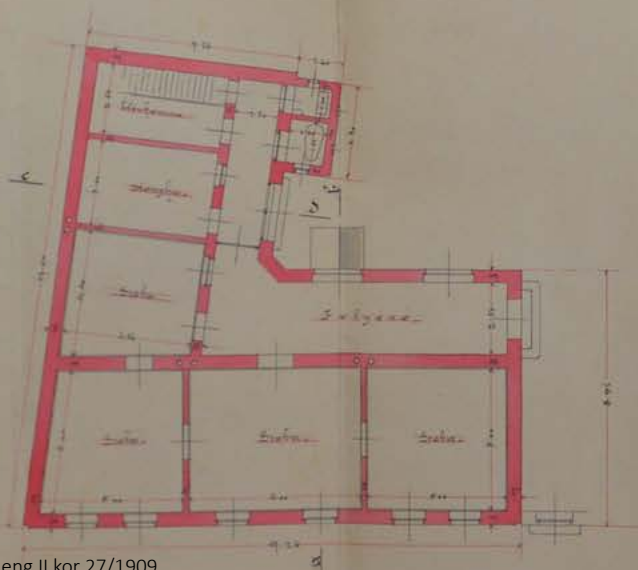
a-b fűtőcsatlakozás 1:50.

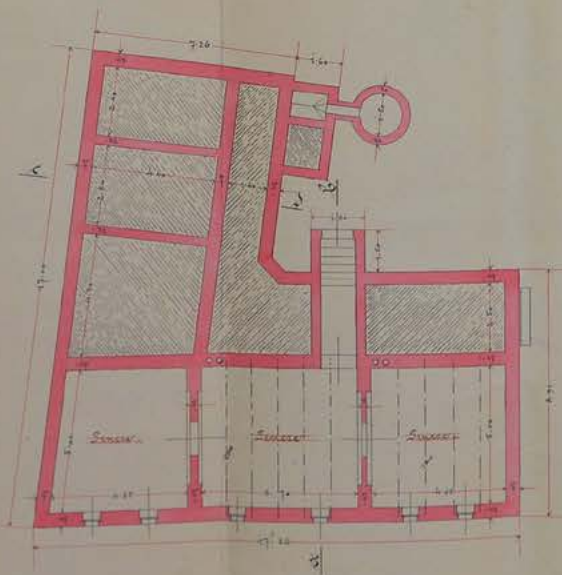
c-d fűtőcsatlakozás 1:50.

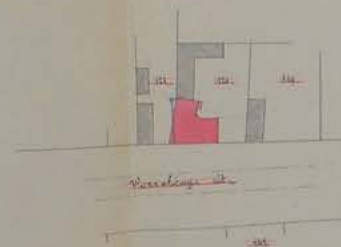
Földszinti alaprajz 1:100.

Síncsinti alaprajz 1:100.

Belterületi alaprajz 1:1000.

Ábrákban 1000 m-es méretű.

Mészáros Mihály

Kuća Janoša Brauhlera Brauchler János háza

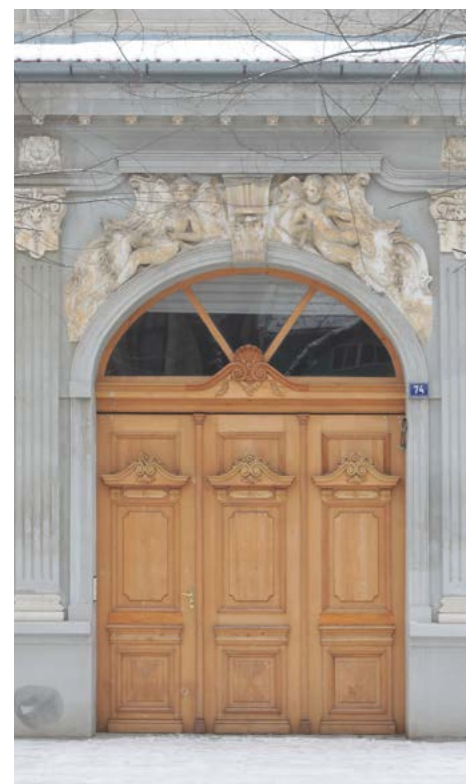

Kuća Janoša Brauhlera, stolara i industrijalca drvetom, podignuta je 1902. godine po projektu P. Beraneka iz Sremskih Karlovaca. Kuća je izgrađena u stilskim odlikama neobaroka. Fasada objekta je simetrična, sa drvenom kapijom postavljenom po sredini i sa po šest prozora sa svake strane. Bogata dekoracija koncentrisana je oko otvora. Iznad kapije, u poluležećem položaju, smeštene su dve figure anđela sa krilima opervažene floralnom pozadinom. Kanelirani pilastri uokviruju polja u kojima su smeštene po dva prozorska otvora sa bogatom dekoracijom iznad u vidu školjki. Ispod prozora, u pravougaonim poljima, dekoracija je u vidu balustrade. Ovakva obilna dekoracija koristila se radi postizanja reprezentativnosti objekta i isticanja statusa vlasnika. U dvorišnom delu parcele nalazila se radionica, dok su se u uličnom kraku nalazila četiri radnička stana.

Zgrada je valorizovana kao spomenik kulture.

Brauchler János, asztalos és faiparos háza 1902-ben a karlócai P. Beranek tervei alapján épült. Az épület homlokzata szimmetrikus a középen elhelyezkedő fakapuval, és minden oldalról hat ablakkal. A gazdag díszítés a nyílások köré összpontosul. A kapu felett félig fekvő helyzetben két angyalfigura látható virágos háttérdíszítéssel. Kanellurázott pilszterek kagyló formájú dekorációval keretezik a két ablaknyílás feletti mezőt. Az ablak alatti négyszögletes mezőkben a dekoráció baluszter formájú. Ilyen bőséges dekoráció az épület reprezentálását és a tulajdonos státusának kihangsúlyozását szolgálta. A telek udvari részében volt a műhely, az utcai ágon négy munkáslakással.

Az épület kulturális emlékműként felértékelve.

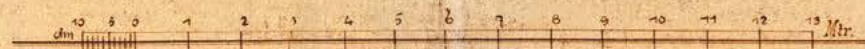

Tervezett

Brauchler János asztalosai épület asztalos és famunkáló
gyáros ir részére építendő laksházról. helyrajzi szám.

Homlokzat.

Méret: 1:100.

Kuća Janoš Bodora Bodor János háza

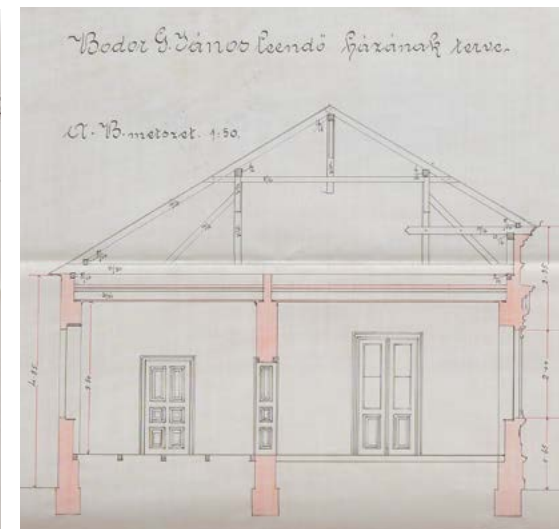
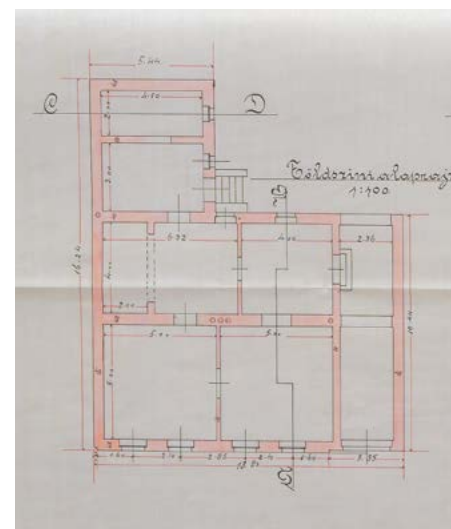

Kuća Janoš Bodora podignuta je 1894. godine, najverovatnije, po projektu Titusa Mačkovića, sa stilskim odlikama eklektike. Kuća je novijim intervencijama izgubila spomeničke vrednosti, kada je pretvorena u vulkanizersku radnju. Na osnovu sačuvanog projekta u IAS, moguće je videti kako je nekada izgledala.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

Bodor János háza 1894-ben épült, valószínűleg Macskovics Titusz terve alapján, az eklektika stílusjegyeivel. A ház az újabb beavatkozások miatt elvesztette műemlék értékét, amikor gumijavító műhelynek alakították át. Az SZTL-ban megőrzött projekt alapján látható régi kinézete.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II 29/1894

Kuća Jožefa Klajna Klein József háza

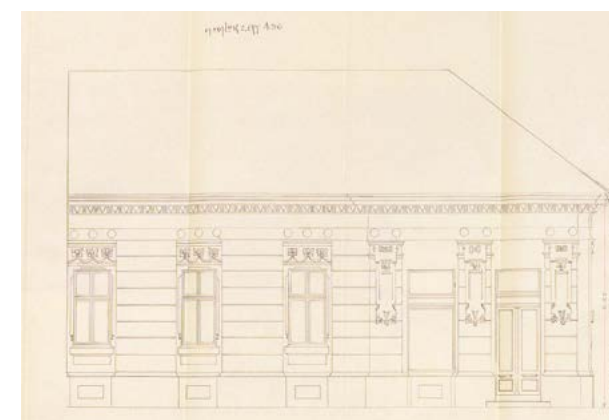
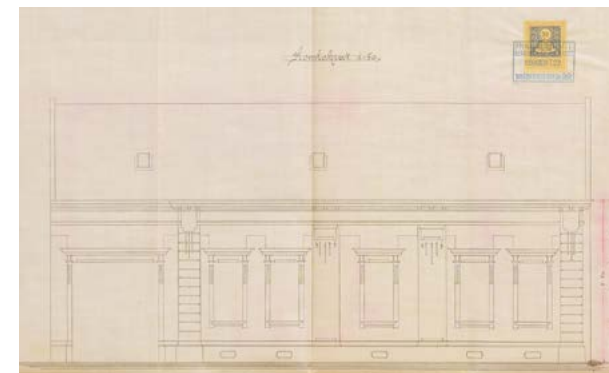

Prizemni objekat na uglu ulica Braće Radić i Kumičićeve projektovao je Mačas Šalga, 1907. godine u stilu secesije, za Jožefa Klajna, bakalina. Fasadnim platnom duž Ulice braće Radić teku u ritmičnom nizu prozorski otvori, koji u pravougaonom polju iznad nose bogatu floralnu dekoraciju. Naknadno je na mestu jednog prozora probijena ulazna kapija. Fasada iz Kumičićeve ulice je takođe doživela slične izmene- otvaranjem ulaza za poslovne namene.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

A Radić fivérek és a Kumičić utca sarkán lévő földszintes házat, Salga Mátyás tervezte 1907-ben szecessziós stílusban Klein József, szatócsmester részére. A Radić fivérek utcában lévő homlokzaton az ablaknyílások ritmikus sorban futnak, az ablaknyílások felett a téglalap alakú mezőben gazdag virágdíszítést hordozva. A későbbiekben, az egyik ablak helyén bejárati ajtót nyitottak. A Kumičić utcában lévő homlokzaton is hasonló változtatásokat hajtottak végre – üzleti célokra nyitottak bejáratot.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng.II kor 16/1907

Kuća Janoša Holcera Holczer János háza

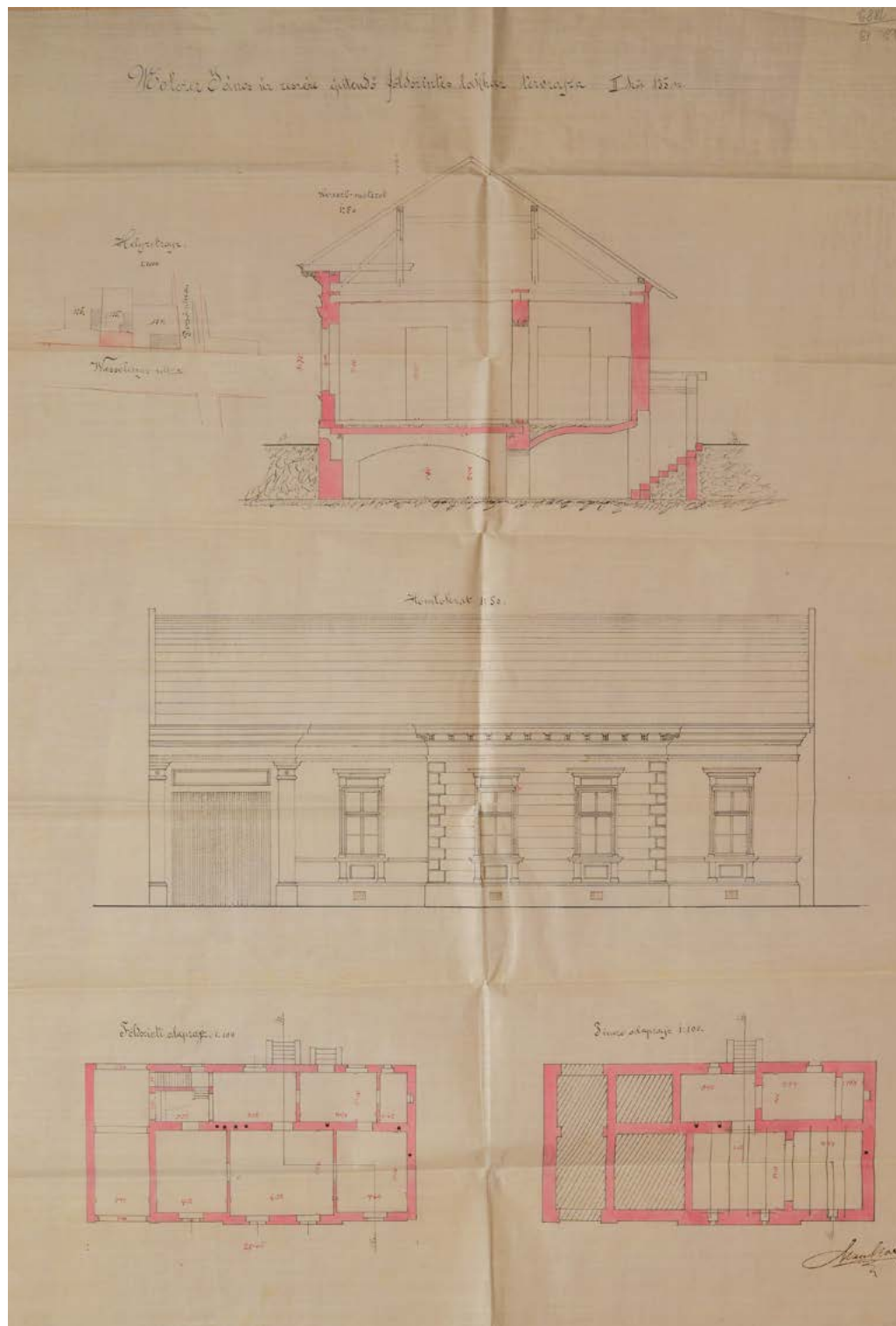
Prizemna kuća poprečno locirana, podignuta je za Janoša Holcera po projektu Titusa Mačkovića, 1889. godine. Objektom dominira blago istureni rizalit, uokviren kvaderima sa dva prozorska otvora. Još dva prozora nalaze se na bočnim strana. Svi su završeni ravnim arhitravima koji počivaju na kapitelima floralne dekoracije. Bočno je locirana drvena kolska kapija, uokvirena pilastrima koji se završavaju korinjskim kapitelima. Celo fasadno platno je dekorisano horizontalnim lizenama.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

Földszintes keresztház, Holczer János részére épült 1889-ben Macskovics Titusz terve alapján. Az épületet enyhén kiálló rizalit uralja, kváderkövekkel keretezett két ablaknyílással. Az oldalsó részen még két ablak van. Mindegyikük virágdekorációs kapitellen nyugvó egyenes architrávval befejezve. Oldalirányban helyezkedik el a korinthuszi oszlopokon nyugvó pillaszterekkel keretezett, fa kapubejáró. A homlokzat horizontális lizénákkal díszítve.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

Kuća Cecilije Novaković Novákovics Bódogné Szül. Manich Cecil

Prizemna kuća, kvadratne osnove, podigla je žena Bodogna Novakovića- Cecilija. Projektant kuće je bio Lajoš Fazakeš, 1906. godine. Izgrađena je u stilu eklektike ali se naziru i elementi karakteristični za secesiju. Fasadno platno je dekorisano horizontalnim lizenama a bogata dekoracija u vidu floralnih motiva, izvedena u gipsu i malteru, koncentrisana je oko otvora.

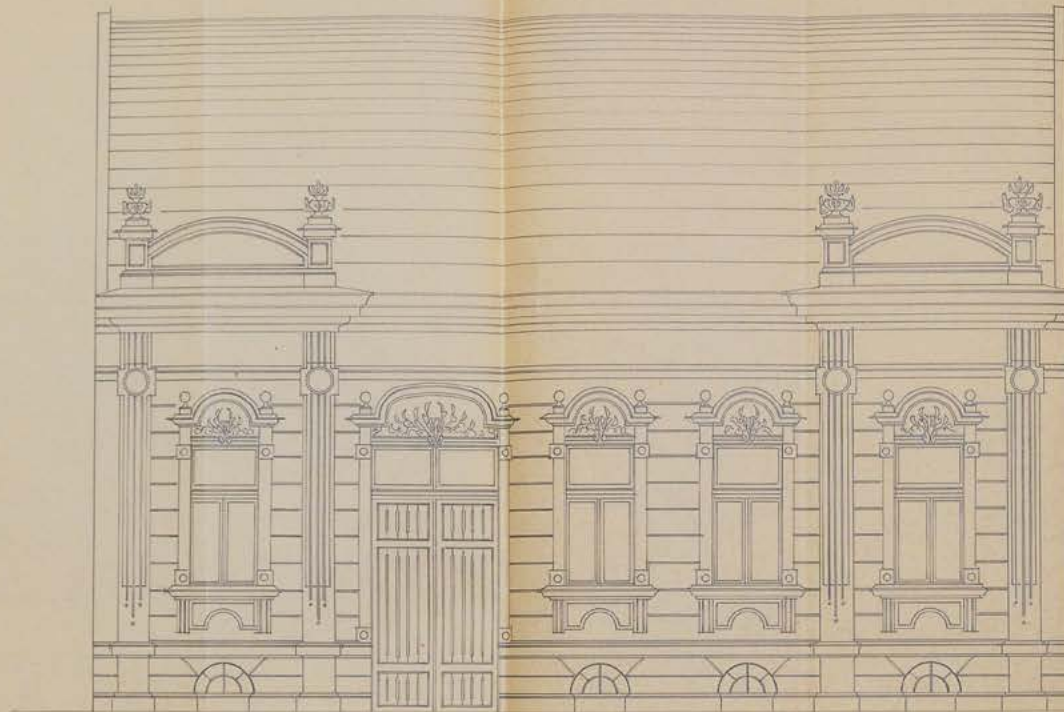
Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

Négyzet alapú földszintes ház, amelyet Novákovics Bódogné építtetett. A házat 1906-ban Fazekas Lajos tervezte. Eklektikus stílusban épült, de már fellelhetők a szecesszióra jellemző jellegzetes elemek. A homlokzat horizontális lizénákkal díszítve, a gipszből és habarcsból készült virágos motívumokban gazdag díszítés a nyílás körül koncentrálódik.

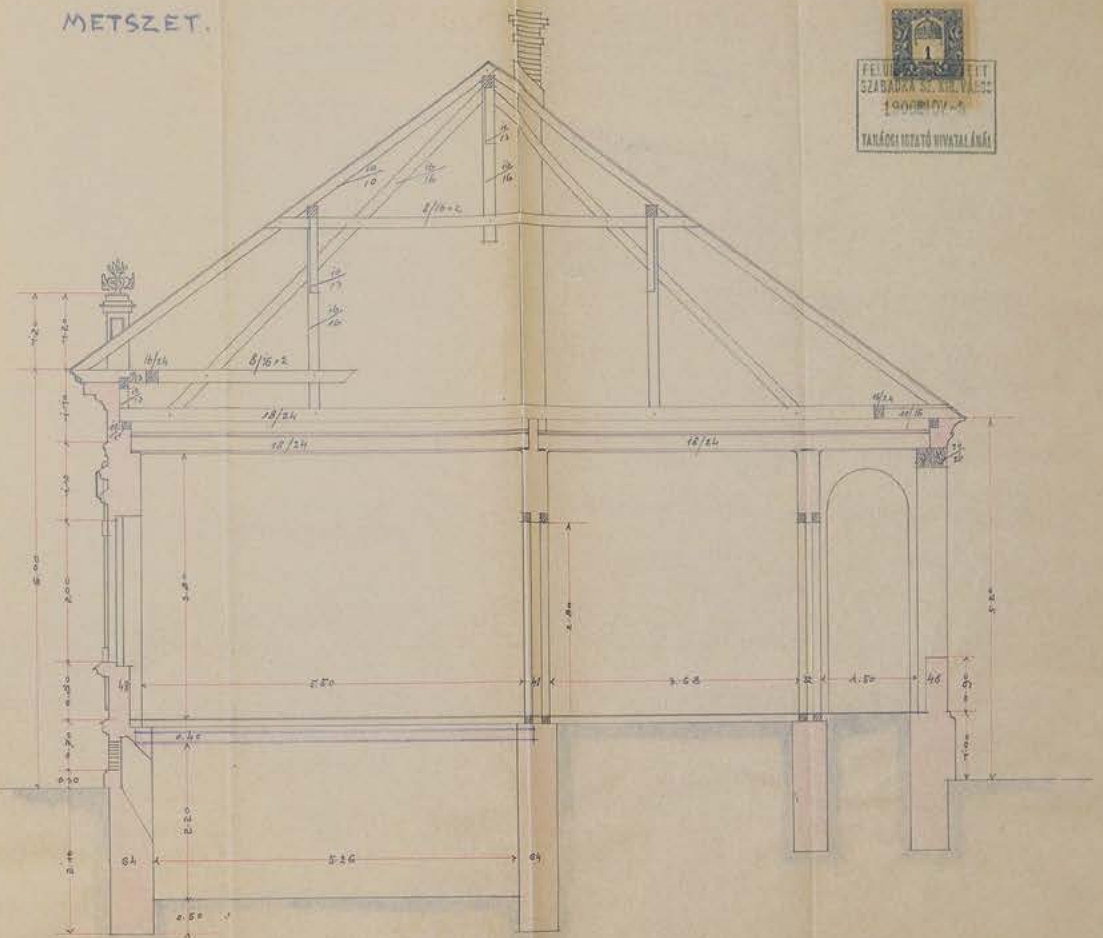
Különleges értékű objektumként felértékelve.

HOMLOKZAT.

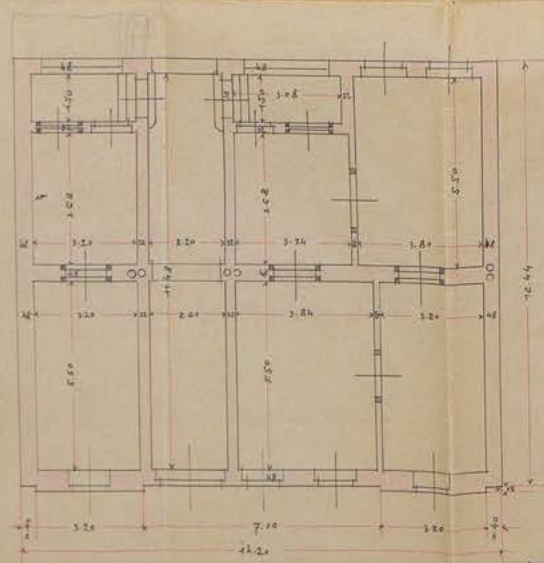

METSZET.

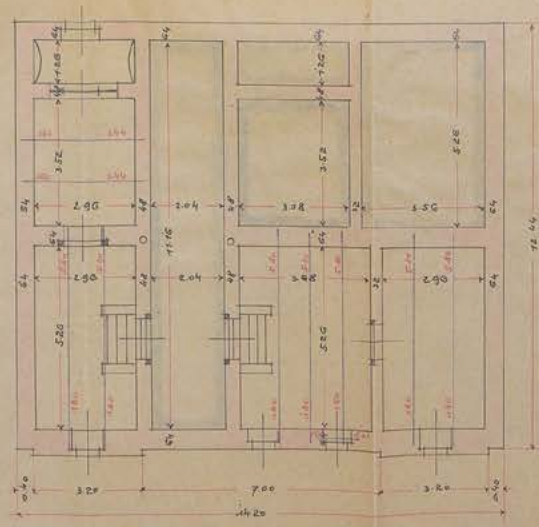

LÉPTÉK = 1:50.

FÖLDSZÍNT.

PÍNSZE.

TERRÁZ.

Handwritten signature or note in cursive script.

Kuća Jakab Kavaja Kavay Jakab háza

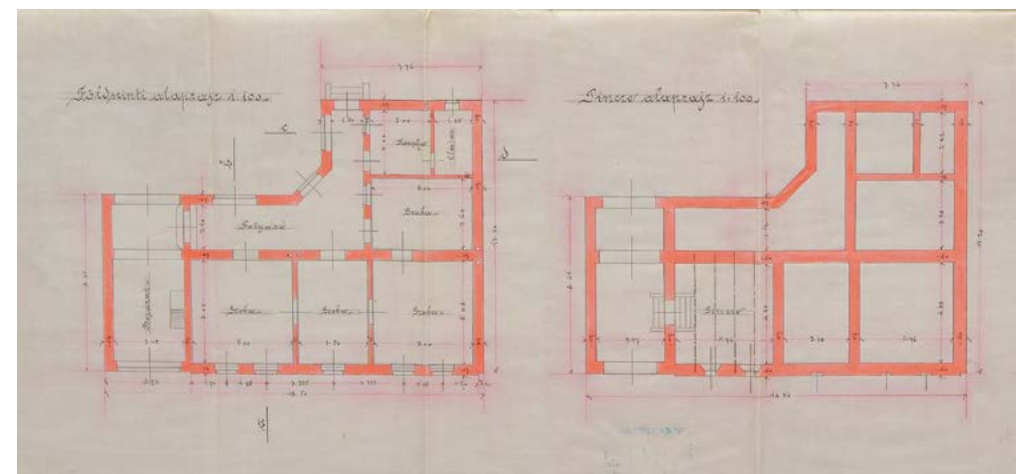
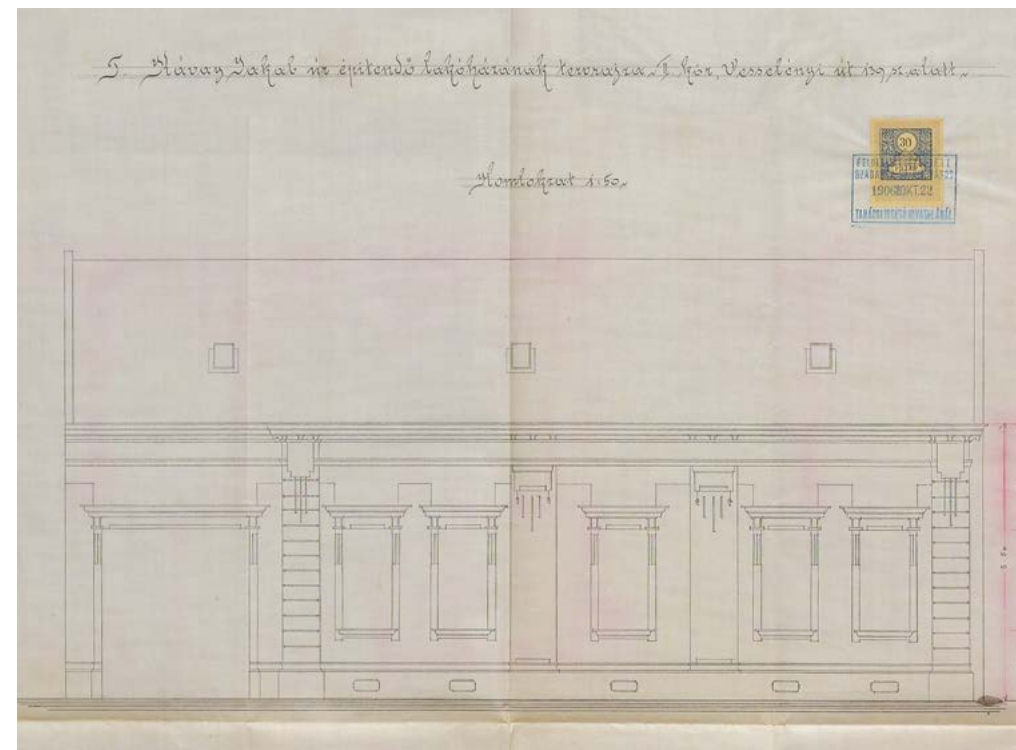

Prizemnu kuću L osnove podiže Jakab Kavaj, 1906. godine, po projektu Lipót Baloga. Na osnovu sačuvanog projekta u IAS možemo zaključiti da je objekat vremenom pretrpeo izmene - promenjeni su prozorski otvori a i većina secesijske dekoracije je oguljena.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

Az L alapzatú, földszintes házat Karvay Jakab építtette 1906-ban Balog Lipót terve alapján. Az SZTL-ban megőrzött tervek alapján, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az objektum az idők folyamán változásokon ment keresztül - az ablaknyílásokat megváltoztatták, valamint a szecessziós díszítés legtöbbjét is lehántolták.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II kor 12/1906

Kuća Mate Vojnića Zelića Mate Vojnić Zelić háza

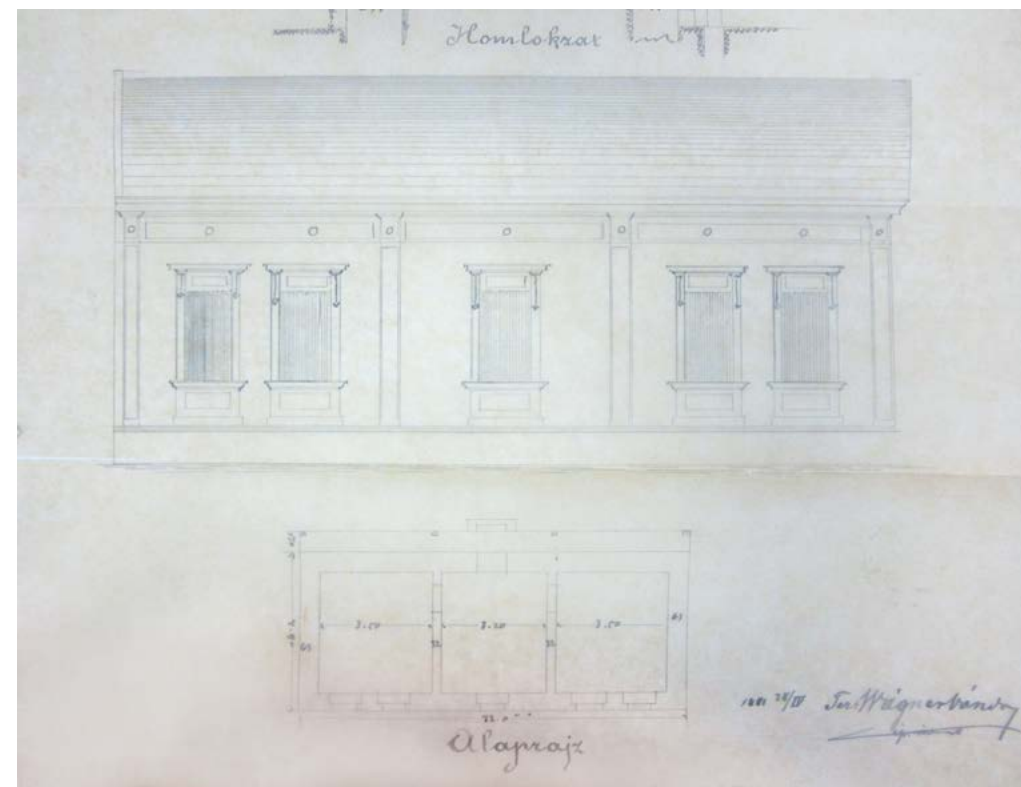

Po projektnoj dokumentaciji sačuvanoj u IAS vidimo da se na ovoj parceli nalazio objekat iz 1881. godine, koga podiže Mate Vojnić Zelić po projektu Nandora Vagnera. Fasadno platno je bilo jednostavne obrade sa pet prozorskih otvora, oko kojih su bili koncentrisani dekorativni elementi, i to u vidu arhitravne grede i blago isturenog slobanka. Danas je objekat zadržao isti gabarit, ali je fasadno platno promenjeno kao i veličina prozorskih otvora, te ga teško možemo dovesti u vezu sa objektom s kraja 19. veka.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

Az SZTL-ban megőrzött projektdokumentáció alapján, látható, hogy a telken 1881-ben volt egy épület, amelyet Mate Vojnić Zelić építtetett Vágner Nándor terve alapján. A homlokzat egyszerű kidolgozású, öt ablaknyílással, amelyek körül díszítőelemek csoportosultak, architráv és enyhén kinyúló párkány formájában. Az épület ma is megtartotta nagyságát, de a homlokzatot, valamint az ablaknyílások többségét megváltoztatták, emiatt nehezen tudjuk kapcsolatba hozni a XIX. század végi épülettel.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II kor

Kuća Lajoša Vajnbergera Weinberg Lajos háza

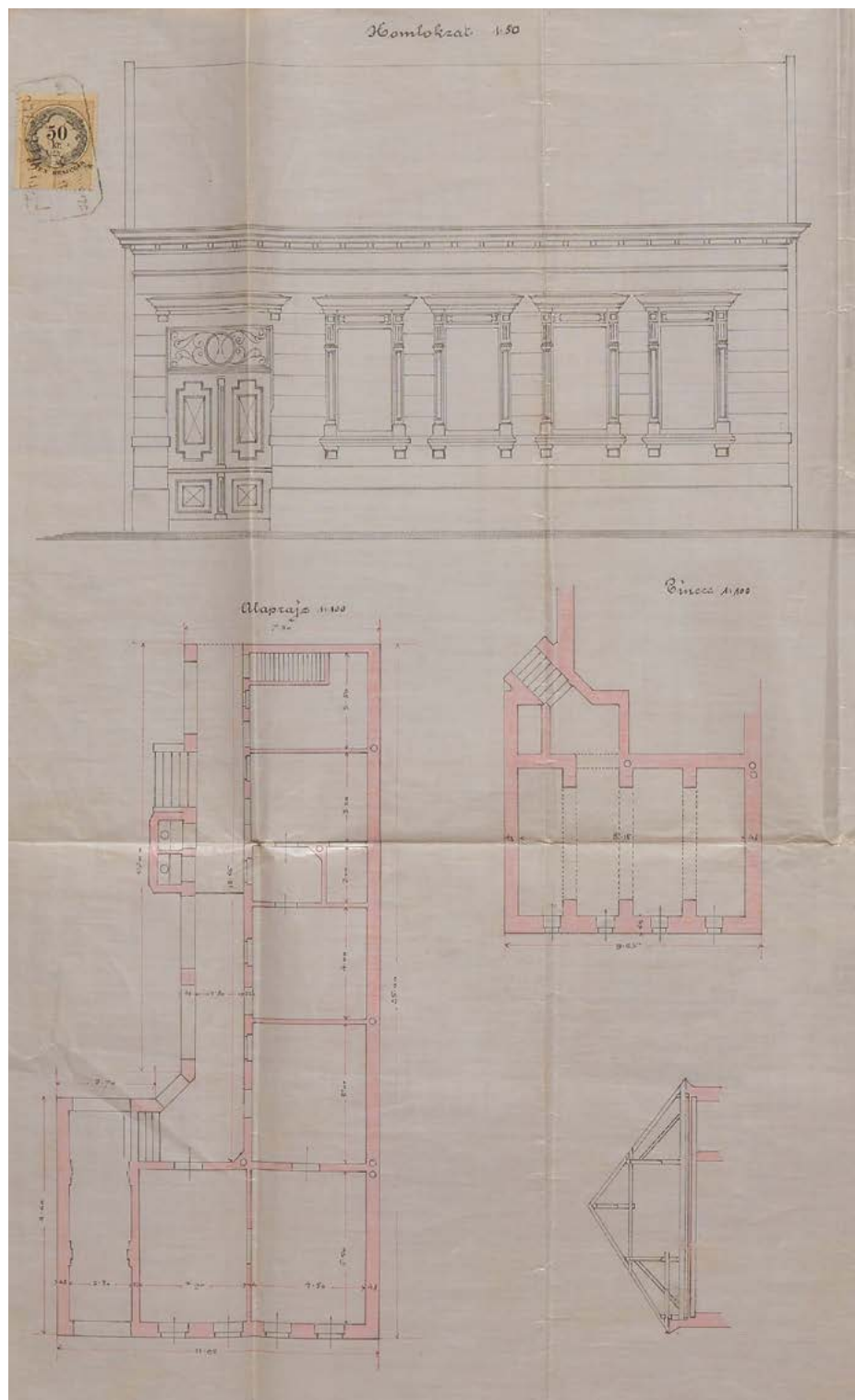
Prizemni objekat L osnove podignut je 1891. godine po projektu Titusa Mačkovića za vlasnika Lajoša Vajnbergera. Četiri prozorska otvora teku u ritmičnom nizu duž fasadnog platna. Iznad prozora je smeštena arhitravna greda koju pridržavaju dve konzole, bogato dekorisane floralnim motivima. U polju između arhitravne grede i prozora, u centru su postavljene po jedna muška i ženska glava. Bočno je smeštena kolska kapija iznad koje se nalazi stilizovana glava lava.

Zgrada je valorizovana kao objekat od vrednosti.

Az L alapzatú, földszintes épület 1891-ben épült Macskovics Titusz terve alapján, Weinberg Lajos, tulajdonos részére. A négy ablaknyílás ritmikus sorrendben elhelyezve a homlokzaton. Az ablakok felett architráv, amelyet két virágmotívumokkal gazdagon díszített konzol tart. Az architráv és az ablakok között lévő mező közepében egy férfi és egy női fej található. Oldalirányban van a kocsibejáró kapu, amely felett stilizált oroszlánfej található.

Az épület értékes objektumként felértékelve.

Kuća Viktorije Zelić Zelits Viktória háza

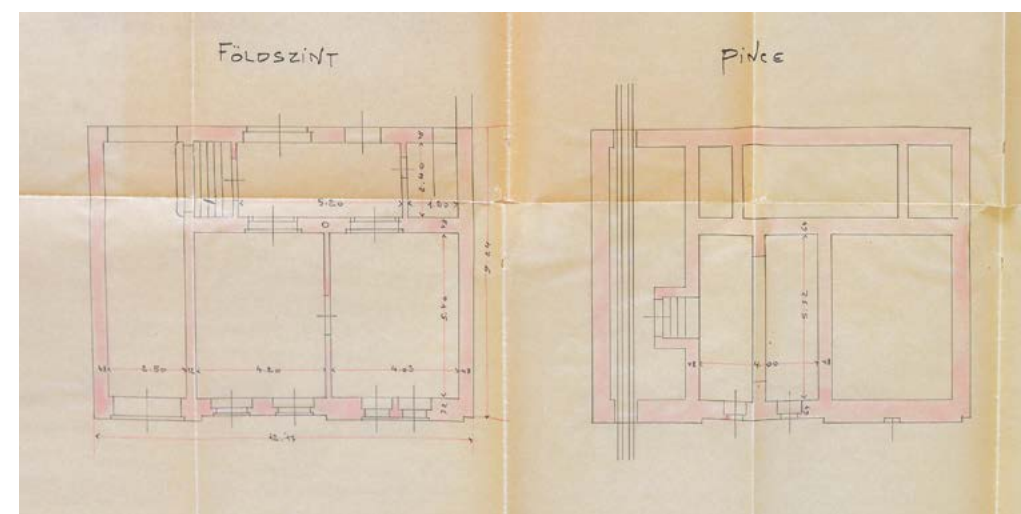

Prizemnu kuću poprečno lociranu podiže Viktorija Zelić 1910. godine, po projektu Šalge Mačaša. Kuća je imala dekorativne secesijske elemente koji su tokom novijih intervencija oguljeni.

Zgrada je valorizovana kao objekat bez vrednosti.

A földszintes keresztházat 1910- ben Zélits Viktória építtette Salga Mátyás tervrajzai alapján. A házon szecessziós díszítőelemek voltak, amelyek az újabb beavatkozások alkalmával lehántolódtak.

Az épület érték nélküli objektumként felértékelve.

IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II kor 76/1910

Kuća Janoša Bebeca i Klare Kopilović Bebecz János és felesége Kopilovits Klára Háza

Prizemna kuća, poprečno locirana, izgrađena je 1908. godine u stilu secesije. Vlasnici kuće su bili Janoš Bebec i njegova žena Klara rođ. Kopilović, a projektant Zaharije Mikloš. Fasada kuće je simetrična, sa centralno postavljenom drvenom kapijom i lučnim nadsvetlom. Kapija je uokvirena profilisanim trakom, na koju naleže stilizovani arhitrav, u čijem centru je u dubokom reljefu predstavljena roda koja u kljunu nosi umotanu bebu. Bočni rizaliti su takođe bogato dekorisani. U gornjim delovima je smešten po jedan medaljon sa stilizovanim predstavom sunca u liku mlade žene raspuštene kose. Fasada kuće je veoma oronula, te su joj potrebni hitni restauratorski radovi kako bi se sačuvala jedinstvena dekoracija u stilu secesije u celoj ulici.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

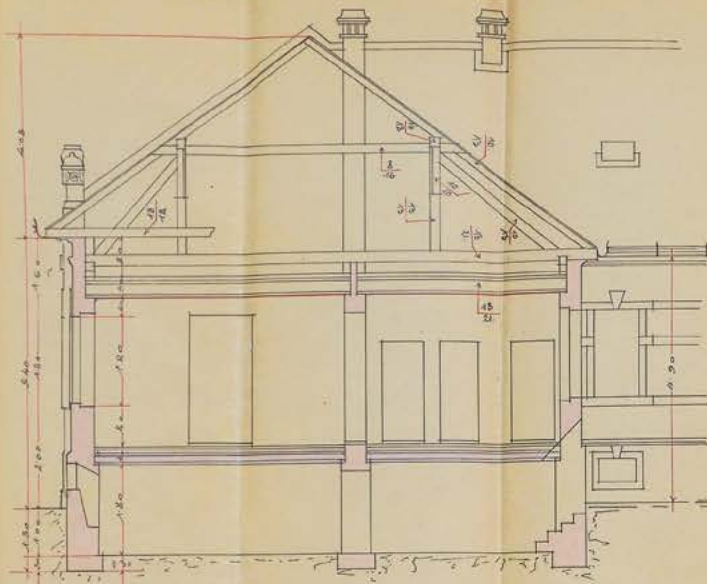
A földszintes keresztház 1908-ban épült szecessziós stílusban. A ház tulajdonosai Bebecz János és felesége Klára, született Kopilovits, a tervező pedig Zaharije Miklós volt. A ház homlokzata szimmetrikus, központi elhelyezett fakapuval és ívelt felső ablakkal. A kapu profilált szalaggal keretezve, stilizált architrávval, a központi részen egy domborművel, a dombormű egy gólyát ábrázol bebugyolált csecsemővel a csőrében. Az oldalrizalitok szintén gazdagon dekoráltak. A felső részekben egy medallion van elhelyezve, a Nap stilizált bemutatásával - egy fiatal hölgyet ábrázol szétbontott hajjal. A ház homlokzata nagyon lerogyant állapotban van, annak érdekében, hogy megőrizhessük az utcában egyedi szecessziós stílusú dekorációt, sürgősségi restaurálási munkákat kellene fogantatni.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

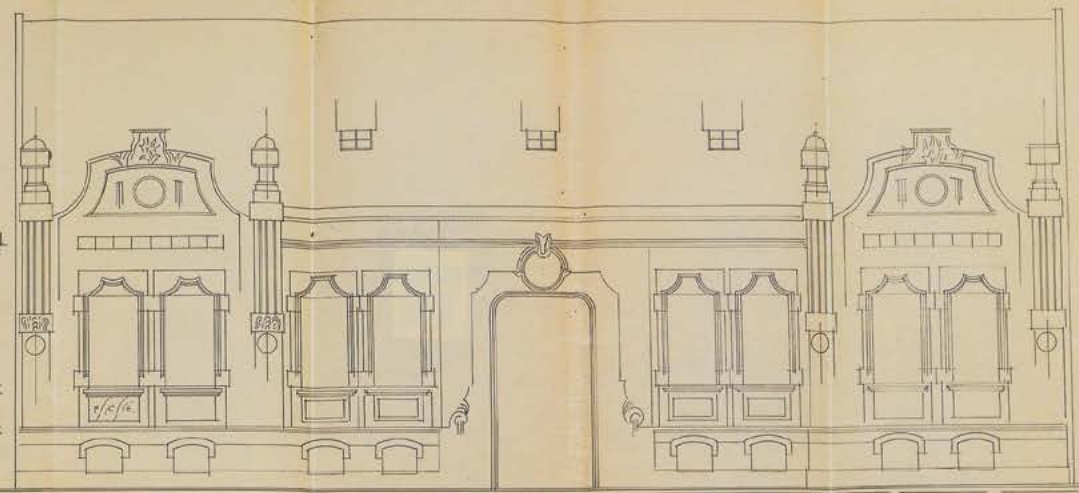

T. BÉBECZ JÁNOS ÚRNEM ÉS NEJE SZÜL. KÖPILÉVITS KLÁRA ÉPÍTÉSI TERVE II. KÖR 145 SZ. F.

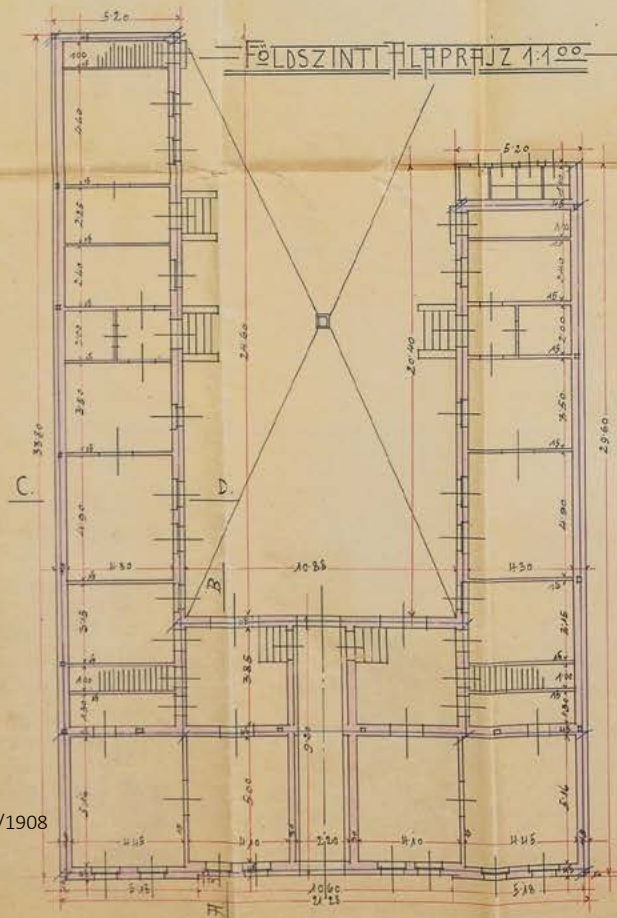
B. METSZET 1:50

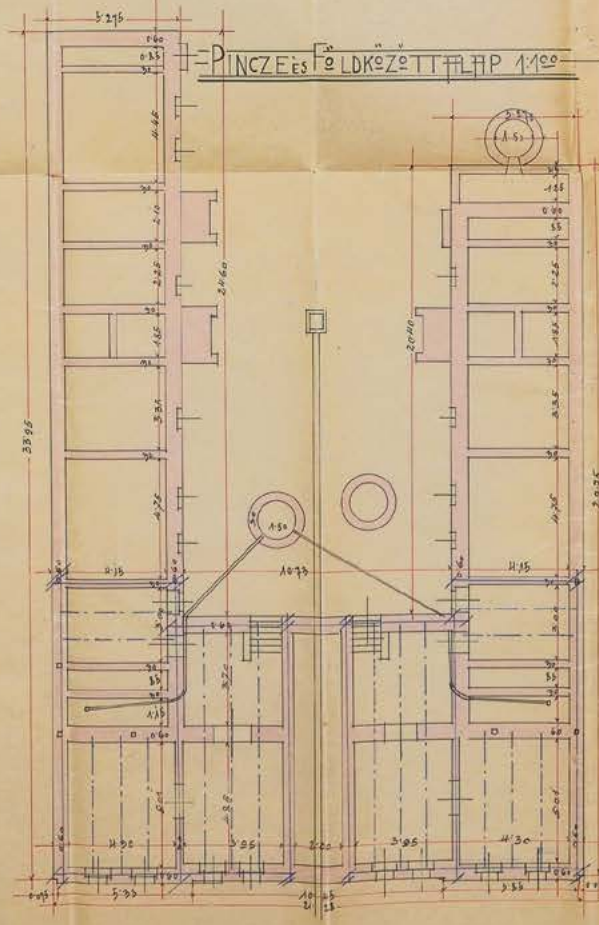
HOMLOKZAT 1:50

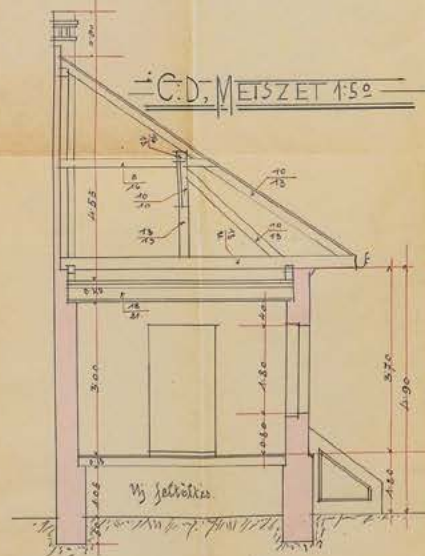
FÖLDSZINTI HÁRPÁJZ 1:100

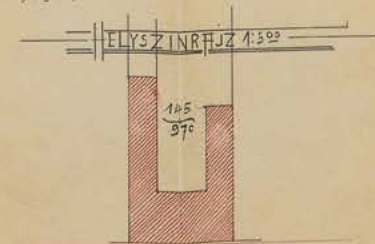
PINCZE ÉS FÖLDKÖZÖTTI HÁRP 1:100

C. D. METSZET 1:50

ELYSZIN HÁRP 1:500

Kuća Petra Vojnića Zelića Vojnics Zélics Péter háza

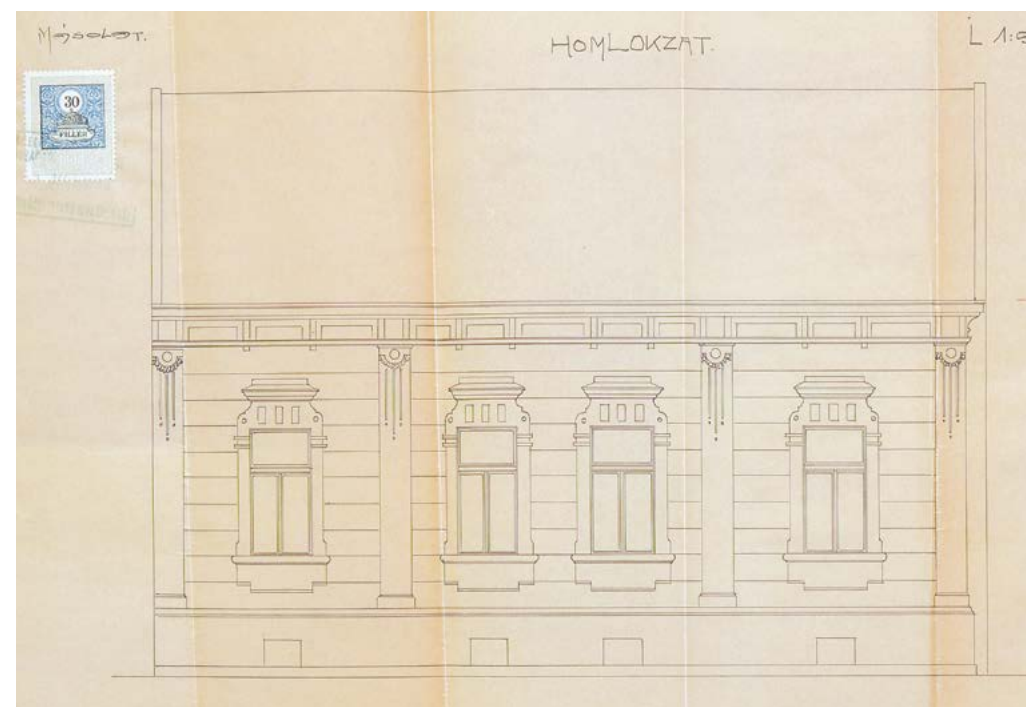

Prizemnu kuću poprečno lociranu podiže Petar Vojnić Zelić, 1910. godine u stilu secesije. Projektant je bio Šalga Mačaš. Zidna secesijska dekoracija je koncentrisana oko prozorskih otvora. Nadprozornici su dekorisani pravougaonim isturenim poljima. Površina ispod isturenog solbanka je takođe dekorisana geometrizovanim poljima sa pravougaonim detaljima. Bočno od prozora je locirana drvena kapija sa svetlarnikom.

Zgrada je valorizovana kao objekat od posebne vrednosti.

A földszintes keresztház, amelyet Vojnics Zélics Péter építtetett 1910-ben szecessziós stílusban. A tervező Salga Mátyás volt. A falí szecessziós dekoráció az ablaknyílások köré összpontosul. Az ablak feletti részek négyszögletes kiugró elemekkel díszítve. A kinyúló párkány alatt rész szintén négyszögletes elemeket tartalmazó geometriai mezőkkel díszítve. Az ablak oldalirányában található a fakapu világítóablakkal.

Különleges értékű objektumként felértékelve.

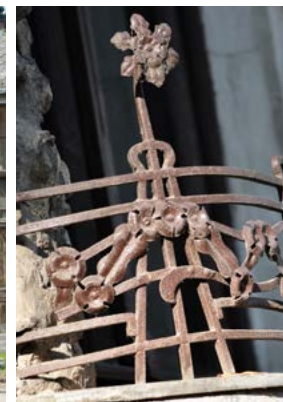
IAS | SZTL- F 2, ep.eng. II kor 72/1910

Braće Radić 50

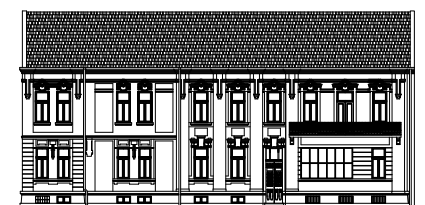
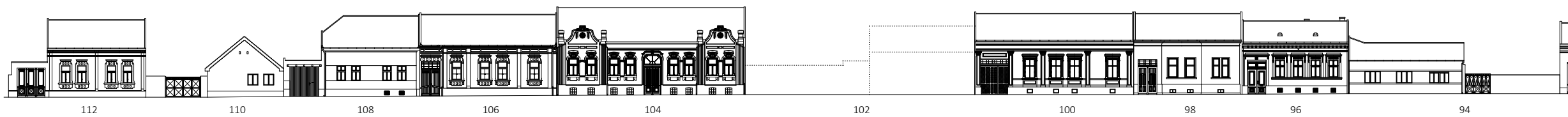
Kuća arh. Balatazara Dulića, Mirka Bogovića 22 | Baltazar Dulić arch. Mirko Bogović u. 22.

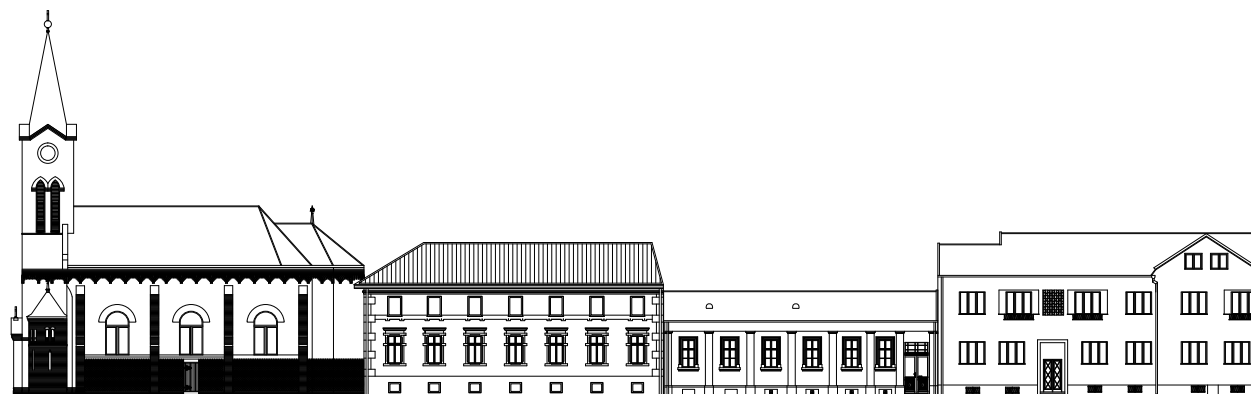
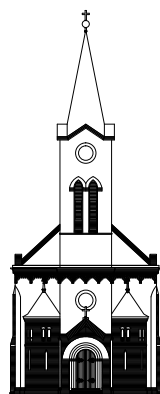
Braće Radić 60

Braće Radić 100

Ivana Gorana Kovačića 7 | Ivan Goran Kovačić u. 7.

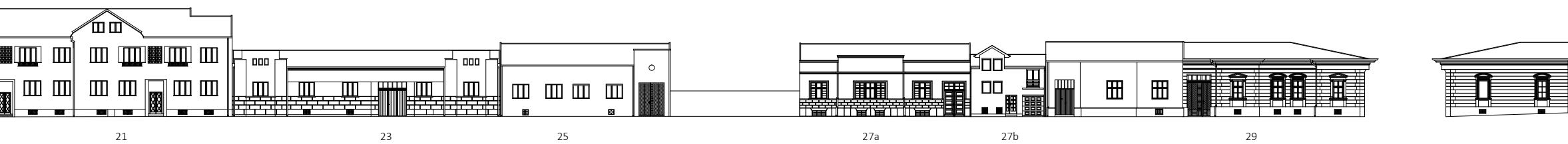
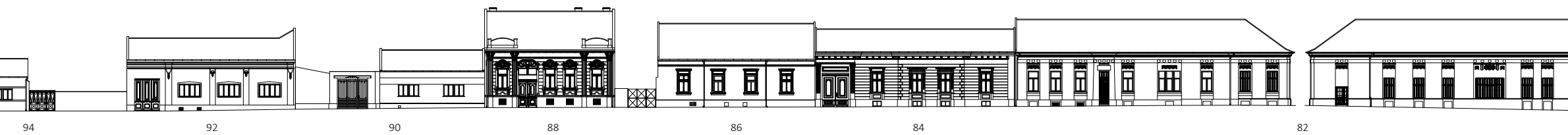

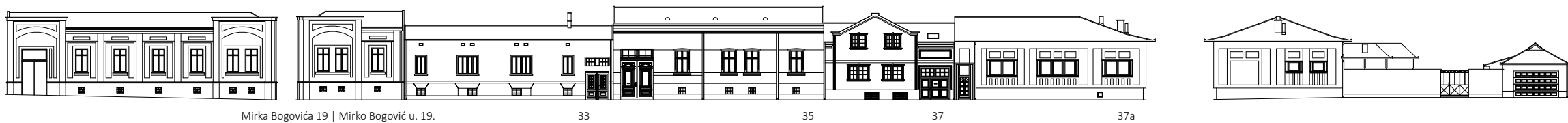
Crkva | Templom

17

19

21

Mirka Bogovića 19 | Mirko Bogović u. 19.

33

35

37

37a

49

51-53

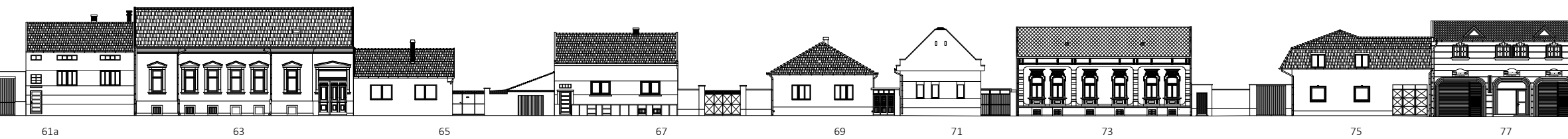
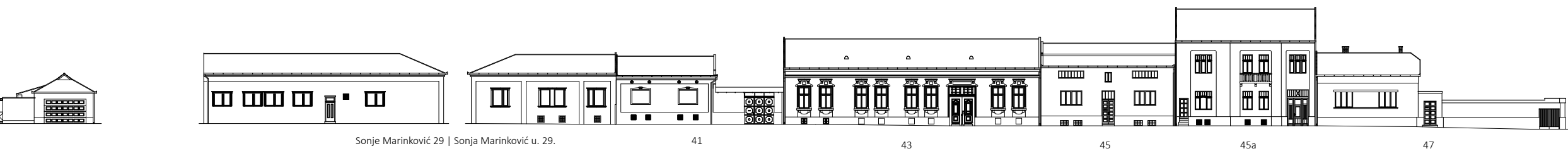
55

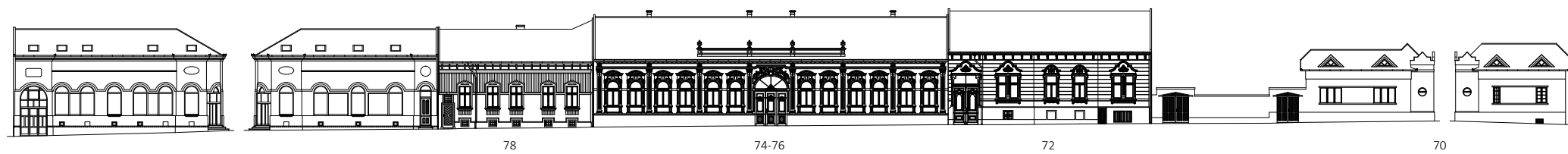
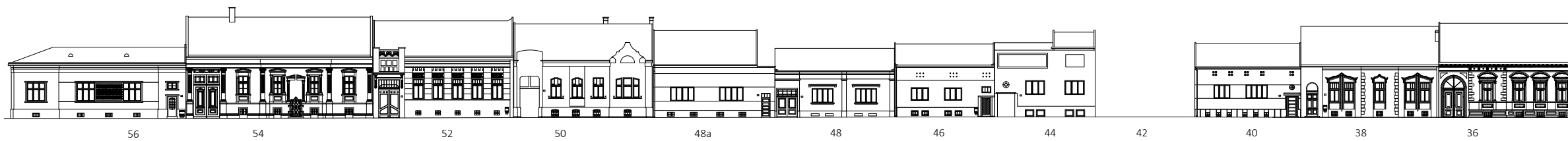
57

59

61

61a

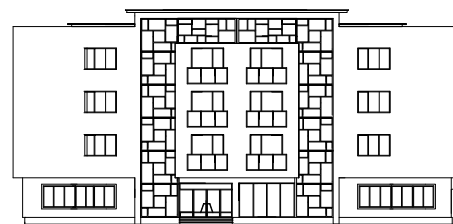

34

32

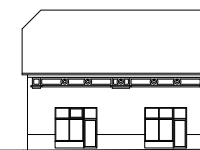
30

26-28

24

22

20

Sonje Marinković 22 | Sonja Marinković u. 22.

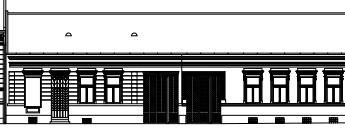
66

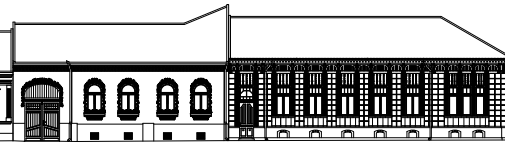
64-62

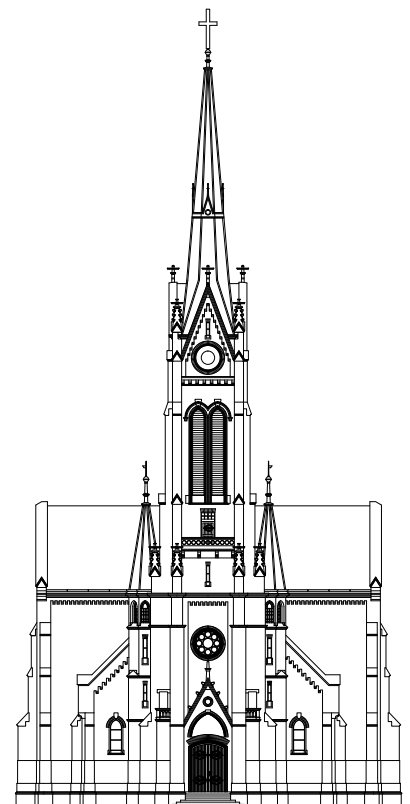

60

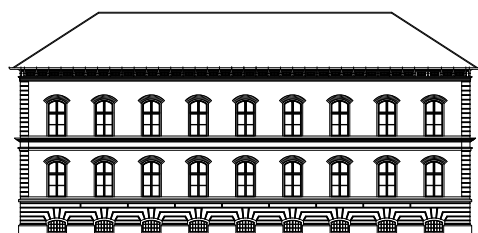

58

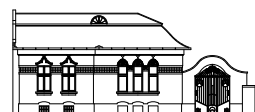

Crkva Sv. Đorđa - Trg Paje Kujundžića | Szentgyörgyi templom - Pajo Kujundžić tér

Stara škola - Trg Paje Kujundžića | Régi iskola - Pajo Kujundžić tér

Trg Paje Kujundžića | Pajo Kujundžić tér

Crtali | Rajzolták:

Violeta Matešić, Monika Horvat Šuić, Nenad Mihajlović, Timea Nađ,
Ivona Kiš Malinović, Lena Đuranović Sabo, Dejan Rudić Vranić, Saša Gredeljević

Literatura:

I.Iványi. Szabadka szabad királyi város története II, Szabadka: J. Bittermann könyvnyomda, 1892.

V. Aladžić, G.P. Vujnović, M. Grlica, G. Vaš, Građansko društvo i arhitektura u Subotici od 1867 do 1914, granted by RSS (nije publikovano)

G.P. Vujnović, V. Aladžić, M. Grlica, Gradotvorci II, Subotica, 2006.

V. Aladžić, Uticaj zakonodavstva na prostorni razvoj Subotice od kraja 19 veka do druge polovine 20 veka, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, 2007.

M. Grlica, Subotice koje nema, Subotica, 2015.

Izvori:

Istorijski arhiv Subotice (IAS), F.2 Gradsko veće slobodnog kraljevskog grada Subotica 1861-1918 (1838- 1922) 2.7.

Inžinjerski ured (1875-1922)

Istorijski arhiv Subotice (IAS), F. 47 Senat grada Subotice (Gradsko poglavarstvo), Subotica (1918- 1941), 47.10 Tehničko odeljenje (1919-1941)

Istorijski arhiv Subotice (IAS), F.377 Ured za katastar, spisak parcela

POSEBNU ZAHVALNOST DUGUJEMO

Stevi, Hajanalki, Rudolfu i Bojanu iz Istorijskog arhiva u Subotici, koji su nam omogućili dostupnim broju arhivsku građu

Mirku Grlici iz Gradskog muzeja Subotica na strpljenju, ustupljenim fotografijama i podacima o vlasnicima objekata

Aleksi Ciganoviću iz Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Beogradu na korisnim savetima vezanim za izložbu

Violeti, Moniki, Nenadu, Leni, Timiki, Dejanu, Ivoni, Saši, Gezi, Saški, Željku i Maji iz Međuostinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture za uloženi trud oko sastavljanja Predloga Odluke za proglašenje Ulice braće Radić u Subotici za prostorno-kulturno istorijsku celinu

KÜLÖN KÖSZÖNETTEL TARTOZUNK

Stevonak, Hajnalkának, Rudolfnak és Bojannak a Szabadkai Történelmi Levéltárból, akik elérhetővé tették számunkra a levéltári archívumot.

Mirko Grlicenek, a Szabadkai Városi Múzeumból, a türelemért, a rendelkezésünkre bocsátott fényképekért, valamint a háztulajdonosokkal kapcsolatos információkért.

Aleksa Ciganovićnak, a Belgrádi székhelyű Köztársasági Műemlékvédelmi Intézetből, a kiállítással kapcsolatos hasznos tanácsokért.

Violetának, Mónikának, Nenadnak, Lénának, Timinek, Dejannak, Ivonának, Gézőnek, Saškának, Željónak és Majának a Községi Műemlékvédelmi Intézetből, a szabadkai Radić fivérek utca térbeli- kulturális egységgé nyilvánítására vonatkozó határozatmeghozatal indítványozásánál tanúsított önzetlen segítségükért.

Izdavač | Kiadó:
Međuopštinski zavod za zaštitu spomenika kulture
Leda Šiling, direktor | Silling Léda, igazgató

Autori | Szerzők
Neda Džamić
Gordana Prčić Vujnović

Fotografije | Fényképek:
Željko Vukelić

Recenzent | Recenzens:
Mirko Grlica

Konsultant | Konzultáns:
Aleksa Ciganović

Lektor | Lektor:
Borjana Gavrilov Bolić

Prevod na mađarski | Magyar fordítás:
Erika Pasterko – Paszterkó Erika

Dizajn i priprema za štampu | Tervezés és nyomdai előkészítés:
Printex, Suzana Buila

Štampa | Nyomda:
Printex

Tiraž | Példányszám:
300

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

711.73(497.113 Subotica)

ЦАМИЋ, Неда

Ulica braće Radić u Subotici = Radić fiverek utca Szabadkán : proces nastanka nepokretnog kulturnog dobra = ingatlan kulturális javak létrejöttének folyamata / Neda Džamić, Gordana Prčić Vujnović ; [fotografije Željko Vukelić ; prevod na mađarski Erika Pasterko]. - Subotica : Međuopštinski zavod za zaštitu spomenika kulture, 2017 (Subotica : Printex). - 136 str. : ilustr. ; 23 cm

Uporedo srp. tekst i mađ. prevod. - Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-84781-22-4

1. Прчић-Вујновић, Гордана
а) Суботица - Улица браће Радић
COBISS.SR-ID 318857479

